

הקפת הראש

מפתח העניינים

2	..... מי אסור להקיף
	ניקף 2 * אשה גוי וקטן 2
4	..... באלו מכשירים אסור להקיף
	תער 4 * מספרים כעין תער 4 * מספרים חדודות 4 * מכונת תספורת 5
	* תלישה 5 * להסתרק 6 * סם ולייזר 6 * מספרים שלא כעין תער 6
7	..... על כמה שערות חייב
9	..... מה הגבול העליון של הפאה האסורה בהקפה
	הגבול העליון של פאות הראש 9 * לבעלי ה'מפרץ' 10 * גילוח כל הראש 10
11	..... מה הגבול התחתון של הפאה האסורה בהקפה
14	..... מה רוחב הפאה האסורה בהקפה
16	..... כמה אורך שיער צריך להשאיר מהשיער
	ספרא 22 * רמב"ם בנזירות 22 * רמב"ם בטומאת צרעת 23 * חדושי רבינו
	פרץ 24 * מאירי 24 * ב"ח 24 * חדושי רעק"א 24 * צמח צדק 25 *
	חזו"א 25 * קה"י 25 * הגריש"א 25 * שערי זבולון 25
27	..... סיכום
29	..... מקורות
	ויקרא י"ט כ"ז 29 * תוספתא 29 * ספרא 29 * גמרא 30 * רי"ף 30 *
	הלכות גדולות 30 * רש"י 31 * תוספות 31 * ר"ש משאנץ 32 * ראב"ד
	32 * ראבי"ה 32 * ריב"ן 33 * ריטב"א 33 * נמוקי יוסף 34 * רי"ד
	34 * תשב"ץ 34 * רמב"ם 35 * סמ"ג 36 * אגודה 36 * רבינו ירוחם
	36 * יש"ש 36 * כס"מ 37 * טור 38 * בית יוסף 38 * שו"ע 39 *
	דרכי משה 39 * ב"ח 39 * פרישה 40 * דרישה 41 * הגר"א 41 *
	רבי עקיבא איגר 41 * חת"ם סופר 43 * מנחת חינוך 46 * בארות המים
	46 * גושפנקא דמלכא 47 * דברי ירמיהו 47 * זיו משנה 47 * התעוררות
	תשובה 47 * תורה לשמה 48 * צמח צדק 48 * זרע אמת 50 * מהר"ם
	שו"ק 50 * דרכי תשובה 51 * בה"ל 52 * ארץ צבי 52 * אמרי יושר
	54 * תשובות והנהגות 54 * ארחות רבינו 55 * מלמד להועיל 56 *
	שבט הלוי 56 * חשוקי חמד 57 * דף על הדף 59 * פאות כהלכה 59 *
	הרב אפרים צאלער 59 * יחיאל מאיר 68

התורה אמרה (ויקרא י"ט כ"ז) 'לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֹאשְׁכֶם', ובאיסור זה יש לבאר כמה גדרים: מי אסור להקיף, באלו מכשירים אסור להקיף, על כמה שערות חייב, מה הגבול העליון של הפאה האסורה בהקפה, מה הגבול התחתון של הפאה האסורה בהקפה, מה רוחב הפאה האסורה בהקפה, וכמה אורך שיער צריך להשאיר בפאות הראש

מי אסור להקיף

ניקף: שנינו (מכות כ'). 'והמקיף פאת ראשו... חייב', ואיתא בתוספתא (מכות ד' י') 'המקיף פאת ראשו של חברו שניהם חייבין', ומבואר בגמ' (מכות כ'): 'תני תנא קמיה דרב חסדא אחד המקיף ואחד הניקף לוקה, אמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבילא לקי? דאמר לך מני רבי יהודה היא דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, רבא אומר במקיף לעצמו ודברי הכל, רב אשי אומר במסייע ודברי הכל', ופירש"י 'דשמעינן לקרא הכי לא תקפו - לא תניחו להקיף, דמניח להקיף כמקיף, א"נ מדאפקיה בלשון רבים דכתיב לא תקפו משמע דאתרי קא מזהר רחמנא ניקף ומקיף... מסייע - מזמין השערות למקיף'.

למדנו מכאן שאף שבכל התורה מסייע אין בו ממש אך באיסור הקפה יש גילוי בפסוק לרבות גם את הניקף, ומה שהניקף לוקה - הוא או לפי דעת רבי יהודה שלוקין על לאו שאין בו מעשה, או כשעושה מעשה להקיף את עצמו [וקמ"ל שיתחייב שנים (רש"י)], או שדי במעשה כלשהו של מסייע למקיף כדי שיחשב כעושה מעשה ויתחייב גם הוא מלקות - כפי שלאיסור חסימה די בעקימת פיו כדי להחשב מעשה (ריטב"א מכות כ'), נקוה"ס יו"ד קצ"ח על הט"ז כ"ח); גם אם הניקף לא סייע - עבר איסור (בה"ג, רבבי"ה תתקמ"ז), וכ"כ השו"ע (קפ"ד) 'גם הניקף חייב אם סייע בדבר - שמטה עצמו אליו להקיפו, אבל איסורא איכא אף על פי שלא סייע, לפיכך אסור להיות ניקף אפילו על ידי עובד כוכבים'.

אשה גוי וקטן: איתא בתוספתא (מכות ד' י') 'המקיף פאת ראשו... ואינו חייב עד שיקיפנו בתער והמקיף את האשה ואת הקטן פטור'; עוד שנינו (נזיר נ"ז). 'שני נזירים שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם - מגלחין ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה, ואומר אם אני הוא טמא - קרבן טומאה שלי וקרבן טהרה שלך, ואם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי וקרבן טומאה שלך...', ומבואר בגמ' (נזיר נ"ז): 'מגלחין ומביאין, ואמאי, דילמא לאו טמאין אינון וקעביד הקפה? אמר שמואל באשה וקטן... אמר רב הונא המקיף את הקטן הרי הוא חייב א"ל רב אדא בר אבהה לרב הונא ודידך מאן מגלח להון? אמר ליה חובה, תקברינן חובה לבניה... מכדי תרוייהו סבירא הקפת כל הראש שמה הקפה, במאי קמיפלגי? רב הונא סבר לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך כל שיש לו השחתה יש לו הקפה - והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה ליתנהו נמי בהקפה, ורב אדא בר אבהה סבר אחד המקיף ואחד הניקף במשמע ואיתקש מקיף לניקף - כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב, והאי קטן הואיל והוא גופיה לאו בר עונשין הוא דמיחייב - מקיף נמי לא מיחייב', כלומר לרב הונא מי שאסור להקיף - אסור גם להקיף קטן, אך אשה מותרת להקיף כפי שאיננה בתורת השחתה, ולראב"א אם הניקף חייב - גם המקיף חייב, אך לא חייבים על הקפת קטן כי אינו בר עונשין, והלכה כרב הונא.

איסור דרבנן לאשה להקיף: הוסיף הרמב"ם (ע"ד ב'ה') שיש לאשה איסור [דרבנן] כשמקיפה את האיש 'האשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה - פטורה'; אף על פי שהאשה מותרת לגלח פאת ראשה הרי היא **אסורה לגלח פאת ראש האיש**, והשיג הראב"ד שאין זה איסור תורה אלא מדרבנן, ותמה הכסף משנה - שהרי גם הרמב"ם התכוון רק לאיסור דרבנן 'דאי הוה ביה [במה שחובה הקיפה את בניה הקטנים, ואמרו שהיא תקבור אותם] איסורא דאורייתא מלקות נמי הוה ביה, א"נ אם היה אסור מן התורה לא היה רב הונא טועה בכך'; חידש רעק"א (הג' יו"ד קפ"א ו') שאשה המקיפה איש

שהיה מקיף את עצמו - מפרישה אותו מלאו דמקיף, ולכן אינה עוברת על לפני עיור, ואין מצוה להפריש אותה; ועוד חידש שמאחר שאין איסור מקיף לאשה - נראה שכשמקיפה קטן אין אפילו איסור דרבנן, וצ"ע (רעק"א יו"ד קפ"א ו').

האיש הניקף חייב אפילו ע"י אשה: אמנם, אף שהיא פטורה כשמקיפה איש - אבל **עדיין האיש הוא חייב מדין ניקף**, כדכתב הנמוק"י (מכות ד'). 'הלכה כרב הונא דאשה מותרת להקיף הקטן לכתחלה כיון דאינה בכלל הקפה... יש שהיו מתירים להקיף לאיש ע"י עובד כוכבים אשה וקטן - כיון דמקיף לאו בר חיובא, וליתא דכי היכי דאיש המקיף את הקטן חייב אף על גב דניקף לאו בר חיובא - ה"נ קטן ואשה המקיפין לאיש חייב הניקף אף על גב דמקיף לאו בר חיובא' [וכ"כ הראב"ה (תתקמ"ז) 'אפילו לומר לגוי להקיף אסור... ואף על גב דאמירה לגוי דרבנן, מכל מקום עיקר החסימה וההקפה היא דאורייתא... דטעמא דאין שליח לדבר עבירה דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין הוי אומר דברי הרב, אבל גבי גוי מיחייב מדרבנן שולחו לכולי עלמא']'.

להקיף גוי ואשה: עוד כתב הנמוק"י 'יש מסתפקין אם ישראל מזהר להקיף לעובד כוכבים לדעת רב הונא דומיא דקטן, והרא"ש ז"ל כתב דאע"ג דאסור רב הונא לאיש להקיף קטן - שאני התם משום דאתי לכלל חיוב, אבל **עובד כוכבים מותר להקיפו** [כלומר, מותר לישראל להקיף גוי], ולפי זה ה"ה להקיף אשה דשרי'.

למדנו מכאן שנשים מותרות בהקפה ומותר להקיף אותן, אך אסור להן להקיף אנשים, ואפילו לא **להקיף קטנים**, וכ"כ השו"ע (קפ"א ה'-ו) 'המקיף את הקטן חייב' [אבל מותר להקיף את העובד כוכבים או את האשה (ב"י בשם הרא"ש)], ויש מסתפקים בדבר (ב"י בשם י"א), וקטן מותר להיות ניקף מן העובד כוכבים (ר"ן פרק אלו הן הגולין), אשה אינה במצות הקפה, וי"א שאף על פי שמותרת להקיף פאת ראשה, אסורה להקיף פאת ראש האיש ואפילו הוא קטן'.

סביר שאם חובה להקיף כגון לפני ניתוח ראש - עדיף להקיף ע"י אשה, מאחר שההקפה לחולה היא 'דחוויה' ולא 'הותרה' [כפי שכשאינם בהולים בהצלה - עדיף לעשות 'הקל הקל' ע"י נכרי, והראב"ה (תתקמ"ז) הביא שהרי"ף היקל בתגלחת הראש לחולים - שיקיפו את כל שער הראש, שאז הוה רק דרבנן, הרי שלא הקיל להחשיב את התגלחת לחולה כמי שהותרה לחלוטין; גם בחשוקי חמד (כתובות מ') הסתפק בזה שמא פיקו"נ הוא עשה הדוחה ל"ת, ושמא הוא 'הותרה' כלפי שאר המצות, אך סיים שעדיף שהגילוח יעשה ע"י גוי, וצ"ע].

נמצא שאיסור הקפת הראש נוהג בגברים, ומותר להקיף אשה, וי"א שאסור לאשה להקיף איש ואפילו קטן [ולרעק"א נראה שאין לה אפילו איסור דרבנן, וצ"ע]; מותר להקיף גוי ואסור להניח לגוי להקיף יהודי; האיסור הוא הן למקיף והן לניקף [אף כשאינו מסייע למקיף]; הניקף לוקה כשמקיף את עצמו או כשעכ"פ מסייע למקיף, כגון כשמטה עצמו

באלו מכשירים אסור להקיף

תער: איתא בתוספתא (מכות ד' י') 'המקיף פאת ראשו... ואינו חייב עד שיקיפנו בתער', וכ"כ הרמב"ם (ע"ז י"ב ו') 'ומותר ללקט הפאות במספריים לא נאסר אלא השחתה בתער' [וכ"כ רבינו ישעיה (מובא בנמוק"י מכות ד'), וכ"כ הרי"ף (מכות ד') **והראב"ה** (תתקמ"ז); הסמ"ג (לאוין נ"ז) ביאר עפ"י התוספתא 'לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך - הוקשו יחד ללמד... ומה בהשחתה אינו חייב אלא בתער שהוא גילוח שיש בו השחתה - אף בהקפה כן', וכן סתם השו"ע (קפ"א ג') '**אינו חייב אלא בתער**'; הרי"ד (נזיר מ"א): ביאר שמאחר והתורה אסרה את השוואת סוף שערות הראש שמאחורי אזנו ובמצח, והשוואה זו יכולה להתקיים רק בבסיס השערות ולא בסופן [שהן הרי ארוכות ויורדות למטה] - הרי שכוונתה היתה דווקא בתער, שהוא המסיר את עיקרי השערות.

מספרים כעין תער: אמנם, בפסיקתא (מצורע מ"א.) איתא 'שיש בראש מה שאין בזקן... שהראש אסור במספרים כבתער', וכן בת"כ (ספרא מצורע ב' ד', מובא בתוס' נזיר מ"א): 'לפי שיש בראש מה שאינו בזקן ובזקן מה שאין בראש: **הראש אסור במספרים ובתער, והזקן אינו אסור במספרים ובתער**', וכ"מ בגמ' (מכות כ'). שאת ההגבלה שהאיסור רק בתער אמרה רק לגבי גילוח הזקן 'על הזקן... ואינו חייב עד שיטלנו בתער', וכ"מ בגמ' (מכות כ'): שכשהגדירו את איסור הקפת הראש 'ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו' - לא הגבילו שדוקא בדרך השחתה, שאז היה במשמע שדוקא בתער (דיוקי הרא"ש מכות ג' ב', עיי"ש עוד); ומה שמבואר בתוספתא ש'אינו חייב עד שיקיפנו בתער' [וכן את המבואר בגמ' 'משוה צידעיו לאחורי אזנו ופדחתו'] ביארו תוס' (נזיר מ"א): שהכוונה אפילו כשמקיף במספרים כעין תער [כלומר בחיתוך צמוד]; ודוחים תוס' (וכן הסמ"ג לאוין נ"ז) שמ"ש בתנו"כ 'שהראש אסור במספרים' - מיירי רק שאסור לנזיר לגלח ראשו תוך ימי נזרו אפילו במספרים, ולא מיירי באיסור הקפת הראש של כל אדם [וביאר הראב"ה את הספרא '**התם בראש דנזיר מיירי**, וקאמר הכי, חמור לאו דנזיר דכתיב תער לא יעבור על ראשו מלאו דזקן דכל אדם דכתיב לא תשחית וגו', דלאו שראש דנזיר נאסר אפילו במספרים... אבל לאו דגילוח דזקן אינו אלא בתער דהשחתה כתיבה ביה, **ודווקא בראש דנזיר נאסר תער ומספרים, אבל הקפה לשאר גברי לא נאסר אלא דווקא בתער**']; וכתב שמואל הקשה שרבנן בנזיר (מ':-מ"א.) למדו שמצות מצורע בתער - מנזיר שמצותו בתער, ולא רצו ללמוד מ'לא תקיפו', ש"מ ש'לא תקיפו' הוא לא רק בתער, והשיב הראב"ה ש'לא תקיפו' של כל אדם נלמד ממצות ראש של מצורע שהיא רק בתער, שהרי היא נלמדת מזקנו של המצורע שרק בתער, ורבו הודה לדבריו]; אך הסיקו תוס' 'ומיהו **צריך לזהר שלא ליטול פאת הראש אפילו במספרים דשפיר איקרו כעין תער**, וכן נהגו העולם כשמגלחין התינוקות - לשייר בצדעיהן הרבה שערות', וביאר את כוונתם החת"ם סופר (י"ד קל"ט) '...הדר אמרו דלמא דוקא לענין מלקט ורהיטנא חמיר ראש ולא לענין מספרים, וחזרו בהם והעלו שניהם לאסור, והכל משום **דלא כתיב השחתה בגופיה סגי בקצת השחתה**'; וכתב רבינו ירוחם (א"ו נתיב י"ז חלק ה') שכך הדעה העיקרית, וכך כתב השו"ע (קפ"א ג') לגבי הדעה השניה 'ויש אוסרים במספרים כעין תער, ויש לחוש לדבריהם'; הדרכי תשובה (קפ"א ד') כתב שכלפי תשובה לשעבר יש לסמוך על דעת הרמב"ם שאיסור פאות הראש הוא רק בתער.

מספרים חדודות: החת"ם סופר (י"ד ב' קל"ט) עצמו ביאר את מה שתופסים לאסור לגלח את פאות הראש גם במספרים כעין תער לא כי חוששים למה שתוס' חילקו בין איסור גילוח הזקן [שמותר

במספרים כעין תער] לאיסור הקפת הראש [שאסור גם במספרים כעין תער], אלא כי חוששים לשיטת גליון תוס' שאוסר גם לגלח את הזקן במספרים כעין תער נ"ל מה שאנו תופסים לאסור מספרים כעין תער בפאת הראש לאו מטעם התוס' והרא"ש אתאינן עלה דס"ל לחלק בין ראש לזקן - אלא מטעם גליון תוספות שהביא בתה"ד הובא ביתה יוסף דס"ל לאסור גם בזקן מספרים כעין תער'; אמנם, העיון במקורות הדין מגלה ששיטה זו הגדירה כ'מספרים כעין תער' רק מספרים שהחלק התחתון שלהן [הצמוד לעור, שבד"כ אינו זז] מסוגל לחתוך את השיער באופן עצמאי, כלומר שהוא חד, וממילא אם יחתכו את השער באמצעות הזזתו על העור הרי שיחשב כהשחתתו בתער, כי פעולתו בדיוק כפעולת התער [ביאתי באורך בחוברת 'כעין תער' שבפסקי תוס' (מכות ג' כ"ז-כ"ח, הובאו בתוס' שאנן מכות כ'. ובריטב"א מכות כ"א). כתבו שאיסור השחתת הזקן הוא דוקא בתער, אך גם בגילוח הזקן במספרים יש לחוש מפני הזוג התחתון משחית כבתער, ולכן ה"ד יעקב היה מזהיר את הספר שכאשר מספר אותו במספרים לא יניד את הזוג התחתון (כלומר שלא יניע את החלק של המספרים הצמוד לבשר), בתה"ד (רצ"ה) הסביר שהחשש הוא שמא יאירע שהחיתוך יתבצע רק באמצעות החלק התחתון ללא העליון - ונמצא משחית כמו תער, ולשון היש"ש (יבמות י"ב י"ח) '...שלא יאירע שלא יחתוך זוג העליון אלא התחתון - והוא כמו תער, ובמספרים חדה איכא למיחש', חשש זה הובא בב"י וברמ"א (יו"ד קפ"א י'), אלא שמאחר וקשה מאד להזהר בזה כאשר המספרים חדודות מאד - יעץ תה"ד שנוון לזהר שלא לספר את פאת הזקן במספרים חדודות מאד אלא רק במספרים שאינן חדודות ואז אין אפשרות שהתחתון יחתוך ללא דיבוק העליון]; המשיך החת"ם סופר 'וא"כ אין שום הוה אמינא לאסור תולש' [שהרי נידון השאלה שנשאל ע"י רעק"א הוא האם מותר לסרק את פאות הראש, או שיש לחוש שמא יתלשו שערות].

מכונת תספורת: לפ"ז נמצא שלשיטת החת"ם סופר אין איסור לחתוך את פאות הראש, וכ"ש פאות הזקן בסתם מספרים שלנו שכלל אינן חדות, ואין בהן שום חשש שהשיער יחתוך רק באמצעות החלק הצמוד לעור של המספרים; לפ"ז פשוט שאין מקום לאסור לשיטתו לגלח אפילו את פאות הראש במכונת תספורת, שהרי אין בה שום אפשרות שהחלק הקרוב לעור יחתוך את השיער, ואפילו אם מטים את המכונה כך שהחלק הנע נוגע בעור - אין לו שום אפשרות לחתוך מאחר וזוית סכיני מכונת התספורת כלל אינה חדה, ואין לסכינים אלו שום אפשרות לחתוך שיער שלא בשילוב שני חלקי המכונה, ונמצא שאין אלו אלא מספרים, ולא 'מספרים כעין תער' שבהן חשש החת"ם סופר. אמנם, לשיטת תוס' האוסרים להקיף את פאות הראש במספרים כעין תער - השימוש במכונת גילוח וכן במכונת תספורת ללא מספר מפריד - בד"כ נחשב כמספרים כעין תער, אך ברור שבמקרה שמוכרחים להסיר את כל שערות פאת הראש כגון לפני ניתוח ראש - יש לעשות זאת במכונת גילוח ולא בתער.

תלישה: להבנת הרמב"ם שאיסור הקפת הראש הוא דוקא בתער - פשוט שיהא מותר לתלוש את השערות בפניצטה, ולשיטת תוס' שצריך להזהר גם במספרים כעין תער - יש להזהר גם בזה, וכ"כ תוס' (שבועות ב':) שיש לאסור הקפת הראש במלקט ורהיטני, וביאר רעק"א (שבועות ב':) שלמה שהשו"ע כתב שיש לחוש לאוסרים לגלח פאות הראש אף במספרים כעין תער יש לאסור אף את תלישת השערות בפניצטה 'כיון דבמספרים חייב אף דלא הוי השחתה דלא מדמינן פיאות הראש לזקן - א"כ מנ"ל לומר דבמלקט ורהיטני פטור, הא פשיטא דגם בזה משוה צדעיו לאחוריו'.

כתב החת"ם סופר (י"ד ק"מ) שאף שהשו"ע פסק לחומרא במספרים כעין תער - היינו כי שווים בזה תוס' וגליון תוס' [שאוסרים גילוח במספרים חדודות] 'וא"כ בתולש דשרי בין להרמב"ם ובין לגליון - נקטינן להקל'. המהר"ם ש"ק (מצוה רנ"ב ד') כתב בשם ספר 'התורה והמצוה' (פי' על תורת כהנים) שלשון לא תקיפו מתפרשת בשני אופנים: א' - לשון הקפה - שמשווה צדעיו לאחריו אזנו כדמפרש הש"ס, וב' - לשון תלישה ושבירה - כנוקף זית, שהוא לשון שבירה ותלישה, ולפי"ז בפסוק עצמו מבואר שהתלישה אסורה.

להסתרק: רעק"א דן **לאסור לסרק את פאות הראש** מחשש שמא שערות יתלשו, וכך מדויק בתוספתא (מכות ה' ה') 'יש תולש שתי שערות עובר... ומשום מקיף'; השיב לו החת"ם סופר שבדאי אין לאסור לסרק את הפאות שהרי רק לגבי נזיר מבואר במשנה (נזיר מ"ב.) 'נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק', ולא השמיעו חידוש הרבה יותר גדול שכל אדם אסור לסרק פאת ראשו, שהוא מצוי יותר [וביאר 'או נימא דלא מחייב אלא בהשרת כל השיעור מבלי השאיר שתי שערות מן התורה... או נימא דילפינן ראש מזקן דבעי תער דוקא], וכוונת התוספתא 'יש תולש...' - רק כלפי נזיר, ושגם רבי נתן אדלר החסיד שבכהונה לא נזהר בזה; הבין מדבריו המהר"ם שיק **שסובר שעיקר הפירוש בפסוק הוא רק שאסורה ההשוואה ולא השבירה**, וכן הוכיח מכך שהחת"ם סופר כתב ששיעור ארבעים שערות שכתב הרמב"ם הוא רק מפני מראית העין - הרי שסבר שרק ההשוואה היא האסורה ולא השבירה [אמנם, בשו"ת שאול שאל (סי' ק') דחה את רוב דברי החת"ם סופר, ועם זאת הסיק שמותר לסרק את הפאות מאחר ולרוב הראשונים חייב רק אם לא השאיר שתי שערות, כמבואר בהמשך; מרן החזו"א צוק"ל סרק זקנו ופאותיו, ואמר אין הלכה כרעק"א (ארחות רבינו פאות הראש והזקן י"ד)].

סם ולייזר: להבנת תוס', שהאיסור גם במספרים כעין תער - הרי שעצם השוואת הצדעיים היא האסורה, ואין נפ"מ באיזה כלי היא נעשית, ולפי"ז פשוט **שיש לאסור אף את הסרת השיערות בסם ובלייזר**, ואילו לשיטת הרמב"ם שהתורה אסרה רק את הסרת השיער בתער - לכאורה יהא מותר להסירו בסם ובלייזר; הכרעת השו"ע ששיטת הרמב"ם היא העיקרית, אלא שיש לחוש לשיטת תוס', וגם החת"ם סופר כתב שמעיקר הדין איסור הקפת הראש הוא דוקא כשמסיר את השער בתער, או במספרים חדות שחלקן הצמוד לעור מסוגל לחתוך את השיער, אך יש לחוש לאוסרים גם להסיר את השיער במספרים כעין תער.

מספרים שלא כעין תער: אף שכמעט כל הפוסקים שווים שמותר לספר את פאות הראש במספרים שלא כעין תער, מ"מ מצאנו דעת יחיד ביש"ש (יבמות י"ב י"ח) שכתב **ש'ראוי להחמיר בגזיזת פאות הראש אף במספרים שלא כעין תער**, ונשאר בצ"ע, וטען שכל שהתוספתא אמרה 'עד שיקיפנו בתער' איננו לאפוקי מספרים כעין תער כפי שהבינו תוס', 'אלא למעט מלקט ורהיטני, והדומה - שאין דרך היקף בכך', כי רק לגבי גילוח הזקן אמרה התוספתא ש'נטלו ברהיטני ובמספרים פטור', ולא לגבי הקפה, וכן דיוק ממ"ש האגודה (נזיר ו') 'כשמגלחין התינוקות, מניחין הצדעין' - שמשמע 'להניח כולו, ולא לגלחן כל עיקר, לפי שאין אנו יודעין כמה קרוי הקפה'; ומ"מ דעתו דעת יחיד, שאף שבכחה להסביר מנין נוצר המנהג להניח פאות הראש ארוכות, אך לא התקבל להחשיב כאיסור את גזיזת הפאות במספרים שלא כעין תער.

איסור הקפת הראש לדעת הרמב"ם ועוד ראשונים הוא רק בתער, וכן סתם השו"ע; לדעת תוס' ועוד ראשונים יש לזהר אף במספרים כעין תער - ודעתם הובאה כדעה שניה בשו"ע כ'יש לחוש לדבריהם'; יש דעת יחיד האוסרת לספר את פאות הראש אף במספרים שלא כעין תער; ניתן להוכיח שלהבנת החת"ם סופר החשש ב'מספרים כעין תער' היה רק כשהן עשויות מתערים חדודים; לשיטת תוס' יש לזהר גם בהמסת השיער בסם, בשריפתו בלייזר, ובתלישתו בפינצטה או ביד אך בפשטות אין לחוש שמא יתלשו שערות בסירוק הפאות, וכך נהגו לאסור; ולכן המגלחים זקנם בסם יזהרו שלא להניח את הסם במקום הפאות, והמספרים שערות הפאות במכונת תספורת יקפידו להשתמש שם במפריד כדי שלא לחתוך את השערות לחלוטין

על כמה שערות חייב

כתב הרמב"ם (ע"ז י"ב ו') 'ופאה זו שמניחים בצדעים לא נתנו בו חכמים שיעור, ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות [והטור גרס בדברי הרמב"ם 'ד' שערות]'; השיג עליו הסמ"ג (לאון נ"ז) '...ואומר אני שיש להתיישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף'; תמה הכס"מ מה הוקשה לסמ"ג שהרי הם שני נידונים שונים, שהרמב"ם מייירי 'בשיעור הנחת הפאה כמה שערות חייב להניח', ואילו התוספתא איירי 'בתולש שערות מהפאה - כמה שערות יתלוש ויתחייב, וקאמר דבתלישת שתי שערות חייב' [והמפרשים יישבו את קושייתו בכמה אופנים, סוף סוף שמענו מהתוספתא שהשיעור הוא שתי שערות ולא ארבע או ארבעים (בארות המים); שאם היה שיעור מ' או ד' שערות - היה חייב בתלישת שיעור אחת (דברי ירמיהו); שאם השיעור היה מ' שערות הרי התורה לא היתה מחייבת בתלישת שתי שערות כי סוף סוף לא השווה צדעיו לאחורי אזנו (זיו משנה); שהוקשה לסמ"ג שממה שהרמב"ם לא הביא את התוספתא ולא כתב שרוחב הפאה הוא מ' שערות וחייב על כל שתי שערות - ש"מ שאינו סובר כך, וקשה מנין לו דלא כתוספתא (חת"ם סופר או"ח קנ"ד)].

ביאר החת"ם סופר (יו"ד ב' קל"ט) בשיטת הרמב"ם שבדאי אינו חייב רק על השרת שתי שערות כשפאת ראשו מלאה, כפי שנזיר חייב, וגם אינו חייב על השרת רוב שערותיו והעמדתן על ארבעים, ואפילו במי שיש לו בדיוק מ' שערות אין לאסור לו לסרק את פאות ראשו [שזה היה נידון השאלה שנשאל ע"י רעק"א] 'נמי נראה דליכא למיחש למידי, די"ל בפשיטות דזקנים של רמב"ם דיהיבי שיעורא מ' שערות לא מהלכה למשה מסיני אמרו כן, ולא הוה מב"ד של יעב"ץ שיסדו שיעורים אשר לא שיעורם אבותינו בש"ס - אלא נראה דס"ל דשיעורו מן התורה הוא בשיור שתי שערות, דהרי לא הקפיד אלא שלא ישוה צדעיו עם אחורי אזניו - וכל שלא שוו, ושתי שערות מפסיקות שזהו שיעור המקובל בכל דיני שיעור - אזי לא הוה היקף, רק שמקובל בידם מחכמי אחרונים או אפילו מחכמי התלמוד משום מראית העין להשאיר מ' שערות שלא יראה כמשהו הצדעים עם אחורי אזניו, אבל מן התורה כלל לא,

והמעיי' בלשון הרמב"ם יראה וישפוט בצדק כי כן דעתו, וא"כ ממילא אין לאסור במסרק משום פסיק רישי באיסור דרבנן שישיר שתיים ממספר הארבעים' [והוסיף ראה לסמ"ג ששיעור התגלחת בשתי שערות, שהסתבר לו שמאחר ולשון המשנה היא 'שתי שערות' האמורים בפרה ובנגעים **ובכל מקום**, הרי שמרבה לפחות שנים או שלשה דברים ששיעורם בשתי שערות, האחד הוא סימני גדלות, השני הוא שבת, והשלישי הוא תער - היינו נזיר ופאה].

המשיך החת"ם סופר שלשיטת הרמב"ם התוספתא מיירי רק במי שתולש את שתי השערות האחרונות וממילא עוקר הכל ומשוה עתה בתלישת צדעיו עם אחורי אזניו, אך לפ"ז לא היה מקום להשוואת התוספתא של איסור תלישת שתי שערות ע"י נזיר עם איסור תלישת שתי שערות בהקפת הראש, כי בנזיר הוא אפילו בתולש שתיים מתוך פאה מלאה, ובהקפת הראש הוא רק בשתי השערות האחרונות, ולכן הסמ"ג השיג על הרמב"ם מהתוספתא 'אע"כ דלא כרמב"ם, ואפילו בפאה מלאה חייב הגוזז ממנו שתי שערות, וצדקו דברי התוספתא'.

סיים החת"ם סופר שמאחר ורק לגבי נזיר מבואר במשנה (נזיר מ"ב.) 'נזיר חופך ומפספס אבל לא סורק', ולא השמיעו חידוש הרבה יותר גדול שכל אדם אסור לסרק פאת ראשו שמא תתלשנה לו כמה שערות ויעבור על 'לא תקיפו' שהוא מצוי יותר, ש"מ 'דאי אפשר למחמר תרי חומרי בהדדי... **אע"כ או נימא דלא מחייב אלא בהשרת כל השיעור מבלי השאיר שתי שערות מן התורה** וכמ"ש לעיל - וזה לא הוי פסיק רישיה, או נימא דילפינן ראש מזקן דבעי תער דוקא, אבל לחוש ולומר דהלכה כתירווייהו לחומרא - א"כ תיקשי מתניתין', נמצא לדברי החת"ם סופר שלא יתכן שיהיה איסור תורה בהשרת כמה שערות מפאה מלאה שלא באמצעות תער.

למלמד להועיל (ב' יו"ד ס"ד י"א) שיטה אחרת בדעת הרמב"ם (כדעת הקרן אורה ודלא כחת"ם סופר), שרק לגבי תולש ביום טוב התוספתא נקטה בשיעור שתי שערות אבל לגבי הקפה ונזיר השיעור בשערה אחת.

השבט הלוי (ה' ק') סיכם את שלשת השיטות שמצאנו באיסור התורה שבה: א' - לדעת הסמ"ג הנמוק"י והראב"ה 'בכל שיעור פאה אפילו מאות שערות - חייב כשנטל שתי שערות', וממילא הגדרת האיסור שלהם היא 'נאסר אפילו תחילת הקפה מה"ת, ולא תקיפו פירושו אפילו לא תתחיל להקיף'; ב' - פשוט דעת הרמב"ם 'מה"ת פי' לא תקיפו - לא תגמור להקיף... כמ"ש ב"י בשם רש"י, ושיעור ארבעים שערות הוא רק שיעור זקנים שקבל הרמב"ם'; ג' - ולדעת הב"ח והפרישה 'לא תקיפו - לא תתחיל להקיף, אלא שהתחלת האיסור רק במ' שערות', וסיים שדרך זו דחוקה, ושפשוטות הש"ס וראשונים דלא כסמ"ג ותוספתא, אלא פירוש לא תקיפו הוא לא תגמור להקיף 'מ"מ כבר תורה יוצאת מרבינו הב"י לחשוש לכל החומרות, וכל רוחב השטח אפילו יותר ממ' שערות לא תגע בו יד'.

התורה אסרה להשוות את צדעיו עם אחורי אזניו, כלומר שיראו כרצף אחד, ובפשטות די בהפסקה של שתי שערות; הרמב"ם כתב ששמע שיעור מהזקנים להניח לא פחות מארבעים שערות [גירסת הסמ"ג - ארבע שערות], וביאר החת"ם סופר שהוא מפני מראית

מה הגבול העליון של הפאה האסורה בהקפה

כבכוליאר; וכתב השו"ע (קפ"א א', ט') 'פאות הראש הם שתיים:

הסמוך לפאה [‘שיעור מקום הפאה בצדעה מתחלת מלמעלה למול מקום שמתחלת לצאת חוץ לגבול, היינו ממקום שכלה צמיחת השיער לפני הפאה במצחו, וכן כלין צמיחת השער שאחורי הפאה למעלה על האוזן סמוך לאוזן, וזה נקרא אחורי אוזן, ובאמצע מבין כנגד שניהן מתחלת משם שיעור מקום הפאה, והרי זה הוא שיעורו מקום שמתחלת למעלה], וביאר את דבריו ב’תשובות והנהגות’ (ד’ קצ”ח) **‘השיעור למעלה הוא שימתח קו מכנגד שער שעל פדחתו והיינו באלכסון - ועד שם מותר לגלח, ומתחת קו זה הוא פאת הראש, וכדבריו הורה מרן בעל הקה”מ מעיקר הדין’.**

לבעלי ה'מפרץ': אמנם, ישנם אנשים שיש במצחם 'מפרץ'

שבו שיער הראש מסתיים גבוה יותר, ונוצר שם שקע בשערות, שמשם ולמעלה גבול השיער התחתון הוא מעל המצח, ומשם ולמטה נוצר 'גבול עליון' חדש עד ששוב נוצר גבול התחתון המתחבר לפאות הראש; חידש היד הקטנה שבאנשים אלו יש להחשיב את השיער שמהמפרץ עד אחורי האוזן כפאת הראש מעיקר הדין; ושמאחר וישנם אנשים שעבורם שם הוא מעיקר דין פאות הראש - לכן נהגו גם אלו שאין מפרץ בשערותיהם שלא להסיר את השערות גם מעל המקום שמותר בהסרתן מעיקר הדין 'כל שלמעלה מזה השיער ודאי שאין בו שום איסור מדינא לאותן שאין להם מקצועות, כי אם שנהגו להניח בלמעלה הרבה יותר נוסף על השיער מטעם אותם שיש להם מקצועות גדולות'.

ביאור זה היה הבסיס להנחייתו של הקה"י (המובאת ב'ארחות רבינו', פאות הראש והזקן א'-ב') 'אמר לי מו"ר

שהיה מספר את מרן החזו"א צוק"ל, והראה לו מרן שיעור הפיאה מהמקום שמעגל השערות שמעל האוזן מתחיל להשתפע לצד הפנים, ומשם עולה בשפוע עד הפינה העליונה במצח - שמתחברים שם שערות הצדע עם שערות הראש, כל השערות שבתוך שטח זה - פאה, ושאר השערות מיותרים [כפי שצייר הקה"י]; למי שנתקרחו השערות בזווית המצח מסתבר שהפאה מתחילה מהפנה שלצד הצדע ולא מהזווית שלצד המצח'.

עד כאן חידושו של היד הקטנה, שהועתק בדרכי תשובה ובתשובות והנהגות וכך

סבר הקה"י, אך לא זכיתי לעמוד על דבריו, שהרי מדוע לומר שהגדרת 'שיער הראש' ו'שיער הצדעים' שונה בין מי שיש לו מפרץ ובין מי שאין לו מפרץ, ובפרט שבד"כ גם מי שיש לו מפרץ - פעם לא היה לו מפרץ אלא שהחל להקריח, ונמצא שאותו שיער שלו - השתנתה הגדרתו; ואף שכעת הסרת השיער שמעל הצדעים נראית כהשוואת השיער שמאחורי אזנו ועד החלק הפנימי של המפרץ, אולם התורה הרי לא אסרה לספר את שיער הראש בנקודה גבוהה מעל הצדעים למרות שנוצרת לו 'השוואה' של גבול תחתון חדש, אלא לכאורה אסרה רק להשוות את הגבול התחתון של שיער הראש הבסיסי, והגדרת 'שיער הראש' לא אמורה להשתנות מחמת שהקריח, כי בהקריח הרי 'שיער ראשו' אמנם הקריח, אבל 'שיער הצדעים' האסור בגילוח לא פתאום נמשך ועלה למעלה; כפי שמצאנו בהנחת תפילין שיש להניח במקום שהיה בו שיער - אף שכעת הוא הקריח ואין שם שיער, כך גם כאן השיער שגדל מעל הצדעים הוא עדיין שיער הראש שמותר לגלחו, אף שבכך נוצרת 'השוואה' בין אחורי אזנו לעומק המפרץ, וצ"ע.

גילוח כל הראש: שנינו (נזיר נ"ז.) 'שני נזירים שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע

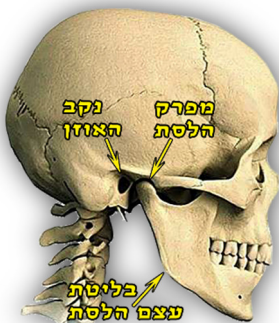
איזה מכם: מגלחין ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה, ואומר: אם אני הוא טמא - קרבן טומאה שלי

וקרבן טהרה שלך, ואם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי וקרבן טומאה שלך...', ומבואר בגמ' (נזיר נ"ז:) '...ולוקמא בגדול והקפת כל הראש לא שמה הקפה? מדלא מוקים לה הכי שמע מינה קסבר שמואל הקפת כל הראש שמה הקפה... לימא הקפת כל הראש תנאי היא... אלא **דכ"ע הקפת כל הראש שמה הקפה**...'; לשון הרי"ף (מכות ד.) ובה"ג (ל"ח) שהמקיף כל ראשו 'חייב', וכ"כ בשו"ע (קפ"א ב') 'בין שגילח הפאות בלבד, בין שגילח כל הראש עם הפאות - חייב' - ובפשטות כוונתם לדאורייתא; אמנם הראב"ה (תתקמ"ז) כתב 'וקיימא לן כמ"ד הקפת כל הראש שמה הקפה **מדרבנן**', וכ"כ שם בשם הבה"ג (ל"ח); הוסיף הראב"ה שלדעת הרי"ף אפשר להקיף את כל הראש לחולה '...בעניין שמגלחין שער הראש לחולים, ולהקל אם לא ישייר שער הצדעים - דתו לא הוי הקפת כל הראש'.

הגבול העליון של איסור הקפת הראש הוא מהשיער הסמוך למצח - שממנו ולאחור השיער מתחיל להשתפל למטה לפאה, ועד השיער הסמוך מעל האוזן - שממנו ולפנים השיער מתחיל להשתפל למטה לפאה; חידש היד הקטנה שבאנשים שיש להם מפרץ במצחם - מעיקר הדין אסור להסיר את השיער שמהמפרץ ומטה, ושנהגו גם אלו שאין מפרץ במצחם שלא להסיר את השערות שמעל הגבול העליון שמעיקר הדין היה מותר להם להסירו - מחמת אותם האנשים שיש מפרץ במצחם. חייבים על גילוח כל הראש עם הפאות אף שכעת לא ניכרים כלל 'אחורי אזנו' ו'צדעיו'

מה הגבול התחתון של הפאה האסורה בהקפה

הגבול התחתון של פאות הראש לא התפרש להדיא בגמ'; כתב השו"ע (יו"ד קפ"א ט') 'שיעור הפאה... ועד למטה מן האוזן, מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם', וכ"כ הפוסקים (כגון חכמ"א פ"ט ט"ז), אלא שלא ברור להיכן בדיוק הכוונה, שאם כוונת 'לחי התחתון יוצא ומתפרד' **לבליטה לאחור של**

עצם הלסת כשלשה ס"מ מתחת לאוזן - הרי שמקום זה מרוחק ביותר מהראש, ומדוע להניח שמי שגילח מעל מקום זה השווה את אחורי אזנו למצחו, ואם מקום זה הוא **מפרק הלחי שמול נקב האוזן** - מדוע קראוהו 'למטה מן האוזן', וננסה לבאר את מקורות הדבר.

איתא בתוספתא (מכות ד' י') 'המקיף פאת ראשו... וחייב עליו שתים אחת בראש הצידעה מיכאן ואחת בראש הצדעה מיכאן', ויש לדון מה גבולן התחתון של פאות הראש, שמתחת לשם השיער נחשב כפאות הזקן המותרות בגילוח במספרים כעין תער; מדברי

רש"י לגבי פאות הראש (מכות כ"א ד"ה חייב) ברור שכוונתו למקום חיבור העצמות בצד

האוזן 'דשתי פאות יש לו לראש, שהראש כשתי חתיכות: מקום השיער חתיכה אחת, ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת, **ומתחברות זו עם זו בצד האוזן** מלפניו, מקום שלועזין טנפל"א [=רקח], ושם נקרא

פאה - ששם סוף הראש **מקום חיבור הפרקים**, וכן בשבועות (ב'): 'ופאה לשון סוף וקצה... **מקום חיבור הגלגולת עם הלחי** והן מקום הצדעין', וכ"כ הר"ש משאנץ (על ספרא קדושים ו' ג') 'אלו הצדעים בי פירקי דרישא **מקום שמתחבר עצם הגולגולת עם עצם הלחיים**, ולמטה משם פיאות הזקן שתיים', וכ"כ הראב"ד (על ספרא קדושים ו' ג') 'פאת ראשכם סוף ראשיכם אלו הן הצדעים, פי' **מקום שמתחברין עצם הגולגולת עם עצם הפנים והלחיים**, מאותו **מקום החיבור** [ולמעלה (י.ש.)] **שער הראש יורד מכאן ומכאן כמין זנבות**, ואותן נקראות פיאות הראש, והיינו בי פרקי רישא דמפרש במסכת מכות, ולמטה מאותו **מקום החיבור נקראו מפאות הזקן** שהן תחלת הזקן... [לענ"ד הוספת המילה 'למעלה' מוכרחת, דאל"כ הוא היה מיירי בגבול העליון של הפאה ולא בתחתון, והיתה כוונתו לא למפרק הלסת אלא לחיבור עצם הגולגולת עם עצם הרקות, אך אי אפשר לומר שלזאת היתה כוונתו שהרי בהמשך מגדיר את אותו מקום חיבור העצמות כגבול העליון של פאות הזקן], וכן הוא בלשון המאירי (מכות י"ג). ... מקומות **שמתחבר בהם עצם הגלגולת** שבו השער **עם הלחי העליון** שבו הפנים והאזנים שהם הבליטות שעל האזנים... לחי העליון הוא צד הלחי שמן הפה ולמעלה, ומקום בליטתו הוא **סמוך לאזן כנגד הנקב** מצד הפנים, וכך הבין הפרישה (קפ"א ב') בדעת רש"י 'ומתחבר זו עם זו **בצד האוזן מלפניו**', וכ"כ ב'תשובות והנהגות' (ד' קצ"ח) '**במשמוש היד מרגישים שיש בליטה בצדדין שנמשך עד קרוב לסוף האוזן ואז מתפרד ומתחיל הלחיים, ועד שם נקרא פאת הראש**', ובד"כ מקום זה מקביל למ"ש בקונטרס 'מגד גבעות עולם' בשם האג"מ זצ"ל **שמיקום פאות הראש תלוי במקום שצמחו שערותיו בהיותו נער**.

אמנם, לכאורה בדברי רש"י עצמו מתבאר שפאות הראש נמשכות עד מתחת לאוזן, שבמכות (שם כ"א. ד"ה שנים) הגדיר היכן מתחילות פאות הזקן [וממילא מעליהן הן פאות הראש]: 'פרק ראשון של זקן, היינו **תחת האוזן** - מקום שלחי התחתון יוצא משם ושם נקרא פאה...', ועוד כתב 'אחד **למטה מן האוזן** מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם - ושם נקרא פאה **בחודו של לחי שבולט לחוץ** ששם מתחלת הזקן' - דמלשונות 'מתפרד' ו'שלחי התחתון יוצא' לכאורה ברור שהכוונה היא לפרק של הלחי [הלשונות '**למטה מן האוזן** מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד' מובאות גם ברבינו יהונתן (מכות ד'), רבינו פרץ (על הסמ"ק ע"א ח'), שו"ע (קפ"א ט'), לבוש (קפ"א ט'), ב"ח (קפ"א ד'), חכמ"א (פ"ט ט"ז), בה"ל (רנ"א ב' ד"ה אפילו), ועוד].

ניתן לומר כמה דרכים כיצד ליישב את כוונת רש"י: א' - רק לגבי פאות הזקן כתב רש"י שהן תחת האוזן - אך פאות הראש מסתיימות גבוה יותר, במפרק (ארץ צבי ג' ו' [ולפ"ז פאות הזקן נקראות 'פאות' לא כי הן סוף הזקן אלא כי הן בזוית, כהגדרת הראב"ד]), ולפ"ז השטח שבין **מפרק הלסת ובין האזור שתחת האוזן** - אינו בכלל פאת הראש וגם לא בכלל פאת הזקן, וכ"כ הריטב"א (מכות כ"א). '...והשערות שבאותו הפרק הם מה שיש בגופו של פרק זה, כי היורדים למטה בחתיכת הפנים אינם מכלל שום פאה, לא מפאת הראש - שהרי אינם בראש, ולא מפאת הזקן

- שאינם מכלל שערות פאות הזקן כלל'. ב' - כוונתו לתחת נקב האוזן ולא לאליה שבתחתית האוזן, וממילא **מקום חיבור פאת הראש והזקן הוא במפרק הלסת** [מאירי (מכות כ'): בהגדרת הלחי העליון שעד אליו

הם פאות הראש 'בבליטה היוצאת סמוך לנקב האוזן מצד הפנים **וכנגד נקב האוזן** מצדו, וכ"כ 'יוסף אומי' (דיני פאות, להחיד"א) 'קודם שזכינו לקדושת ספר כוונות בת"ל נהגתי שיעור **עד נקב האוזן**, כי מלישנא דגמרא המשוה צדעיו לאחורי אזנו - משמע לי שהוא שיעור זה'. ג' - כוונתו לא לבליטת העצם שבצד האוזן אלא **להתרחבות רוחב הזקן לאחור - שבד"כ תחת האוזן, ועד שם נמשכות פאות הראש** [אך זה מאד קשה בסברא, שאם הכוונה לא למפרק הלחי שמול אמצע האוזן אלא להתרחבות לאחור של הלסת שתחת האוזן - כיצד יתכן שעד מקום כל כך נמוך (כשלושה ס"מ מתחת לסוף האוזן) משתייך לשיער הראש ולא לשיער הזקן? ועוד, וכי כשמגלח כל כך נמוך יכול להחשב שהשווה את אחורי אזנו למצחו?]. ד' - כוונת השו"ע שהביא את רש"י - רק עד אליית האוזן, שמשם ואילך אינו קרוי אוזן, שהיא מעט נמוכה יותר מהמפרק 'אפשר דמחמיר בשו"ע מדרבנן עד אחר כל האוזן - דאין אנו בקיאים כ"כ בצימצום שיעורים', אבל מן התורה די עד המפרק (אמרי יושר ב' קפ"ג ב', מובא בשמו גם ב'תשובות והנהגות' ד' קצ"ח).

מו"ר הגרד"מ קורן שליט"א הוכיח שמקום הפאה הוא עד מפרק הלסת מלשון המשנה (נגעים י"ט): 'איזה הוא זקן - מן הפרק של לחי עד פיקה של גרגרת' - שלשון זו מעידה על המפרק, וממה שפשוט שהמקומות ששער גדל אצל ילד לפני שזקנו מתחיל לצמוח רק הם בכלל פאות הראש - וכידוע ששיער זה נמשך רק עד המפרק (ב"ח קפ"א ד'), וכן רואים אצל מי שצבע שער ראשו שונה מצבע זקנו - שמקום ההתחלפות הוא במפרק (ארץ צבי ג' ו'), וכן ממה שראיתי אצל חולה ל"ע שנשרו שערות ראשו אולם זקנו נשאר - שמקום החיבור היה במפרק ולא בתחתית האוזן [אך יתכן ששם ההקרנות כוונו רק לחלק זה של הראש, רח"ל]; ואף שבמשנה בנגעים מוכח שמקום סוף הראש הוא במפרק אולם באותה משנה גם מבואר שאין מקום בשערות הפנים שאינו לא זקן ולא ראש 'הראש והזקן שאין דבר אחר מפסיק ביניהם...' - וממילא פשוט שמה שאינו ראש הרי הוא זקן, וכן פשוט שמה שאינו זקן הרי הוא ראש, וממילא כשנחזור לדייק את דברי רש"י בכמה מקומות שמשמעותם הפשוטה היא שהזקן מסתיים מתחת לאוזן במקום שמתרחב - הרי שמעל זה הוא הראש, דלא כמשמעות הפשוטה של משנתנו; ואף שהיה מקום לומר שהשטח שבין הראש לזקן אמנם נחשב זקן אלא שאין חייבים על גילוחו בתער - אלא שאין זה מסתבר שהרי החיוב הוא על מקום הפאות, דהיינו על גילוח הקצוות, ומה לנו יותר קצוות מזה, והשיב הרב קורן: '...איני בא להחליט אם ניתן לדחוק ברש"י את הדברים או שבאמת על פי המבנה שיש לנו בראש אכן אין לנו דרך ליישב את הדברים בעולם הזה' [ולענ"ד אפשר ליישב עפ"י הראב"ד (על הספרא קדושים ו' ג') ש'פאה' אינו רק מלשון קצה, אלא גם מקום שנמצא בזית 'וכל דבר שיש לו קרנות או ארבעה או שלשה או חמשה נקראו פיאות... ומפני שהיא זזית נקראת פיאה', ובפרט שכך כתב להדיא הריטב"א (מכות כ"א)]. '...היורדים למטה בחתיכת הפנים אינם מכלל שום פאה, לא מפאת הראש - שהרי אינם בראש, ולא מפאת הזקן - שאינם מכלל שערות פאות הזקן כלל'.

בפשטות הגבול התחתון של פאות הראש האסורות הוא מקום המפרק שבין הגולגולת ובין הלחי, וניתן לחוש בו כשנוגעים בלחי ופותחים וסוגרים את הפה - והוא בד"כ המקום שעד אליו צומח שיער ראש הנערים שזקנם עדיין לא גדל; יש שהחמירו שהאיסור עד מול סוף האוזן, אך נראה שהדעה הראשונה היא העיקרית

מה רוחב הפאה האסורה בהקפה

איתא בגמ' (מכות כ'): 'ת"ר פאת ראשו - סוף ראשו, ואיזהו סוף ראשו - זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו, כלומר האיסור המבואר בגמ' הוא שהאזור החלק משערות שמאחורי אזנו [=החלק העליון שמאחורי אזנו] ישווה לאזור החלק משערות שבמצחו, ע"י שהסיר את פאות הראש שמהוות הפרדה בין החלק האחורי והקדמי; בפשטות די בהפרדה כלשהי, ולא נאמר בה בגמ' שיעור רוחב מסויים שצריכים להשאיר בו את השערות, אלא די שיראו כמופרדים, וכ"כ הריטב"א (מכות כ"א), מובא גם בב"י בבדק הבית קפ"א ט') 'לפי שהשערות בצדעא הם בולטות כלפי הפנים למטה ממקום צמיחת השער שבראש לפניו במצחו ולאחריו באזנו, וכשאדם מגלח שערות של פאה זו עד שיהא מגלח כל היוצא חוץ ממקום צמיחת השער שבמצחו ואחורי אזנו, ויהיה הכל שווה - יראה מקום הצדעא עם אחורי האוזן ועם הפדחת שהוא המצח הכל חלק, וישאר הראש בעיגול מוקף ועומד כבכוליאר [=כלי שהאשה מעגלת בראשה כמין טבעת שמסבב הראש' (רע"ב שבת ו' ג')]; וכך כתב הרמב"ם (ע"ז י"ב ו') 'ופאה זו שמניחים בצדעים לא נתנו בו חכמים שיעור'; וכך הסיק הב"י (קפ"א ט') מדברי רש"י 'אחורי אזנו - אין שער כלום, וכך במצחו - אין שער כלום, אבל בצדעיו שבאמצע - יש שיעור, ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו - זהו מקום סוף הראש... משמע דלא מיתסר לגלח קצת מרחבה של פאה - דהא כיון דמשייר מקצת הרי אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו, וקצת יש לדקדק כן מדברי רש"י שכתב ואם הוא משוה ונוטל כל השער שבצדעיו וכו' - משמע דדוקא בנטלו כולו הוא דאסר, אבל ליטול קצתו שרי, ועל כרחך ברוחב איירי - דבכהאי גוונא אף על פי שיטול קצתו עדיין אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו עד שיטלנו כולו'.

אמנם, הרמב"ם הוסיף שיש בזה שיעור מדברי חכמים 'שמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות', וגירסת הסמ"ק (מצוה ע"ה, וכ"כ עוד ראשונים) בדעת הרמב"ם היא ד' שערות 'וכתב הר"מ בר מיימון שצריך להניח במקום הפאות ד' שערות'; כתב החת"ם סופר (יו"ד ב' קל"ט) ששיעור זה הוא מפני מראית העין '...רק שמקובל בידם מחכמי אחרונים או אפילו מחכמי התלמוד משום מראית העין להשאיר מ' שערות שלא יראה כמשוה הצדעים עם אחורי אזנו'.

הסמ"ק (לאוין נ"ז) תמה על שיעורו של הרמב"ם 'אומר אני שיש להתיישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות (ד' ד') יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף', וביאר הב"ח (קפ"א ד') את קושיית הסמ"ק שאם אכן יש שיעור שערות שעדיין נחשב כפאה - לא היה מתחייב בתלשית הרבה שערות מפאה מלאה, שאינו דומה לתלשית שערות בשבת ובנגעים שמתחייב על תלשית שתי שערות בלי קשר לכמה שערות נותרו שם 'דפיאה ודאי שאני, דכיון שהניח השיעור - תו לא מיחייב אפילו תלש הרבה שערות'; לכן חייבים להעמיד את התוספתא המחייבת בתלשית שתי שערות כשתולש את שתי השערות האחרונות שנותרו שם 'אלא ודאי צריך לומר דמייירי במגלח תחלה כל השערות ולא הניח אלא השיעור של פיאה בלבד - וקאמר דאם תולש אחר כך שתי שערות מן השיעור שהניח חייב'; ואם כך יש להוכיח שלא שיערו חכמים בד' שערות כי אז היה מתחייב גם בתלשית שער אחת מתוך הארבע כי מיעט את השיעור 'דאם כדעת הרמב"ם דשיעור הפיאה האחת היא ארבע שערות - אם כן למה אמר דבתולש שתי שערות חייב, הלא אפילו בתולש אחת מן הארבע נמי חייב כיון דלא נשאר שיעור פיאה שצריך להניח'; וגם לא ניתן לומר שפטור בתלשית

שערה אחת בלבד מתוך הארבע - כי אז היה מותר לכתחילה למעט את הפאה ולהותירה בג' שערות 'ואם אתה אומר דבתולש שער א' פטור כיון שנשארו ג' שערות - אם כן לכתחילה נמי ליסגי בג' שערות'; לכן מוכרחים לומר שכלל אין שיעור לפאה שמותר לתלוש את השערות היתרות על שיעור זה 'אלא ודאי דלא נתנו חכמים שום שיעור לפיאה, דלא כהרמב"ם דיש שיעור לדבר'; וסיכסם הב"ח את דעת הסמ"ג 'אלא צריך להניח כל השערות שגדלו במקום הפיאה באורך וברוחב, ולכן אם תלש שתי שערות חייב משום בל תקיפו, כך היא דעת הסמ"ג באין ספק'. כך גם ביאר הב"ח את כוונת הב"י, שכתב 'ונראה דכיון דספיקא דאורייתא היא יש ליזהר מלגלח הצדעים מכנגד שער שעל פדחתו (לפי תיקון הבדק הבית) ועד למטה מן האוזן - מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, ועל רוחב מקום זה לא תגע יד בתער או במספרים כעין תער', וכ"כ בשו"ע (קפ"א ט') 'שיעור הפאה ... וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד', וכ"כ הפוסקים (כגון הב"ח קפ"א ד', הגר"א קפ"א י"ד, חכמת אדם פ"ט ט"ז).

אמנם, הכרעה זו אינה מוסכמת, כמ"ש לעיל שמשמעות החת"ם סופר ששיעור מ' שערות הוא רק מפני מראית העין [ולפ"ד התוספתא מיידי מעיקר הדין, שהתולש את שתי השערות האחרונות של הפאה חייב, כפי שכתב הב"ח בתחילה, ואה"נ שמפני מראית העין יש להותיר שיעור גדול יותר, אך לא מתחייב על תלישת שתי שערות משיעור זה (י.ש)], ובפשטות סבר שכך הדעה העיקרית, וכ"כ בשו"ת זרע אמת (י"ד ליקוטים דף קצ"ג) '... וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד, עי' ב"י שכתב כן דרך דחיה, אבל מדברי הרמב"ם מבואר להיפך דא"צ להניח כל הרוחב... לא ידעתי מקום לספיקו של הרב ב"י בדבריו, וגם מלשון הגמ' מבואר דדי שלא ישוה אחרי אצנו לפדחתו, וכן נראה מדברי הריטב"א... אכן הב"ח דקדק להיפך מדברי הסמ"ג... ומ"מ משאר הפוסקים אינו נראה כן, וכן הוא מנהגנו', וסיכסם שבט הלוי (ה' ק) שהגדרת האיסור לדעת הרמב"ם ורש"י 'מה"ת פי' לא תקיפו - לא תגמור להקיף... ושיעור ארבעים שערות הוא רק שיעור זקנים', ולדעת הסמ"ג הנמוק"י והראב"ה 'נאסר אפילו תחילת הקפה מה"ת, ולא תקיפו פירוש אפילו לא תתחיל להקיף', וסיים שדרך זו דחוקה, ושפשטות הש"ס וראשונים דלא כסמ"ג ותוספתא, אלא פירוש לא תקיפו הוא לא תגמור להקיף, 'מ"מ, כבר תורה יוצאת מרבינו הב"י לחשוש לכל החומרות, וכל רוחב השטח אפילו יותר ממ' שערות לא תגע בו יד'.

פשטות הבנת רש"י והרמב"ם היא שאיסור הקפת הראש היא הסרת ההפרדה שבין מצחו ואחורי אצנו, ודי בפאה ברוחב של כמה שערות כדי שההפרדה תתקיים, וכתב הרמב"ם שאין להפרדה זו שיעור מן התורה, אך שמע מהזקנים שיש להניח ארבעים [ויש גורסים 'ארבע'] שערות, וביאר החת"ם סופר שהוא מפני מראית העין [ומשמע שנקט כשיטה זו עכ"פ מעיקר הדין]. אמנם, הסמ"ג מקשה על שיעורו של הרמב"ם מדברי התוספתא המחייבת בתלישת שתי שערות, וביאר הב"ח שהתוספתא לא סברה שיש שיעור לשערות, ויהא אסור אף לתלוש שתי שערות מפאה מלאה, ולכן כתב הב"י שמספק דאורייתא אין לגזור את השערות בכל רוחב הפאה, וחשש לזה בשו"ע; אשר על כן יש להזהיר את הספר שלא יגזור במספריים פס מעוגל בסמוך לאוזן כדי שלא למעט מרוחב הפאות

כמה אורך שיער צריך להשאיר מהשיער

(בהכנת פרק זה נעזרתי מאוד במאמרו המקיף של הרב אפרים צאלער שליט"א)

המושכל ראשון הוא שמאחר והקפת הראש האסורה היא 'כמנהג הכמרים' (ראבי"ה תתקמ"ז, נמוק"י מכות ד', וברמב"ם ע"ז י"ב א' כתב 'כמו שהיו עושין עובדי כוכבים'), וכן, מאחר ולכמה ראשונים ההקפה האסורה היא רק בתער - הרי שהאיסור הוא דוקא כשמסיר את השיער לחלוטין [כפי דרך הכמרים, וכפי שהמציאות לאחר השימוש בתער].

התבאר לעיל שלדעת הרמב"ם מותר לגזוז את פאות הראש במספרים, ושהשו"ע כתב שיש לחוש לשיטת תוס' והרא"ש האוסרים לגלח ב'מספרים כעין תער', ועוד התבאר שהחת"ס סופר הבין שה'מספרים כעין תער' הן מספרים חדות כך שכל להב מסוגל לחתוך את השיער [וזה לא מצוי לא במספרים שלנו ולא במכונות הגילוח שלנו!]. לדעת הרמב"ם האוסר להקיף את הפאות רק בתער - פשוט שבגזיזה במספרים [וה"ה במכונת גילוח שעקרון הפעולה שלה הוא כמספרים, כמו כמעט כל מכונות הגילוח המצויות] אין צורך להשאיר שום שארית שיער. אמנם, לדעת האוסרים להקיף את הפאות גם במספרים כעין תער - יש לדעת מה אורך השיער שצריך להשאיר בעת גזיזתו במספרים כדי שלא יחשב 'כעין תער'.

הסוגיא והראשונים

הרא"ש (מכות ג' ב') דן באיסור הקפת הראש, וחדש שהקפת הראש חמורה מגילוח הזקן, ששם רק נאמר שלא להשחית [והרי גילוח שיש בו השחתה הוא רק בתער] - ואילו איסור הקפת פאת הראש תלוי במה שמשווה את צדעיו לאחורי אזנו - וזה אסור גם במספרים כעין תער "דכיון שלא נתפרש בו 'השחתה' כמו בזקן, א"כ משמע דבהשוואה כל דהוא גם חייב", ולדבריו חייב להשאיר בפאת הראש שיער שיהיה הפסקה בין צדעיו לאחורי אזניו, ושארית השיער צריכה להיות מספיקה - כדי שלא להחשב 'כעין תער'.

המושג 'מספרים כעין תער' לא נאמר בגמ' לגבי גילוח הזקן או הקפת הראש, אלא לגבי נזיר ולגבי איסור 'לא יִלְבֹּשׁ'; לגבי נזיר נאמר 'תֵּעָר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ', ולמדנו (נזיר מ'). שגם בשאר המעבירין אסור...לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו ובתער, בתער אין במידי אחרינא לא, והקתני מנין לרבות את כל המעבירין [כמ"ש 'תֵּעָר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ']? אלא אימא כעין תער; ולגבי לא ילבש אמרו (נזיר נ"ח:) 'אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער, מיתבי המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה? הא בתער הא במספרים, והא רב נמי בתער קאמר? כעין תער; ואילו לגבי גילוח הזקן רק אמרו (מכות כ"א.) 'יכול אפילו גלחו במספרים יהא חייב? ת"ל לא תשחית, אי לא תשחית יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב? תלמוד לומר לא יגלחו, הא כיצד גילוח שיש בו השחתה - הוי אומר זה תער; ולגבי הקפה איתא (מכות כ') 'ת"ר פאת ראשו - סוף ראשו, ואיזהו סוף ראשו? זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו'.

לשונות עמודי ההוראה ש'כעין תער' הוא השחתת השיער

מצאנו לשונות ראשונים, ורוב מנין ובנין של הפוסקים שניתן ללמוד מהם שהבינו שהמושג 'כעין תער' משמעותו השחתה מוחלטת של השיער [דנו לגבי נזיר, שער בית השחי, פאות הראש ופאת הזקן]: א' -

תוספות (נזיר ל"ט. ד"ה נזיר) **"שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער"**, (נזיר ל"ט: ד"ה ת"ר) **"בקוצץ מעיקרו לגמרי כעין תער"**, (נזיר ל"ט: ד"ה כל) **"כעין תער - מעיקרו משרשו לגמרי"**, (נזיר מ'. ד"ה ובתער) **"כעין תער שעוקר השער ומשחיתו מעיקרו"**, (נזיר מ'. ד"ה נשא) **"מאי שלא בתער שלא כעין תער ואפילו סך נשא נמי"** [מוכח מתוס' שבעין תער הוא כשהתוצאה היא כלאחר סיכת נשא, עיי"ש]; **ב'** - וכן מדויק מלשון הרמב"ם (נזירות ה' י"א) **"נזיר שגלח שיערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג והוא שקצצה מעיקרה כעין תער"**; **ג'** - הסמ"ג (לאוין רמ"ג-ר"נ) כתב **"נזיר שגלח שיערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג והוא שקצצה מעיקרה כעין תער"** [ויש מקום עיון, שכאן כתב שנזיר שגלח שיערה אחת לוקה, ואילו בלאוין נ"ז כתב שבתלישת שתי שערות חייב משום נזיר ומשום מקיף, ואם מתחייב בתלישת שתי שערות הרי ששיעור השיער מתאים לשיעור המשנה 'כדי לכוף ראשו לעיקרו', ועם זאת כתב הסמ"ג שנזיר לוקה על קציצת השיעור מעיקרה - שבדאי אין בה כשיעור]; **ד'** - הרא"ש (מכות ג') כתב שמספריים כעין תער אינן משאירות שארית שער ולכן אסורות גבי איסור הקפת הראש כי צדעיו מושווים לאחריו אזנו ופדחתו [פירוש, החלק שללא שערות שמאחורי אזנו ממשיך בקו ישר עד המצח - ללא הפסקה בשערות הצדעיים], ומוכח שהבין שהגזיזה 'כעין תער' אינה משאירה שארית [וזאת אם נפרש ש'צדעיו מושווים לאחריו אזנו ופדחתו' היינו ללא שערות כלל כמו שהמציאות מאחורי האוזן ובמצחו, אך אם נפרש שגם שערות קצרצרות שבצדעיים נחשבות כאילו אין שערות - אין ראייה, אך לא מסתבר לי שלכך כוונתו כי סוף סוף הצדעיים אינם מושווים לאחריו אזנו ופדחתו]; **ה'** - רבינו יהונתן מלוניל (מכות ד'). **"אלא כי אמר רב במספריים, ומותר אפילו בית השחי ובית הערוה אפילו כעין תער - שמניח בסמוך לבשר"** [כלומר שמניח את המספריים בסמוך לבשר, ואינו נ"ל שכוונתו "שמניח בסמוך לבשר" היינו שמניח מעט שער כי הרי כאן משמיע את קצה החידוש שבהיתר ("אפילו כעין תער... אפילו הכי מותר") ולא בא להשמיע הגבלה בהיתר (א"כ נפרש שכוונתו 'שמניח בסמוך לבשר' - שנשארות שערות בעובי הזוג)]; **ו'** - המפרש (נזיר נ"ח): **"כעין תער - שגזז במספרים בסמוך לבשר כעין תער"**; **ז'** - ריטב"א (מכות כ"א). **"משורת הדין כל שהוא במספריים אפילו כעין תער מותר, אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים"** [כלומר שלאחר הגזיזה 'כעין תער' נראה ממש כאילו גילח בתער - ולכן חשש שיחשדוהו שגילח בתער, וברור שהבין שהדמיון בין מספריים כעין תער לבין תער הוא בתוצאה]; **ח'** - רבינו פרץ (מכות כ'). **"מכאן ראייה דהקפת הראש אינה אסורה אלא בתער, אבל במספריים שרי מדקתני המשוה צדעיו - ובמספריים אינו יכול להשוות, אבל תער אינו מניח מן השער כלל"**; **ט'** - ב"ח (קפ"א ג') **"שגזזו במספריים בסמוך לבשר כעין תער"**; **י'** - ש"ך (קפ"א ב') **"שגזזו במספריים סמוך לבשר כעין תער"**; **י"א** - ביאור מהר"ר זק לסמ"ג (ל"ת ס') **"כעין תער - שגזזו במספרים בסמוך לבשר כעין תער... וי"מ שהחליקו יפה יפה כאילו סיפר עם תער, וכן מפורש לקמן (ל"ת ר"נ) והוא שקצצה מעיקרא כעין תער"**; **י"ב** - פרישה (יו"ד קפ"א ג') **"במספריים כעין תער - רצה לומר לספר כל השער עד שיהיה חלק כאילו סיפר בתער"**; **י"ג** - הון עשיר (כלים י"ג א') **"מספרים כעין תער הם אותם שהחלק העומד על הראש הוא חד מאד שמגלח כמו תער, שהרי בהיותו כך נמצא שמשחית השער בו כמו בתער שמשחית השער ומגלחו עד שאינו נראה מעל העור כלל"**; **י"ד** - נודע ביהודה (תניינא יו"ד פ') **"היום מגלחים במספריים עד העיקר"**; **ט"ו** - מלבי"ם (ויקרא י"ט ע"ד) **"המגלח במספרים כעין תער - ר"ל שמגלח עד עקרי השערות, ואם גוזז ומשייר בא לשון גזיזה"**; **ט"ז** - קיצור שו"ע (ק"ע א') **"מספריים כעין תער דהיינו סמוך לבשר ולא משייר כלום מן השערות סמוך לבשר"**; **י"ז** - חכמת אדם (פ"ט ט"ז) **"כעין תער - דהיינו שמגלח סמוך לבשר ולא**

משייר כלום מן השערות סמוך לבשר - חייב [בפאות הראש]... כעין תער - דהיינו סמוך לבשר, ולכן אם צריך לגלחם [את פאות הראש] לרפואה - יזהר שלא יגלח סמוך לבשר ממש, ואז מותר לכולי עלמא'; **י"ח** - שו"ת שאול שאל (ק"ז) 'אע"ג דבמספריים כעין תער הוא **משחית גם שרשי השערות** - מ"מ אינו חייב בזקן'; **י"ט** - בה"ל (רנ"א ד"ה אפילו) כתב 'מעבירין את הפאות סמוך לבשר ממש ואין משיירין כלל, ויש בזה חשש דאורייתא, והיה להם לשייר עכ"פ קצת מן הקצת'; **כ'** - המנחת יצחק (ד' ק"ג) הוכיח שיש במציאות מספריים שיש בהם השחתה שהרי בנזיר (ל"ט) אמרו שנזיר שגילח בין בזוג בין בתער חייב, ופירשו תוס' **שעקר השער מעיקרו ומשחית מן השורש** כעין תער; **כ"א** - תשובות והנהגות (ד' קצ"ח) 'הכי טוב אם אין בקי אין היטב מהיכן מתחיל מקום הפאות, שגם את שער הראש לא יגלחו לגמרי, והיינו שלא ישתמש שם במספר אפס סמוך לפאת הראש למעלה'. **מבואר** בדבריהם להדיא דמה שהרא"ש החמיר במספריים כעין תער, פירושו שלא נשאר כלום מהשיער, אלא די במקצת מן המקצת [ופשוט שאין זה השיעור של לכוף ראשו לעיקרו].

אמנם, משמע מכמה מקורות ש'כעין תער' משמעותו שישאר שיעור ארוך יותר של שיער, או אף 'כדי לכוף ראשו לעיקרו':

המשנה בנדה

לכאורה היה מקום לפשוט את שאלה זו משיעורי המשנה המפרטת החל מאיזה אורך יש לשיער שם 'שיער', ואם משיירים בו שיעור זה אחר הגזיזה - ברור שהגזיזה מותרת; אמנם, בהמשך יתבאר שאף שיש מי שלמד ממשנה זו לנדו"ד - בפשטות לא מסתבר ללמוד ממנה.

שנינו (נדה נ"ב:): 'שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכל מקום כדי לכוף ראשן לעיקרן דברי רבי ישמעאל, רבי אליעזר אומר כדי לקרוץ בציפורן, רבי עקיבא אומר כדי שיהו ניטלות בזוג' - שבפחות מכן אין לו שם 'שיער', ואומרת הגמ' 'אמר רב חסדא אמר מר עוקבא הלכה כדברי כולן להחמיר'. נחלקו הראשונים אם השיעור הגדול מביניהם הוא 'לכוף ראשן לעיקרן' (רמב"ם אישות ב' ט"ז) או 'שיהו ניטלות בזוג' (רש"י נדה נ"ב:), אלא שלגירסת מהרש"ל הוא מרובה רק משיעור קריצת הצפורן ולא משיעור לכוף ראשן לעיקרן, וגם המלמד להועיל [ב' ס"ד] שהסביר את רש"י כפשוטו כפי שגם הבין בדעת רש"י האו"ז [א' חליצה תרע"ב ד'] - ביאר שכוונת רש"י למספרים שאינן חדות, ויש לאחוז את השיעור באצבעות כדי שניתן יהיה לחותכו במספרים אלו, וממילא הוא שיעור ארוך).

שיעורי המשנה נאמרו לגבי השיעור המוגדר של שתי שערות שחורות בפרה אדומה, בשיעור הגדל בנגע צרעת, ובסימני גדלות של בן ובת, אך עדיין צריך לדעת אם שיעורים אלו מגדירים שם 'שיער' גם כלפי הקפת הראש [ותגלחת הזקן], או שאיסור הקפת הראש כלל לא תלוי בכך שישאר שם 'שיער' על השיער הנותר אלא רק במה שצדעיו מושווים לאחורי אזנו; ההתבוננות בלשונות הראשונים והפוסקים מגלה שכמעט ואיש מהם לא קישר את שיעור זה לאיסור הקפת הראש, ומסתבר שהטעם שלא תלו את האיסור בשיעור המוגדר כ'שם שיער' הוא מפני שכאן התורה לא סתם אמרה שצריך שיהיו שערות בפאות הראש [שאז היינו תולים זאת בשיעור שיער], אלא רק אמרה שאסור להקיף את פאת הראש, וביארה הגמ' שהאיסור נעשה כשחותך את פאות הראש כך שאחורי

אזנו מושויים לצדעין, אך אם נותר עדיין שיער קצר בפאות הראש המפריד בין צדעיו ואחורי אזנו - מסתבר שדי בזה כי בפועל אינם מושויים [כפי שלגבי איסור תגלחת הזקן התורה תלתה זאת ב'השחתה' ולא בכך שישאר שם שיער, שהרי מפורש בגמ' שמותר לגזוז את הזקן במספרים למרות שברור שלאחר הגזיזה כבר לא יהיה בשיער שיעור 'שהיה ניטלות בזוג']. לכאורה גם מסתבר ששיעורי המשנה לא חייבים להיות קשורים לנידון של פאות הראש, דבשלמא לגבי נידוני המשנה באמת צריכים להגדיר מה הוא 'שם שיער' כדי להחיל עליו דיני טומאת צרעת, גדלות, או לפסול את הפרה אדומה, אך כפי שלגבי תגלחת הזקן היה פשוט לנו"ב (יו"ד פ') שאין קשר לשיעורי המשנה, שאסר לספר את הזקן עד שלא יהיה בו דין שיער ולאחר מכן לגלחו בתער - כי **אם לתער יש עדיין מה לחתוך הרי שאסור לחתוך בו אף שיער הקטן מהשיעור הקצר ביותר, כך יתכן שגם בנידון פאות הראש אין צורך ב'שם שיער', אלא רק שיהא ניכר ההבדל שבין הצדעים לאחורי האוזן, ומדוע יצטרכו לזה 'שיעור שיער'?**

גם אם שיעורי המשנה היו קשורים להקפת הראש - הרי עיקר נידון המשנה היה לאיזה שערות יש 'שם שיער' ויעברו עליהם באיסור הקפה, ולמסקנת הגמ' היה צ"ל **שאם הקיף שערות בשיעור הקטן של קריצת הצפורן [או כדי נטילת הזוג] - עבר בלאו כי לפני ההקפה היה לשיער 'דין שיער', אבל אין כל הכרח ללמוד מכאן שהמגלח פאת ראשו, ומשאר פחות מהשיעור של לכוף ראשו - שיחשב שהקיף כי גרם לשיער שלא יהיה בו 'דין שיער';** ואכן, גדולי הפוסקים לא הביאו ראיה ממשנה זו לדין הקפת הראש, כגון הסמ"ג שאף שסבר ששיעור הקפת השיער בשתי שערות [ולכן לכאורה מתאים לנידון המשנה] - לא אסר לקצר את השערות במספרים.

ועוד, אם היה זה נכון ששיעורי המשנה נוגעים גם לאיסור הקפת הראש, הרי בפשטות גם היו נוגעים לאיסור תגלחת הזקן, והמסקנה היתה צ"ל שאסור לקצר את השיער לפחות מכדי לכוף ראשו - והרי מפורש בבביתא ובגמ' שמותר להתגלח במספרים, והשו"ע פסק שאפשר להתגלח אפילו במספרים כעין תער - שהוא שיעור פחות מכדי לכוף.

אמנם מצאנו שהחת"ס סופר (מובא בהמשך) דן בשאלה האם לאחר קיצור הזקן במספרים יהא מותר לגלח את השארית בתער, ונקט שאם אין בשיער שיעור קריצת הצפורן שהוא הקצר ביותר [לפי ביאורו דהיינו שהשיער נרגש בצפורן] - יהא מותר לגלח את השארית בתער [דלא כנו"ב האוסר כל עוד יש לתער מה לחתוך], הרי **שהוא קישר את שיעורי המשנה לאיסור תגלחת הזקן; אמנם, עיקר דבריו הם להגדיר מה הוא השיער האסור בגילוח בתער, ואף שבשטף לשונו כתב שאם סיפר את השיער במספרים ולאחר מכן גילח את השארית בתער ממ"נ יעבור איסור, שהרי או שהשחית במספרים לפחות מכשיעור או שהיה שם שיער על השיער שגולח בתער - אך לא יעלה על הדעת שנעלמה ממנו גמ' מפורשת שמתירה לגלח את הזקן במספרים אף שבודאי כעת לא נותר בזקן שיעור 'כדי נטילת הזוג', אלא ע"כ שרק התכוון לומר שאם אכן הגזיזה במספרים היתה מוגדרת כ'השחתה' - הגמ' לא היתה מתירה זאת, ומאחר והתירה - בהכרח שעדיין יש לשיער שם שיער - והיא אסור לגלחו בתער;** וכן היתה הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל להתיר להתגלח אם נותר בשערות שיעור כדי קריצת הצפורן [שלפי ביאורו של החת"ס סופר שהוא כשהזפים נרגשים בצפורן - הוא בערך שיעור 0.4 מ"מ, ויתכן שהגרי"ש"א הניח שבשיעור זה הוא כבר בודאי יותר מ'כעין תער', וכך יוצא גם מהמנח"י, אם כי לא מצאתי שום ראיה או מקור להגדרה זו].

ולנידון של הקפת הראש - מאחר ומבואר דכשיש שערות באורך של קריצת הציפורן עוברים על גילוחן באיסור של הקפת הראש [אם שיעורי המשנה קשורים לאיסור הקפת הראש] - הרי בהכרח שהמגלח עד לשיעור זה אינו עובר באיסור זה.

דעת יחיד מצאנו שה'תורה לשמה' (בתשובות ס' שפ"ט) הצריך שיעור כדי לכוף - מחמת משנה זו, וכ"כ ה'שערי זבולון' מסברא שאם המשנה בנדה מיירי גם לענין פאת הראש - נמצא שמחלוקת התנאים שייכת גם לפאות הראש, ומאחר והלכה כדברי כולן להחמיר - הרי אם אין בשיעור שיעור של לכוף ראשו לעיקרו אין לו דין 'שיער', וסביר שהמגלח ומשאיר פחות מהשיעור הזה עבר על איסור הקפת הראש; אמנם, כשהדבר נוגע לדינא, הרי רבותינו גדולי הפוסקים ז"ל גילו לנו שאפשר לקצר את שערות פאות הראש גם לשיעור קצר בהרבה מכדי לכוף ראשו לעיקרו, ולא הביאו ראיה לאיסור ממשנה זו.

חת"ם סופר

בדברי החת"ם סופר מצאנו כמה התייחסויות לנושא זה:

החת"ם סופר (או"ח קנ"ד) הניח שמדשנינו 'בכל מקום' כלפי ההלכה כדברי כולם להחמיר - ש"מ לאתווי תער של נזיר ופאת הראש, ומכאן הביא כעין ראיה לסמ"ג (ל"ת נ"ז) שאיסור הקפת הראש הוא גם בשתי שערות, ולכן כתב שאם יש שייכות למשנה לענייני גילוח - הרי שאם אחר שגילח בזוג ונשאר שיעור של קריצת הציפורן - יהא אסור לגלחו בתער, וכן גם אם יגלח במשחה ולא תשאר שום שארית שיער - הרי שלמחרת יצטרך לחוש שכבר יש בשיעור קריצת הציפורן - ויהא אסור לגלחו. והוסיף שלרמב"ם הסובר שאינו חייב בשתי שערות - המשנה אינה מדברת על פאת הראש, וממילא אף אם ישאר שיער בשיעור כלשהו - יהיה אסור לגלחו בתער; אח"כ הוסיף שממ"נ לכו"ע יעבור באיסור שהרי בפסוק לא כתוב תער אלא לא תשחית, וא"כ אם השערות הנשארות אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתא, הרי השחית והיינו בתער ולא במספריים כעין תער, ואם נאמר דזה לא הוי השחתה, א"כ מה שנשאר יש לו דין שיער, וא"כ מה שיגלח אח"כ בתער יהיה בזה איסור גמור.

עפ"י דבריו צידד בס' שערי זבולון (יו"ד ל') שגם מי שיחתוך פאות הראש לשיעור של פחות מכדי לכוף ראשו לעיקרו, הרי גרם שלא יהיה להן דין שיער, ונמצא שעבר על איסור הקפת הראש. וכן, המנח"י והשבט הלוי הבינו שכשם שהחת"ם סופר חשש שהמגלח בזוג יעבור על איסור תער ד'תער' לא כתיב אלא 'לא תשחית' - ה"נ במגלח במכונת גילוח, וכן בשו"ת מלמד להועיל (ב' ס"ד אות ט"ו) הבין שכך צריך להיות לפי החת"ם סופר שמאחר והרמב"ם מחייב בהקפה רק בתער - הרי שחייב כשלא הותיר בשיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו, כמו בנזיר [וה"ה שלוקה לרמב"ם גם בהשחתת הזקן בתער כשלא הותיר בו כדי לכוף ראשו לעיקרו, ומה שמותר לגזוז במספרים - הוא כי אינם מעבירים שיער הרבה בבת אחת כמו תער], אלא שנתקשה שא"כ נמצא שכמעט כל ישראל עוברים באיסור של גילוח בזקן בתער, ובשו"ת צור יעקב (א' ק') הפליג יותר מזה שהמספר עד שאין בזקנו כדי לכוף - עובר באיסור תער.

אמנם, מאחר והבנה זו סותרת לחלוטין גמ' מפורשת שמותר לגלח את הזקן במספרים, אף שלא נותר בשיעור שיעור 'כדי נטילת הזוג' - הרי שכוונת החת"ם סופר היתה רק לומר שאם אכן הגזירה במספרים היתה מוגדרת כ'השחתה' - הגמ' לא היתה מתירה זאת, ומאחר והתירה - בהכרח שעדיין

יש לשיער שם שיער - ויהא אסור לגלחו בתער, ואי אפשר ללמוד מדבריו שאסור לגלח את הזקן במספרים [ואכן, המשך דברי החת"ם סופר הם 'אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה - א"כ המשחית אחריו חייב' - שמוכח שלא נשאר בהנחת היסוד שעובר על עצם קיצור אורך השערות, ולפלא גדול שלא ראיתי בשום פוסק המביא את דברי החת"ם סופר - שיתייחס למשפט זה].

ואף שהחת"ם סופר עצמו בתשובה אחרת (יו"ד קל"ט) כתב 'ועוד נ"ל מה שאנו תופסים לאסור מספריים כעין תער בפאת הראש לאו מטעם התוס' והרא"ש אתינן עלה דס"ל לחלק בין ראש לזקן, **אלא מטעם גליון תוספות** שהביא בתה"ד הובא ביתה יוסף דס"ל לאסור גם בזקן מספריים כעין תער' - ולפ"ז אין להוכיח מהגמ' המתירה גילוח הזקן במספרים שיהא מותר לספר את הזקן עד לשיעור קטן; אך זה איננו נכון, מאחר והמעייין במקור הדברים בגליון תוס' ותה"ד יוכיח **שלא מדובר שם במספרים רגילות או דקיקות, אלא במספרים חדודות, שעשויות משני תערים**, והחשש היה שהספר יניע את החלק הנוגע בעור ובכך הזקן יגולח בתער ממש, אך במספרים שאין בהן חשש זה לא עלה על דעתו לאסור.

ולגבי הקפת הראש יש להוסיף שאף אם היה עובר על איסור תגלחת גם במגלח במספרים - כשבשיער נותר כעת שיעור פחות מכדי נטילת הזוג, אבל אם השאיר שיעור כדי לכוף - אין כלל צד שעובר בזה איסור גילוח או הקפה אף אם אין לו שם שיער, שהרי לא השחית ולא הקיף [ואם באמת המשנה היתה מיירי באיסור גילוח הזקן - אה"נ שלרבי ישמעאל היה מותר להסתפר באופן שאין בשיער שיעור כדי לכוף - ואת הנוטר היה מותר לגלח בתער, ולפי הפשטות שהמשנה לא מיירי באיסורים אלו - גם לרבי ישמעאל אסור לעשות כן]; וכ"כ בתשו' החלקת יעקב (יו"ד צ') שכתב בדעת החת"ם סופר שאף אם הסתפר במספרים כעין תער - לא עובר באיסור תער כיון שנשאר משהו, ורק אם לא נותר כלום יש מקום לסברתו, אמנם בחת"ם סופר מפורש כן גם על מספריים כעין תער, אך עכ"פ בשיעור של לכוף ראשו לעיקרו, בודאי אין מקום לסברא זו.

גם בתשובת להורות נתן (ג' ס"ב) תמה כיצד הוציא המנח"י כן מהחת"ם סופר - שהרי אי אפשר ללמוד את הנידון של גילוח הזקן במכונה מהחת"ם סופר, כי לדבריו גילוח השערות לפחות מכדי לכוף הוי בגדר השחתה והוי תער ממש, וזה דבר שא"א לאמרו, דהרי תער לא הוי אלא בגוזז השער מעיקרו, או באופן שלא ניכר השיער הנשאר, אבל באופן שניכרות קצת השערות, בודאי אין בזה איסור גילוח הזקן לכו"ע, והרי מספריים כעין תער מותרות - אלא שהחת"ם סופר לא התכוון שכך הוא להלכה.

עוד כתב החת"ם סופר (שו"ת החדשות ס' ל') ששיעור אורך הפאות הוא כדי לכוף ראשו לעיקרו; בביאור שיטתו הסבירו 'השואל שאל' (ס' צ"ט) והמנח"י שהחת"ם סופר הרכיב את שיטת הרמב"ם בהל' נזירות עם שיטת הרא"ש ותוס' - אך לעיל התבאר שאין לזה מקום בדעת הרמב"ם, ולא סביר לומר שזה הפירוש בכעין תער, וגם אי אפשר להוציא כן מהמשנה בנדה כפי שצייד השערי זבולון, ואף שכך כתוב בחת"ם סופר להדיא - אך הדברים קשים מאוד, ולכאורה קשה מאד לחוש לדעה זו שנכתבה בקיצור נמרץ, והיא נגד שאר הפוסקים המקובלים, וגם נגד מה שיוצא מדברי החת"ם סופר עצמו באו"ח שמשמע להיפך שאם באמת המגלח ואינו משאיר שיעור כדי לכוף עובר

על לאו דהקפה - צ"ל שהמקיף שערוות אלו לא יעבור על לאו זה כי כבר הקיף, וגם נגד ההבנה הפשוטה בכעין תער, וגם הנו"ב דחה זאת מכל וכל שלמשנה בנדה אין ענין לפאת הזקן כלל, ובפרט שתשובת חת"ם סופר זו לא היתה ידועה עד לשנים האחרונות ממש [אותו שו"ת החדשות נדפס לראשונה בשנת תשמ"ט, וכן הגהת הכת"ס על השו"ע לא היתה ידועה עד לימינו, ומלבד בספר שאול שאל הנ"ל לא מצינו מי שהתייחס לזה, ורק לאחרונה נדפס מחדש, וגם הדרכ"ת (ס"ק ט"ז) שהביא את הגהת הכת"ס הביא את מ"ש ששיעור אורך הפאות הוא כדי לכופ ראשן לעיקרן רק כמנהג ולא מדינא, וא"כ גם מי שראה ענין זה בדרכ"ת סבר דאינו אלא מנהג] [ועוד יש להעיר שמכל אלו שהביאו את דעת החת"ם סופר שצריך לשייר כדי לכופ ראשן לעיקרן, לא הביאו גם את מה שכתב שיעור הפאה ברוחב ארבעים שערוות סמוך לאוזן - שהוא כדעת הרמב"ם ודלא כפסק השו"ע שבכל מקום הפאות לא תיגע בו יד, וצ"ע ג].

עוד מקורות

ספרא: איתא בספרא (קדושים ג' ד') 'ולא תשחית את פאת זקנך מה תלמוד לומר? לפי שנאמר ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפילו גלחו במספריים כבתער? יהיה חייב? תלמוד לומר לא תשחית פאת זקנך, ויש שהבינו את המילים 'במספריים כבתער' - שמדובר ב'מספריים כעין תער' ומאחר שמבואר כאן שההיתר בגילוח הזקן משום שאיננו בכלל 'לא תשחית' - הרי שמונח שמספריים כעין תער אינן משחיתות, כלומר שאינן חותכות עד שרשי השער; אמנם, יש לדחות שהרי בספרא (מצורע ב' ב' ד') אמרו '...מה תלמוד לומר ראשו [של מצורע המגלח] ומה תלמוד לומר זקנו - לפי שיש בראש מה שאינו בזקן ובזקן מה שאין בראש: הראש אסור במספריים ובתער, והזקן אינו אסור במספריים ובתער, ומאחר וברור שאין כוונת הספרא במצורע לומר שמותר לגלח את הזקן בתער - ע"כ שכוונת 'במספריים ובתער' היא כגירסת תוס' (שבועות ב'): שגרסו בספרא 'במספריים כבתער' [וביאר שם מדובר בראש הנזיר], כלומר שאינו אסור לגלח את הזקן במספריים כפי שאסור בתער, משא"כ גילוח ראש הנזיר אסור במספריים כפי שאסור בתער; מעתה, כפי שבספרא במצורע ביאר 'במספריים כבתער' איננו ל'מספריים כעין תער', אלא פירושו שאינו אסור לגלח את הזקן במספריים כפי שאסור לגלח בתער - כך גם בספרא בקדושים בפשטות הכוונה שאינו חייב על הגילוח במספריים כפי שחייב על הגילוח בתער, וכלל לא מיירי במספריים מיוחדות דקיקות, שבדאי לא היו האמצעי הרגיל לגילוח הזקן [כפי שגם היום אין רגילים להשתמש במספריים של צפרניים דקיקות לגילוח הזקן].

רמב"ם בנזירות: לגבי נזיר התרבו בגמ' מספרים כעין תער, אף שנאמר בו 'תער לא יעבר על ראשו', והרמב"ם (נזירות ה' י"א) כתב 'נזיר שגלח שעה אחת לוקה בין בתער בין בזוג והוא שקצצה מעיקרה כעין תער... ואם הניח ממנה כדי לכופ ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער', ולכאורה יש בלשונו סתירה שבתחילה כתב שלוקה כשקצצה מעיקרה כעין תער, ובסוף כתב שאם הניח ממנה כדי לכופ ראשה לעיקרה אינו לוקה - משמע שאינו לוקה בפחות מכדי לכופ ראשה לעיקרה; רוב האחרונים לא עמדו על הקושי בלשונו, אלא כתבו שלדעתו לוקה אם הניח פחות מכדי לכופ [דלא כתוס']. הגר"ש בראך זצ"ל ('שאול שאל' צ"ט), והמנח"י (ד' ק"ג אות ה') חידשו שלפי הרמב"ם הזה ישתנה גם הדין בפאת הראש - שהמקצר את פאות הראש לפחות מכדי לכופ ראשו לעיקרו עובר על איסור לא תקיפו, וביארו שזה מקור החת"ם סופר (שו"ת החדשות ל') שכתב ששיעור אורך הפאות הוא כדי לכופ ראשן לעיקרן (דבריו יבוארו בהמשך). 1- כדי לומר זאת צריכים להרכיב יחד שתי שיטות - את

התוס' שאוסרים להסיר את השיער גם במספרים כעין תער, על הרמב"ם שניתן לדייק בלשונו שפחות מכדי לכופ הוא כעין תער, ומהיכילי תיתי להחמיר יותר מהרמב"ם שכלל לא אסר במספרים כעין תער, וגם יותר מתוס' שאסרו רק כשיעור השיער מעיקרו, או קצת יותר מזה? ומאחר והמושג 'מספרים כעין תער' לא נאמר בגמ' בהקשר זה, אלא זו לשון מושאלת של תוס' לענין הקפת הראש - לא שייך ללמוד מביאור הרמב"ם למושג זה שנאמרו בהקשר לנזיר - לדברי תוס' שאמורים בהקשר לפאות הראש, ובמפורש חולקים על מה שיוצא מהרמב"ם. 2 - עוד יש לומר שהרכבת השיטות כלל לא מוכרחת, כי באמת אין קשר בין 'לכופ ראשה' ובין השיעור של 'כעין תער' - שעניינו שנראה כמו תער ממש, וביאר המנחת חינוך (שע"ג א') שבאמת סתם 'מספריים כעין תער' פירושו שקוצץ מעיקרו, ורק לענין איסור גילוח בנזיר הבין הרמב"ם שיש ללמוד זאת מדין סתירת הנזירות, שסותר רק כשגילה פחות מכדי לכופ ראשו לעיקרו [ויש עוד ביאורים], ומ"מ אין ללמוד מכאן לגבי פאות הראש. 3 - עוד י"ל כמ"ש ערוה"ש העתיד (נזירות ט"ו דין ח'-ט') שלרמב"ם הנזיר אינו עובר בלאו אלא בקוצץ מעיקרה כעין תער, ואם השאיר 'כדי לכופ' - אינו לוקה וגם אינו עובר בעשה של **גִּדְּלָ פְּרַע שְׂעִיר רֹאשׁוֹ, וְאִם הִשְׁאִיר פָּחוֹת מִכְּדֵי לִכּוֹף - עוֹבֵר רַק בְּעֵשָׂה אֶךְ לֹא בְּלֹא** [וכ"כ המהר"ם שיק (מצוה שע"ד) שכשהשאיר כדי לכופ - אינו עובר לרמב"ם על לאו דלא יִחַל דְּבָרָו]. 4 - עוד יתכן שכל הפוסקים שגילו דעתם בפירוש ש'כעין תער' הוא רק כשהשערות כלל לא ניכרות ולא חששו למה שיוצא מדברי הרמב"ם - סברו שאין הלכה כרמב"ם בהגדרת 'כעין תער'.

רמב"ם בטומאת צרעת: הרמב"ם בהלכות טומאת צרעת (ח' ו') כתב 'השיער השחור המציל בנתקין אין פחות משתי שערות, ואינן מצילות עד שיהיו אורכן כדי לכופ ראשן לעיקרן', ואילו בהלכות פרה אדומה (ד' א') כתב 'וצריך שישאר מן המאדים כדי שינטל בזוג שכל שערה שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה, לפיכך אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות שאינן נלקטין בזוג הרי זו כשירה', ודבריו צריכים ביאור, שבשלמא לגבי שיעור נגעים פסק שכדי להציל בנתקין צריכים את השיעור הארוך של לכופ ראשן לעיקרן - שזה השיעור החמור, וכן לגבי שערות לבנות או שחורות בפרה אדומה כתב שצריך להחמיר שלא יהיו יותר מהשיעור הקטן של נלקטין בזוג, כי בכל מקרה הולכים לחומרא, אולם מדוע לאחר גזירת הראש השחור של השערות הסתפק בשארית שיער אדום בשיעור הקטן של 'ניטלת בזוג' - הרי 'הלכה כדברי כולם להחמיר'; וביאר הכס"מ בשם המהר"י קורקוס שההלכה להחמיר נאמרה בגמ' לגבי סימני גדלות של בן ובת ולא לפרה אדומה - ששם בכל עניינה די ב'ניטלת בזוג', ועוד יישב שגם בפרה אדומה יש להחמיר, ולכן החמיר ששיער לבן או שחור פוסלים בשיעור הקטן של 'נלקטין בזוג', אבל לגבי השארית האדומה 'די לנו שנצריך השיעור המועט שלא יחשוב כמאן דליתיה אלא כל שיש שיעור שאנו קורים אותו שיער בקצת מקומות סגי, כי לא נתמעט אלא מה שחשיב כאילו אינו, דאטו אם מתחלה היו שיעור זה מי נימא דלא חשיבי שיער - ודאי שיער הוי, וז"ש רבינו שכל שערה שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה - כלומר אבל נטילה בזוג אף על פי שאינה שערה גמורה לכל דבר מכ"מ לא חשיבא כאילו אינה, שהרי מחמירים בשבילה', כלומר שרק כשאין שיעור של 'ניטלת בזוג' השערה כאילו אינה, אך אם יש שיעור זה ורק אין 'כדי לכופ ראשה לעיקרה' - איננה שערה גמורה, אבל מ"מ לא נחשבת כאילו אינה.

חדושי רבינו פרץ: בחידושי רבינו פרץ (נזיר ל"ט): כתב 'שמא הך נטילת שער דאפליגו בה הכא מיירי בנטילת שער **שלא כעין תער - כגון שהניח מן השערות הרבה ולא גלחן לגמרי**', אמנם לגבי נזיר כתב (נזיר מ'). '...ומאי דבעי בתער ולא בשאר כלים - הוי משום דאין בשאר כלים שמעבירין שער שיעבירוהו לגמרי כמו תער, שהרי **מספרים או זוג אע"פ שגלח בהם כעין תער - לא יעבירו אותו לגמרי כמו תער**' - שמשמע ש'כעין תער' איננו ממש כתער, אבל אינו שיעור גדול.

מאירי: המאירי (בית הבחירה נזיר ל"ט). כתב 'גלח או שגלחוהו ליסטים סותר שלשים יום - ר"ל עד שיתגדל הפרע, ופירושו ברוב ראשו בין שגלח בתער **בין בכעין תער - והוא כל שלא נשאר ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרו**'; אין לי ישוב ברור מה המקור שלו להסיק שהריבוי של 'כל המעבירין' המוגדר בגמ' 'כעין תער' הוא כל שלא נשאר בשיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו.

ב"ח: הב"ח כתב (יו"ד קפ"א ט"י) '...מחוייבים למחות בידן ולגזור עליהן בעונש חמור שלא יגלחו כלל אף תחת הגרון [מחשש לדעת הר"ח שגם שם אסור לגלח בתער] אפילו במספריים כעין תער, מיהא הא ודאי שרי כשאינו מגלח בסמוך לבשר לגמרי אלא מניח קצת שער דאין כאן השחתת זקן... **במספריים כעין תער דליכא השחתה** לא איירי ביה קרא ושרי אפילו לכתחילה'; וכן בשו"ת שמש צדקה (א' י"ד ס"א, הרב שמשון מורפורגו, תק"ג [1743]) כתב 'אחריו נמשך הב"ח שהזהיר לירא שמים מלגלח **במספריים כעין תער, אף שמן הדין כיון שאינו משחית** מותר לכתחילה - דלא איירי בהו קרא, וכל שמניח קצת שיעור ואינו מגלח סמוך וקרוב לבשר ממש אין קפידא...'. אמנם עיקר כוונתם רק לומר שחומרת תה"ד שלא לגלח **במספריים חדודות המגלחות את השער ישירות כתער** ולא כמספריים - אמורה רק כאשר מגלח סמוך לבשר ולא נשארת שארית שיעור.

חדושי רעק"א: כתב רע"א (בחדושי על שבועות ב'): '...דכמו דאמרינן לפי האמת דבמניח כדי לכוף ראשו לעיקרו לא מקרי הקפת הראש דאינו משוה צדעיו לאחוריו כיון דנשאר השער בגידול לכוף ראשו לעיקרו...'. שמדבריו משמע שהבין שההיתר לגזור במספרים את הפאות הוא כשנותר בשיעור שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו - שאז אינו משווה צדעיו לאחוריו; לא זכיתי לעמוד על דבריו, שהרי הגזירה במספרים רגילות משאירה את השיעור פחות משיעור 'כדי נטילת הזוג' - שהוא שיעור מועט מ'כדי לכוף ראשו לעיקרו', ונמצא שמספרים רגילות מגלחות יותר מאשר 'מספרים כעין תער' - וזה הרי לא יתכן; ועוד, מה בכלל ההבדל בין מספרים 'כעין תער' האסורות ל'שלא כעין תער' המותרות? וגם לא ברור לנו מהיכן רעק"א הוציא זאת, והאם התכוון לפסוק כך למעשה נגד כל הפוסקים: א' - המנח"י הבין שכוונתו להחמיר מחמת הרמב"ם בהל' נזירות הנ"ל - אך לעיל התבאר שקשה להוציא כן מאותו רמב"ם; ב' - גם קשה לומר שזה הפירוש ב'כעין תער' - שהוגדר ע"י הראשונים ואחרונים שהשיעור נגזר לחלוטין; ג' - גם קשה לומר שניתן ללמוד כן מהמשנה בנדה, כמ"ש לעיל; ד' - יתכן שכוונתו לחוש לדעת הי"ש שאסור לספר את מקום הפאות גם במספריים שלא כעין תער, ולזה כתב רע"א דבשיעור של לכוף ראשו לעיקרו גם לדעת הי"ש אין לחוש, והוא לא נחת בזה לברר הדין למעשה, אלא רק לומר שאם משאיר בשיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו - זה בודאי מותר, ומ"מ למאי דקיי"ל להתיר במספריים שלא כעין תער - לכאורה אין מקום לחייב להשאיר בשיעור שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו.

צמח צדק: בשו"ת צמח צדק (י"ד צ"ג י"ז) פירש את המצוה של תספורת כהן גדול, וכן של שאר הכהנים - בכך שצריכים להשאיר שיער באורך כדי לכופ ראשו לעיקרו, ולא הסתבר לו שיהא חמור דין זה שלא התפרש בתורה - מדיני גילוח הזקן ופאות הראש המפורשים בתורה, אלא ע"כ שגם בהם צריך להשאיר שיער לפחות באורך זה; ויש לדחות ששם אין זו אלא מצוותן כדי שהכהנים יהיו מרשימים, אך לגבי איסורי תגלחת הזקן ופאות הראש - הרי התורה אסרה להשחית או להקיף, ולא חייבה שישאר מראה מרשים, וממילא אין ללמוד משם לכאן.

חזו"א: וגם פירסמו כן בשם מרן החזו"א זצ"ל (קובץ קול התורה כ"ד, עמ' ז'-ט'), אך יתכן ששם אין זו הוראה מעשית אלא רק שראוי להזהר בזה כדי להתרחק מהאיסור, או שסתם כך אין ראוי לגלח את מקום הפאות עד כדי כך.

קה"י: יש שפירסמו כן בשם מרן בעל הקה"י זצ"ל, אך לא נמצאה לכך כל עדות.

הגריש"א: בספר 'לשכנו תדרשו' שיצא בשנת תשנ"א כתב 'שי"א' שהשיעור משהו, וי"א שהוא שיעור כדי לכופ, וכתב שזה נכתב בהתייעצות עם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והוסיף שהרוצה לינצל מכל חשש יסתפר יותר מחצי ס"מ, שבזה בודאי יש גם לכופ ראשה לעיקרה [לשון דומה לזו שמעתי גם בשם הגר"י קלופט זצ"ל - 4-5 מ"מ הוא בודאי טוב (י.ש.)]; אמנם, הוא לא ביאר מה הגריש"א אמר: האם זו כוונת רעק"א, או שלמד כך מהרמב"ם בנזירות, והאם הכריע כך מדינא ממש או רק לחוש לחומרא, וקשה ביותר לומר שדעתו היתה שיש לחוש מדינא לשיעור כדי לכופ, ואחד מתלמידי הגריש"א מכחיש שבכלל אמר כן, אלא אולי רק אמר שחמשה מ"מ הם בודאי שיעור של כדי לכופ, אך לא אמר שיש לחוש לזה. הוראת הגריש"א הברורה לגבי תגלחת הזקן היתה שיש להשאיר בזקן שיעור המאפשר להרגיש את השיער בצפורן [כעין הרגשת סכין שחיתה] - שאז זה רק בגדר 'מספרים כעין תער' המותר בתגלחת הזקן; אמנם, לגבי הקפת הראש צריכים שיעור ארוך יותר, למאי שהתקבל לחוש לדעת תוס' האוסרים להקיף במספרים כעין תער, אולם עדיין לא שמענו שיהא צורך בשיעור כדי לכופ ראשו לעיקרו.

שערי זבולון: בספר 'שערי זבולון' (י"ד ל"ו) צידד שאם יסוד האיסור הוא שלא לעשות הראש מוקף יש מקום לדון שבהפחתת השערות משיעור כדי לכופ - הראש נחשב כמוקף, משא"כ אם יסוד האיסור הוא גילוח מקום הצדעים, אך חזר בו מזה; עוד ביאר את המחמירים שלרמב"ם שהאיסור הוא רק במניח פחות מארבעים שערות - גדר האיסור הוא 'להוריד את הפאות' - וזה לא נעשה כל זמן שנשארו ארבעים שערות, ואילו לסמ"ג גדר האיסור הוא 'להוריד מהפאות' שהרי סובר דגם על שתי שערות עוברים על האיסור; לפ"ז לרמב"ם יש מקום לדון שדוקא בשיעור של לכופ ראשו לעיקרו לא יחשב ש'הוריד את הפאות' - אך גם זה תמוה, וברמב"ם בודאי אי אפשר לומר כן, שהרי לדעתו מספרים כעין תער מותרים, וממילא ברור שמותר גם כשמשייר רק שיעור פחות מכדי נטילת הזוג.

לסיכום

ברוב מניין ובנין של ראשונים ואחרונים מבואר שגם לפי מה שמחמירים שלא לגלח את שערות פאות הראש במספרים כעין תער - די בשיעור מועט כדי שלא לעבור על האיסור, שהרי הגדירו את 'מספרים כעין תער' כגילוח מוחלט של השערות, וממילא די בשיעור מועט של שיער כדי ליצור את

ההפרדה שבין צדעיו לאחורי אזניו, וכך היתה ההוראה הרווחת, וז"ל הבה"ל (רנ"א ד"ה אפילו) 'מעבירין את הפאות סמוך לבשרן ממש ואין משיירין כלל, ויש בזה חשש דאורייתא, והיה להם לשייר עכ"פ קצת מן הקצת'.

אמנם, מצאנו לשונות של כמה פוסקים שיש מקום לומר שמשמע מהם שיש להשאיר בשערות שיעור 'כדי לכוף ראשו לעיקרו' (הגהת הכתב סופר [נדפסה רק בדפוס לבוב ולא היתה מצויה], חת"ס סופר [בתשובות החדשות שנדפסו רק בשנת תשמ"ט], 'תורה לשמה' [נדפס בתשל"ג - שהוא היחיד שברור מדבריו שנקט כן מדינא], 'שאל שאל', ויש שאמרו כן בשם הגר"ש אלישיב) [שיעור 'כדי לכוף' משתנה לפי קשיות השער, והעריכו אותו בכ-4-5 מ"מ (נזיר ל"ט: גידול שיעור כדי לכוף ראשו הוא ז' ימים, וכן תפס בשואל ומשיב א' ח"ג אמנם בחת"ס סופר כתב שבנזיר עצמו י"א שבז' ימים ודאי השערות גדלו כשיעור, אבל קרוב לדאי שיש שגדלים בפחות מז' ימים), וממילא גם לדבריהם בודאי מותר להשתמש במכונת תספורת שמורכב עליה מפריד 'מספר שטים' - שבד"כ יש בו שיעור זה (כ-4-5 מ"מ)].

אך לא מצאנו מקור ברור שניתן ללמוד ממנו ששיעור זה הוא מעיקר הדין ולא רק מיראת הוראה, וגם לא ידוע אפילו על אחד מגדולי ההוראה בדור הקודם שהורה שזהו השיעור מדינא, וגם קשה מאד להלום שיעור זה שהרי הלשון 'כעין תער' לא מכריחה את השיעור הזה; ותמוה לומר ששיעור זה יוצא מהרמב"ם בנזירות כמ"ש השואל שאל והמנח"י, וגדולי הפוסקים בכל הדורות סברו שאין קשר בין הדברים, וגם הם רק ביארו את דעת המחמירים, אך לא הורו כן לדינא; וגם אין להכריח כן מהמשנה בנדה כמ"ש ה'תורה לשמה' - שזה נגד כל הפוסקים שסברו שאין קשר בין המשנה בנדה לניד"ד; וגם לביאור החת"ס סופר שלפי הסמ"ג יש קשר בין המשנה לפאת הראש - אדרבה אפשר להוכיח שכשמשאיר פחות משיעור כדי לכוף - לא יעבור בלאו דהקפה; גם ה'שואל שאל' רק מצא חומרא זו בהג' הכת"ס בשם החת"ס סופר, והמנח"י חישב שכך צריך לצאת עפ"י הרמב"ם בהל' נזירות - ומצא כן בתשובת הרע"א, וכל זה היה חידוש אצלם, וגם ב'תשובות והנהגות' (ד' קצ"ח) כתב רק שאם רוצים להדר, יש מקום להשאיר שיעור של כדי לכוף ראשו לעיקרו.

בקריינא דאיגרתא (א' מכתב קנ"ט, ב' מכתב תקע"ז) כתב 'ובכל אופן הלא הרבה הוראות תמוהות נמצא בדברי האחרונים ז"ל אשר אין חוששין להם כלל, ואנו אין לנו אלא מה שמתברר מש"ס ופוסקים ראשונים ז"ל, או הכרעת גדולי האחרונים ז"ל שבא אחר מו"מ עם דעות החולקים, אבל מה שנמצא באחרונים ז"ל הוראות בלי ראיות ובלא מו"מ - אין סומכין ע"ז בזמן שזהו נגד המבואר בש"ס ופוסקים' - וכך מתאים גם לניד"ד.

המהדר אחר חומרות בזה יכול גם להחמיר לגדל את אורך שערות הפאות עד סוף האוזן (כדעת רבי הלל מקאלמיה והתפא"י יכן מכות ג' ה'), או להחמיר שלא לסרק את פאות הראש שמא יתלוש (כדעת רע"א בגליון הש"ס שבועות ב'), וגם יש מחמירים בגילוח הזקן במספריים שלא כעין תער - שיש להן מקור ברור יותר מאשר החומרא של שיעור שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו.

טוב להאריך את הפאות

אמנם, אף שמצד הדין אין כמעט מקום לחומרת לכוף ראשו לעיקרו, אבל מצד המנהג כתב הדרכ"ת (ס"ק ט"ו) שכך נוהגין, ויתכן שאם יש או היה מנהג כזה, אפשר שמקורו מחשש לדעת היש"ש האוסר גם מספריים שלא כעין תער, ובשיעור זה איננה הקפה גם לדעתו. יש בודאי מנהג לגדל

פאות ארוכות יותר, וכך הוזכר בתפא"י (יכין מכות ג' ה') 'כל שכנגד הצדעין... עד למטה מהצדע במקום שהלחי התחתון בולט, וכמו **כן הוא שיעור אורך השערות**', אך לא שמענו שמי שלא מגדל פאות ארוכות יותר משיעור כדי לכוף - נקרא שעובר על המנהג, וגם מי שלא מניח את הפאות לפני האזניים [כמפורסם בשם החזו"א] - לא נקרא שעובר על המנהג; ויש שכתבו שיש מדת חסידות לגדל את הפאות יותר מכדי לכוף, ויתכן שהמקור הוא בדברי האגודה (נזיר ו') 'כשמגלחין התינוקות, מניחין הצדעין, ובודאי שיש ענין לגדל יותר מהחיוב, וכמ"ש החת"ם סופר, ובתשובת תורה לשמה הרחיב בשבח גידול הפאות.

סוף דבר

נתבאר כאן מכל גדולי הפוסקים שהשיעור שצריך להשאיר כדי שלא לעבור על איסור הקפת פאת הראש הוא משהו בעלמא, והיחיד שכתב בהרחבה להחמיר בשיעור זה הוא התורה לשמה, וכן החת"ם סופר בתשובות החדשות - אך בדבריו באו"ח מבואר להדיא לא כך, ויש שהבינו כך גם בדעת הרע"א - אבל אין הכרע שזו כוונתו; ודברי המחמירים נתגלו רק בשנים האחרונות - ועד אז לא עלה בדעת איש שצריך להחמיר בשיעור זה; ובלא"ה דבריהם נגד כל שאר גדולי הפוסקים, וגם לא זכינו להבין היאך חידשו כן, ודבריהם קשים להבנה, ובפרט שגם דעת הרא"ש והתוס' שמחמירין במספריים כעין תער לא נתקבלה כעיקר הדין אלא כחומרא בעלמא שמשום ספיקא דאורייתא יש לחוש לה.

סיכום

❖ איסור הקפת הראש נוהג בגברים, ונשים מותרות בהקפה, אלא שאסור לאשה להקיף איש ואפילו קטן; לכן, אם יש הכרח להקיף, כגון לפני ניתוח ראש - עדיף לעשות זאת ע"י אשה.

❖ האיסור הוא הן למקיף והן לניקף, והניקף לוקה כשמקיף את עצמו או כשעכ"פ מסייע למקיף, כגון כשמטה עצמו.

❖ איסור הקפת הראש לדעת הרמב"ם ועוד ראשונים הוא רק בתער, וכן סתם השו"ע; לדעת תוס' ועוד ראשונים האיסור אף במספרים כעין תער - ודעתם הובאה כדעה שניה בשו"ע כ"ש לחוש לדבריהם; יש דעת יחיד האוסרת לספר את פאות הראש אף במספרים שלא כעין תער; ניתן להוכיח שלהבנת החת"ם סופר החשש ב'מספרים כעין תער' היה רק כשהן עשויות מתערים חדודים; מ"מ נהגו לאסור בכל מספרים כעין תער, כלומר מכונת גילוח, וה"ה בתלישה בפניצטה, בהמסת השערות בסם, ובשריפתן בלייזר; לכן המגלחים זקנים בסם יזהרו שלא להניח את הסם במקום הפאות, והמספרים שערות הפאות במכונת תספורת יקפידו להשתמש שם במפריד.

❖ בפשטות הגבול התחתון של פאות הראש האסורות הוא מקום המפרק שבין הגולגולת ובין הלחי, וניתן לחוש בו כשנוגעים בלחי ופותחים וסוגרים את הפה; יש שהחמירו שגם הפאות עד מול סוף האוזן בכלל האיסור, ונראה שהדעה הראשונה היא העיקרית.

❖ הגבול העליון של איסור הקפת הראש הוא מהשיער הסמוך למצח - שממנו ולאחור השיער מתחיל להשתפל למטה לפאה, ועד השיער הסמוך מעל האוזן - שממנו ולפנים השיער

מתחיל להשתפל למטה לפאה; חידש היד הקטנה שבאנשים שיש להם מפרץ במצחם - מעיקר הדין אסור להסיר את השיער שמהמפרץ ומטה, ושנהגו גם אלו שאין מפרץ במצחם שלא להסיר את השערות שמעל הגבול העליון שמעיקר הדין היה מותר להם להסירו - מחמת אותם האנשים שיש מפרץ במצחם, דבריו הובאו ע"י חלק מהפוסקים, אך לא זכיתי לעמוד על דבריהם מדוע יאסר בגילוח שיער הראש שמעל שיער הצדעים.

- ❖ חייבים על גילוח כל הראש עם הפאות אף שכעת לא ניכרים כלל 'אחורי אזנו' ו'צדעיו'.
- ❖ פשוט הבנת רש"י והרמב"ם היא שאיסור הקפת הראש היא הסרת ההפרדה שבין מצחו ואחורי אזנו, ודי בפאה ברוחב של כמה שערות כדי שההפרדה תתקיים, וכתב הרמב"ם שאין להפרדה זו שיעור מן התורה, אך שמע מהזקנים שיש להניח ארבעים [ויש גורסים 'ארבע'] שערות, וביאר החת"ם סופר שהוא מפני מראית העין [ומשמע שנקט כשיטה זו עכ"פ מעיקר הדין]. אמנם, הסמ"ג מקשה על הרמב"ם מדברי התוספתא שחייב בתלישת שתי שערות, ויש שהבינו מקושייתו שהבין שלתוספתא אין קולא בהשארת כמה שערות, ולכן כתב הב"י שמספק דאורייתא אין לגזוז את השערות בכל רוחב הפאה; כתב החת"ם סופר שאו שחייב על שתי שערות כשה רוחב הפאה - ונמצא שבתלישתן השווה צדעיו עם אחורי אזנו, או שמדובר כשמגלח שתי שערות מתוך פאה מלאה באמצעות תער, אך לא יתכן שיהיה איסור תורה בהשרת כמה שערות מפאה מלאה - אא"כ מגלחן בתער; אשר על כן יש להזהיר את הספר שלא יגלח פס מעוגל בסמוך לחלקה הקדמי של האוזן כדי שלא למעט מרוחב הפאות.
- ❖ גם לפי חומרת תוס' שלא לגלח את השיער במספרים כעין תער - הוא דוקא כשלא נותר בשערות שיער נרגש, אך אם ניתן לחוש בשערות - כבר איננו בכלל 'כעין תער' ומותר, והוא בערך בשיעור 0.4 מ"מ; יש שהחמירו לשייר שיעור 'כדי לכוף ראשו לעיקרו', שהוא בערך 4-5 מ"מ, אך לדבריהם אין מקור ברור, ואינם עיקר להלכה.
- ❖ מאחר והחומרא שלא לגזוז במספרים כעין תער הובאה להלכה רק בגדר 'יש לחוש' [אפילו לפי דעת תוס' שחידשו רעיון זה], הרי כשמגלח במכונת גילוח ולא בתער - לכאורה ניתן לצרף להקל במקומות שנחלקו בהן ואין הכרעה ברורה לאיסור, כגון לגבי הצרת הפאות [ששם הדעה העיקרית מתירה להצר את הפאות, והב"י רק חשש שלא לגעת בכל רוחב אותו מקום מחמת ספק דאורייתא], וכן לגבי אורך השערות שנותרות אחר הגילוח [שמעיקר הדין די כשנותרות שערות שנרגשות, ואין מקור ברור שמצריך שישארו שערות בשיעור 'כדי לכוף ראשו לעיקרו'], וכן לגבי הקצה התחתון של הפאה [שמעיקר הדין די שלא לגלח עד מפרק הלסת, ואין צורך לשייר מתחת לשם] וכן לגבי הגבול העליון של הפאה [שחידש היד הקטנה שמי שיש לו מפרץ מחוייב שלא לגלח גבוה יותר משיער הצדעים, ושנהגו שכל אדם ישאיר הרבה שערות מעל הצדעים מאחר ויש אנשים שאצלם הוא מעיקר הדין - אך החידוש אינו ברור מניין לו שגם גילוח בתוך שער הראש יחשב כאילו הוא בשיער הצדעים] - ובכל אלו, אם מגלחים במכונת גילוח - יש יותר מקום לשקול להקל [אמנם הב"י החמיר להדיא במיעוט רוחב הפאה במספרים כעין תער - אך ברור שדבריו הם לצד המעלה, שהרי הגדיר את הגילוח במספרים רק כ'יש לחוש', וכ"ש לגבי מיעוט רוחב הפאה - שהקלו בזה מרבית הראשונים].

מקורות

ויקרא י"ט כ"ז * 29 * תוספתא * 29 * ספרא * 29 * גמרא * 30 * רי"ף * 30 * הלכות
גדולות * 30 * רש"י * 31 * תוספות * 31 * ר"ש משאנץ * 32 * ראב"ד * 32 * ראב"ה
* 32 * ריב"ן * 33 * ריטב"א * 33 * נמוקי יוסף * 34 * רי"ד * 34 * תשב"ץ * 34 *
רמב"ם * 35 * סמ"ג * 36 * אגודה * 36 * רבינו ירוחם * 36 * יש"ש * 36 * כס"מ
* 37 * טור * 38 * בית יוסף * 38 * שו"ע * 39 * דרכי משה * 39 * ב"ח * 39 * פרישה
* 40 * דרישה * 41 * הגר"א * 41 * רבי עקיבא איגר * 41 * חת"ס סופר * 43 * מנחת
חינוך * 46 * בארות המים * 46 * גושפנקא דמלכא * 47 * דברי ירמיהו * 47 * זיו
משנה * 47 * התעוררות תשובה * 47 * תורה לשמה * 48 * צמח צדק * 48 * זרע
אמת * 50 * מהר"ם שי"ק * 50 * דרכי תשובה * 51 * בה"ל * 52 * ארץ צבי * 52 *
אמרי יושר * 54 * תשובות והנהגות * 54 * ארחות רבינו * 55 * מלמד להועיל * 56 *
שבט הלוי * 56 * חשוקי חמד * 57 * דף על הדף * 59 * פאות כהלכה * 59 * הרב
אפרים צאלער * 59 * יחיאל מאיר * 68

ויקרא י"ט כ"ז

לא תקפו פאת ראשכם.

תוספתא

מכות ד' י'

המקיף פאת ראשו של חברו שניהם חייבין, במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזדיין, אבל
אם היו שניהם שוגגין פטורין, אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב; וחייב עליו שתים אחת
בראש הצידעה מיכאן ואחת בראש הצדעה מיכאן; ואינו חייב עד שיקפנו בתער; והמקיף את
האשה ואת הקטן פטור.

מכות ה' ה'

יש תולש שתי שערות עובר משום ארבעה דברים משום נזיר משום מצורע משום יום טוב
ומשום מקיף.

ספרא

(מצורע ב' ד') ראשו מה תלמוד לומר? לפי שנאמר תער לא יעבר על ראשו, יכול אף על פי מנוגע?
תלמוד לומר ראשו; וזקנו מה תלמוד לומר? לפי שנאמר פאת זקנם לא יגלחו יכול אף על פי מנוגע?
תלמוד לומר זקנו; מה תלמוד לומר ראשו ומה תלמוד לומר זקנו? לפי שיש בראש מה שאינו בזקן
ובזקן מה שאין בראש: **הראש אסור במספריים ובתער, והזקן אינו אסור במספריים ובתער**, הראש
מותר בכל אדם, והזקן אסור בכל אדם, הא לפי שיש בראש מה שאין בזקן ובזקן מה שאין בראש
צריך לומר ראשו וצריך לומר זקנו.

גמרא

נזיר ל"ט:

ואלא הא דתניא נזיר שגילחוהו לסטים ושיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו סותר, ואי סלקא דעתך מלתחת רבי ליסתור? כגון שגילחוהו אחר מלאת ומני רבי אליעזר היא דאמר כל אחר מלאת ז' סותר, מ"ט דר"א יליף תגלחת טהרה מתגלחת טומאה - מה תגלחת טומאה שבעה אף תגלחת טהרה שבעה, וקים להו לרבנן כל ז' יומין אתיא מזייתא כדי לכוף ראשו לעיקרו [תמצית: אם הנזיר גולח בתוך ל' - צריך ל', אם גולח לאחר ל' והשאירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו - די בזה לדעת ר"א הסובר שלאחר ל' אינו סותר ל', אלא רק די שיקיימו מצות תגלחת בשער הארוך כדי לכוף ראשו לעיקרו - שהוא משך גידול השער במשך שבוע].

נזיר נ"ז:

מגלחין ומביאין, ואמאי, דילמא לאו טמאין אינן וקעביד הקפה? אמר שמואל באשה וקטן... אמר רב הונא המקיף את הקטן הרי הוא חייב א"ל רב אדא בר אהבה לרב הונא ודידך מאן מגלח להון? אמר ליה חובה, תקברינן חובה לבניה... מכדי תרוייהו סבידא הקפת כל הראש שמה הקפה, במאי קמיפלגי? רב הונא סבר לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך כל שיש לו השחתה יש לו הקפה - והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה ליתנהו נמי בהקפה, ורב אדא בר אהבה סבר אחד המקיף ואחד הניקף במשמע ואיתקש מקיף לניקף - כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב, והאי קטן הואיל והוא גופיה לאו בר עונשין הוא דמיחייב - מקיף נמי לא מיחייב.

מכות כ':

ת"ר פאת ראשו סוף ראשו ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו.

שבועות ב':

חייב על הראש שתים אחת מיכן ואחת מיכן, ועל הזקן שתים מיכן ושתיים מיכן ואחת מלמטה - חדא דמיחייב עלה תרתי.

רי"ף

(מכות ד'). מאן דמקיף לכולי רישיה חייב דקי"ל הקפת כל הראש שמה הקפה... ואינו חייב עד שיטלנו בתער.

הלכות גדולות

(ל"ח) כגון שגילח צדעיו בתער והשוה אותן לאחורי אזניו ולפדחתו... ואף על גב דניקף לא קא עביד מידי, נהי דמלקא לא לקי... אבל איסורא מיהא איכא... ומאן דגדע ליה לרישיה, אף על גב דקא שקיל ליה כוליה, מחייב, דקיימא לן הקפת כל הראש שמה הקפה.

רש"י

ויקרא י"ט כ"ז

זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו, ונמצא הקף ראשו עגול סביב, שעל אחורי אזניו עקרי שערו למעלה מצדעיו הרבה.

קידושין ל"ה:

הקפת הראש - המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו שאחורי האזנים חלקים הם עד סמוך לגובה והצדעים מקום שער הם כולם והמשחית שער הצדעים שיהא ראשו מוקף בשוה לפדחתו וצדעיו ואחרי אזניו עגול סביב היא הקפה.

תוספות

נזיר מ"א:

השתא - משמע הכא בסוגיא דידן דהקפת הראש הוי אפילו בלא תער וכן איתא בת"כ זאת תהיה תורת המצורע ראשו מה ת"ל לפי שיש בזקן משא"כ בראש ובראש משא"כ בזקן שהראש אסור במספרים והזקן מותר והא דתניא בתוספתא (דמכות פ"ג) חייב שתים אחת לצידעא מכאן ואחת לצידעא מכאן ואינו חייב עד שיקיפנו בתער היינו כעין תער ובמכות (דף כ:) נמי דקאמר משוה צידעיו לאחורי אזנו ופדחתו נמי היינו כעין תער ואפילו במספרים וההיא דת"כ איכא למדחי דע"כ לאו באיסור הקפת הראש מיירי אלא בנזיר דאסור לגלח ראשו תוך ימי נזרו ואף במספרים למ"ד לעיל לרבות כל מעבירין והכי מוכחא סיפא דהתם דתנא בו והראש מותר לכל אדם והזקן אסור לכל אדם ואי בהקפת הראש איירי איך מותר ראש בכל אדם אלמא בנזיר מיירי וקאמר דתגלחת מותר בכל אדם שאינם נזירין; ומיהו צריך לזהר שלא ליטול פאת הראש אפילו במספרים דשפיר איקרו כעין תער וכן נהגו העולם כשמגלחין התינוקות לשייר בצדעיהן הרבה שערות.

שבועות ב':

חייב על הראש שתים - נראה דאע"ג דעל הזקן אינו חייב אלא בתער כדאמר בפ' בתרא דמכות (דף כא.) דבעי' גילוח שיש בו השחתה בהקפת הראש חייב אף במספרים כעין תער כדמוכח בפ' ג' מינים (נזיר מ"א: ושם) דקאמר אי כתיב ראשו ולא זקנו הוה אמינא תרתין: משמע דאתי עשה ודחי לא תעשה ומשמע דהקפת כל הראש שמיה הקפה, ואכתי בתער מנלן? ולהכי כתיב זקנו, ואי לא מחייב בהקפת הראש אלא בתער א"כ שפיר שמעינן מראשו דגילוח מצורע בתער מדאמר רחמנא דעשה דמצורע דחי לאו דהקפה; והא דקתני בתוספתא דמכות גבי ראש דאינו חייב עד שיקיפנו בתער - איכא למימר מאי תער כעין תער כדאשכחן פרק ב' נזירים (נזיר נ"ח:) דאמר רב מיקל אדם כל גופו בתער ומפרש התם כעין תער; וליכא למימר דהקפת הראש שרי במספרים [=כעין תער (י.ש.)] ונקט בתוספתא דוקא תער לאפוקי מספרים, ומ"מ מראשו לא שמעינן דגילוח מצורע בתער כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט ורהיטני - [=דחיה (י.ש.)] דהא ודאי במלקט ורהיטני לא אפשר [=לאסור (י.ש.)] במצורע דגילוח כתיב ביה [=וממילא לא היה מקום ללמוד מאיסור מלקט ורהיטני שבראשו למצורע, כי מצורע בודאי מותר בזה דלא עבדי גילוח (י.ש.)] וא"כ מראשו ידעינן תער [=ואם אמרו דלא ידעינן תער במצורע מראשו

- ש"מ ש'תער' דהתוספתא אתי רק לאפוקי מספרים, ולא מספרים כעין תער (י.ש.), וכרבי אליעזר דאמר בפרק אלו הן הלוקין (מכות כ"א.) דמלקט ורהיטני נמי גילוח עבדי ליכא לאוקמיה - דא"כ מזקנו נמי לא שמעינן תער דהא מלקט ורהיטני הוי גילוח שיש בו השחתה [=לר"א דס"ל דמלקט ורהיטני עבדי גילוח (י.ש.)]; ומיהו מתורת כהנים דקתני יש בראש מה שאין בזקן שהראש אסור במספרים כבתער אין ראיה - דבנזיר איירי, דקתני התם מה ת"ל ראשו לפי שנאמר תער לא יעבור על ראשו וכו', ואהא מסיק מה ת"ל ראשו מה ת"ל זקנו מפני שיש בראש מה שאין בזקן כו' [נראה מרעק"א שהבין שדברי תוס' 'ולכא למימר דהקפת הראש שרי במספרים...' מיירי במספרים אפילו שלא כעין תער, ולכן הוסיף שכשנותר כדי לכופ ראשו לעיקרו מותר, וכחות מכך הוא השחתה, וכלל לא זכית להבין, דנראה פשוט שכוונת תוס' 'במספרים' הוא למספרים כעין תער שכתבו בתחילת דבריהם, שהרי מספרים רגילות מותרות שארית פחות מכדי נטילת הזוג, שהיא פחות מכדי לכופ ראשו לעיקרו, ולדברי רעק"א לא מובן ההיתר בגמ' לגלח הזקן במספרים כי אינן משחיתות].

ר"ש משאנץ

(על הספרא קדושים ו' ג') אלו הצדעים בי פירקי דרישא **מקום שמתחבר עצם הגולגולת עם עצם הלחיים**, ולמטה משם פיאות הזקן שתיים.

ראב"ד

(על הספרא קדושים ו' ג') פאת ראשכם סוף ראשיכם אלו הן הצדעים, פי' **מקום שמתחברין עצם הגולגולת עם עצם הפנים והלחיים, מאותו מקום החיבור [ולמעלה (י.ש.)] שער הראש יורד מכאן ומכאן כמין זנבות**, ואותן נקראות פיאות הראש, והיינו בי פרקי רישא דמפרש במסכת מכות, **ולמטה מאותו מקום החיבור נקראו מפאות הזקן** שהן תחלת הזקן, והם שתיים אחת מכאן ואחת מכאן, והם במקום שהן מתחברות הלחיים התחתונות עם עצם הגולגולת, כמו שאמרנו למעלה בפאתי הראש, והיינו בי פרקי דדיקנא... וכל דבר שיש לו קרנות או ארבעה או שלשה או חמשה נקראו פיאות... **ומפני שהיא זוית נקראת פיא**.

[לענ"ד הוספת המילה 'למעלה' מוכרחת, דאל"כ הוא היה מיירי בגבול העליון של הפאה ולא בתחתון, והיתה כוונתו לא למפרק הלסת אלא לחיבור עצם הגולגולת עם עצם הרקות, אך אי אפשר לומר שלזאת היתה כוונתו שהרי בהמשך מגדיר את אותו מקום חיבור העצמות כגבול העליון של פאות הזקן]

ראב"ה

(תשובות וביאורי סוגיות תתקמ"ז) ...ואיזו היא הקפה זה המשוה צדעיו אחורי אזנו ופדחתו, **פירוש בעניין שמגלחים הכומרים**.

...ואי לא מסייע **איסורא מיהא איכא**. וכן כתב בעל ההלכות (בה"ג הל' נזיר), ולפי פשוטו כתב נמי משמע דהקפה הוי **בתער**.

...**וקיימא לן כמ"ד הקפת כל הראש שמה הקפה מדרבנן** (נזיר נ"ח.), וכן פסק רב יהודאי (בה"ג שם) **וגם האלפסי פסק כן בעניין שמגלחין שער הראש לחולים ולהקל אם לא ישייר שער הצדעים דתו לא הוי הקפת כל הראש** [כלומר, מאחר ומסיר את שיער הראש עם הפאות - איננה בכלל הקפת הראש מדאורייתא (י.ש.)] ודכוות' לקטן, אבל אשה שריא להקיף קטן כדאיתא בנזיר.

ואפילו לומר לגוי להקיף אסור... ואף על גב דאמירה לגוי דרבנן, מכל מקום עיקר החסימה וההקפה היא דאורייתא... דטעמא דאין שליח לדבר עבירה דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין הוי אומר דברי הרב, אבל גבי גוי מיחייב מדרבנן שולחו לכולי עלמא...

והקפה דאסירה, **הני מילי בתער, אבל במספרים מותר להקיף בין צדעיו בין הקפת כל הראש.** דתניא בתוספתא דמכות (פ"ד ה"ז) אינו חייב עד שיקיפו אותו בתער. פירוש משום דהשחתת הזקן והקפת הראש כתיבי בחד קרא ואיתקש להדדי והשחתה אינה אלא בתער; **ואי קשיא** הא דתניא בתורת כהנים פרשת זאת תהיה (מצורע פ"ב) **הראש אסור במספרים כבתער** והזקן אינו אסור במספרים כבתער, תריץ **דהתם בראש דנזיר מיירי**, וקאמר הכי, חמור לאו דנזיר דכתיב תער לא יעבור על ראשו מלאו דזקן דכל אדם דכתיב לא תשחית וגו', דלאו שראש דנזיר נאסר אפילו במספרים, דתניא בפרק שלשה מינין (לט ע"ב) תער אין לי אלא תער תלש מירט שיפושף מניין ת"ל קדוש יהיה גדל פרע מכל מקום, **אבל לאו דגילוח דזקן אינו אלא בתער דהשחתה כתיבה ביה; ודווקא בראש דנזיר נאסר תער ומספרים, אבל הקפה לשאר גברי לא נאסר אלא דווקא בתער** כדתניא בתוספתא דמכות, **כך קיבלתי ממורי הזקן ממיץ; ושוב ראיתי נמי שתידיץ לה הכי רבינו הילל בפירוש תורת כהנים בשם רבינו יצחק בן רבינו מלכי צדק;** ומורי היה מקשה מנזיר פרק ג' מינין (מ"א-מ"א). דגילוח מצורע בתער רבנן מפקי מזקנו דכתיב גבי מצורע דמייתר לדחות לאו דלא תשחית פאת זקנך, ור' אליעזר מפיק ליה מראשו דמייתר קרא במצורע ומוקי לה לדחות לאו דנזיר שמצות תגלחתו כתיבא בתער, אבל רבנן דמוקמי ראשו לדחות לאו דלא תקיפו⁽¹⁾ לא מצי למילף תער דמצורע מראשו [משום דהקפה הוי בלא תער, ואפילו ר' אליעזר לא יליף תער במצורע מראשו] אלא משום דמוקי ליה בנזיר שמצוות תגלחתו בתער, אבל אי מוקמי' שלא בנזיר ליכא למילף מיניה תער במצורע - אלמא הקפה שלא בתער נמי, וגימגום בו בספר יריאים (שם); ואני דנתי לפניו דראשו דבתער לא יליפין אלא מראשו דמצורע, שיש לנו לומר איסור דראשו דכל אדם במצות ראש דמצורע ומצות ראשו דמצורע דבתער לא מצינן למילף אלא מזקנו, וכן מוכח התם למדקדק בהלכה, **והודה לדברי.** אבי העזרי.

ריב"ן

(מכות כ'): המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו - אחורי אזנו אין שיער כלום וכך במצחו אין שיער כלום אבל בצדעיו שבאמצע יש שיער ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש.

ריטב"א

(מכות כ"א.) ולשון הכתוב שאמר לא תקיפו פאת ראשכם הוא מה שאמרו לעיל בברייתא במשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו, לפי שהשערות בצדעא הם בולטות כלפי הפנים למטה ממקום צמיחת השער שבראש לפניו במצחו ולאחוריו באזניו, וכשאדם מגלח שערות של פאה זו עד שיהא מגלח כל היוצא חוץ ממקום צמיחת השער שבמצחו ואחורי אזניו והיה הכל שוה יראה מקום הצדעא עם אחורי האוזן ועם הפדחת שהוא המצח הכל חלק וישאר הראש בעיגול מוקף ועומד כבכוליאר, והשערות שבאותו הפרק הם מה שיש בגופו של פרק זה כי היורדים למטה בחתיכת הפנים אינם

מכלל שום פאה לא מפאת הראש שהרי אינם בראש ולא מפאת הזקן שאינם מכלל שערו פאות הזקן כלל.

נמוקי יוסף

(מכות ד.) זה המשוה צדעיו שבאחורי אזנו ופדחתו, שהוא המצח שאין שם שער ומשוה צדעיו שהן באמצען להן **כמנהג הכומרים**, וכתב ה"ר ישעיה שאינו חייב אלא בתער דומיא דפאת זקן דילפינן פאת פאת מזקן, כדתניא בתוספתא וחייב על הראש שתים אחת בראש הצדע מכאן ואחת בראש הצדע מכאן ואינו חייב עד שיקיפנו בתער, וכן כתב הרמב"ם ז"ל.

ויש מסתפקין אם ישראל מזהר להקיף לעובד כוכבים לדעת רב הונא דומיא דקטן, והרא"ש ז"ל כתב דאע"ג דאסר רב הונא לאיש להקיף קטן שאני התם משום דאתי לכלל חיוב אבל **עובד כוכבים מותר להקיפו ולפי זה ה"ה להקיף אשה דשרי**.

רי"ד

(מכות כ.) והמקיף פאת ראשו. ת"ר פאת ראשו, סוף ראשו, ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחרי אזנו ולפדחתו, פי' שהראש עגול הוא, והעורך הוא מכוון כנגד הפדחת, אלא שהצדעים יורדים אחד מיכן ואחד מיכן ומתחברים עם הלחיים, ועיקרי השיער הם מקיפים את הראש בעיגול, ובצדעים יוצאים מן העיגול והם הם המעכבים את עיגול הקף כל הגולגולת, וכשהסיר אותם שרשי השיער מן הצדעים נמצא ראשו מוקף בעיגול; **ואינו חייב עד שיטלם בתער** שהוא מסיר שרשי השיער, ולא במספרים, ואף על גב דעביד כעין תער, והכי תניא בפירוש בתוספתא דמכות: וחייב על הראש שתים אחת בראש הצעד מיכן ואחת בראש הצעד מיכן, ואינו חייב עד שיקיפנו בתער.

(נזיר מ"א:) אין הקפה אסורה אלא בתער **דכיון דקרא לא קפיד אלא אעיקרי השיער שאין היקף ראשו עגול אלא בעיקרים שהרי ציצת שערו תלוי מיכן ומיכן אלא העיקרים הם נטועים בעיגול חוץ מן הצדעים שורדים העיקרים ומתעכבים את העיגול, ואם הסיר הצדעים - נמצא ראשו מוקף א"כ אינו אסור אלא בתער שמסיר כל העיקרים**.

תשב"ץ

(ג' צ"ג) ומה ששאלת בענין הקפת הראש שנוהגין בזה קולא פרוצי ישראל. אמת הוא שזה מכת מדינה היא ואני כבר הזהרתי את העם וחזרו למוטב במקום זה. ודבר פשוט הוא שהמקיף את הראש להשוות צדעיו לאחורי אזניו ופדחתו הוא עובר בלאו על כל פאה ופאה כמו שהוא מוזכר במס' מכות (כ' ע"א) ואפי' גלח כל ראשו עם הפאו' לוקה שתי מלקי' דהקפת כל הראש שמה הקפה כי כן העלו בגמרא ריש מסכת יבמו' (ה' ע"א) ומה שנוהגין להניח מלא חוט קטן ארוך כבר כתבו האחרונים ז"ל שאין זה מספיק לפי שאין יודעים מקום הפאה ושמה אותן /אותו/ החוט אינו בפאה גם יש מפרשים כי מה שאמרו בגמרא כי בכל לחי יש שתי פאות שהם למעל' במקום חבור הלחיים עם הצדעים ברוחב הלחי ואני כתבתי אל החכם ר' משה גבאי ז"ל כי מה שאמר הרמב"ם ז"ל שצריך שיניחו ארבעים שער' שצריך שיהיו מרובע' שש שער' באורך ושש שערות ברוחב שהם שיעור ג' עדשות באורך ושיעור ג' עדשות ברוחב כי זהו שיעור גריס כמו שנאמר במס' נגעים (פ"ו מ"א) ובתוספתא

ובספרא וא"כ המניח מלא החוט בלבד עובר ואפי' הקיף את הראש במספרים כעין תער הוא עובר בלאו שלא נזכר לשון השחת' שהוא גלוח כעין תער אלא בפאות הזקן אבל בפאו' הראש לא נזכר אלא לשון הקפה ואפי' במספרים אם הוא כעין תער קרוי הקפה וכן נרא' ממס' נזיר (מ"א ע"ב) וכן כתב רבינו ז"ל וכן כתוב בספר יורה דעה (סי' קפ"א) ואף על פי שיש שמתירין במספרים למה יכניס אדם ראשו בין המחלוק' להכנס בספק לאוין. על כן כל המעביר פאות הראש עובר על לא תקיף ויהי' בנדוי וכן היה נהוג בימי חכמי ישראל שהעכו"ם היו מגלחים פני ראשיהם ומניחים מחלפו' שערוותיהם לאחר וקרויה בלור' והיו אוסרים אותו כדי שלא ילכו כדיני העכו"ם וזהו המספר קומי שאמרו שהוא מדרכי האמורי בפ' אחרון מסוט' (מ"ט ע"ב) ובפ' מרובה (פ"ג ע"א) וכן בפ' בתרא דקדושין (ע"ו ע"ב) בארבע מאו' ילדים שהיו לדוד וכלן בני יפת תואר היו ומגדלי בלורית ופי' רש"י ז"ל שהיו מספרים קומי כעכו"ם והיו מתירין זה לקרובי המלכו' מפני כבוד המלכו' כמו שהוא מוזכר באחרון מסוטה (שם/מ"ט ע"ב) ובתס' /ובמס' /מעילה (י"ז ע"א) ופ' מרוב' (שם/פ"ג ע"א) ואף על פי שלא היו עושין זה אלא לשם ע"ז כמו שפי' רש"י ז"ל בסוט' ואומה זו אינה עובדת ע"ז מ"מ ראויים ישראל הכשרים להתרחק מהם ויהיו נכרין בתגלחותיהם וכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'. ובמדרש חזית על צאינה וראינה בנות ציון וכן במדרש קינות על בני ציון היקרים אמרו בנים המצויינים במילה וציצי' ותגלחת ומי שמספר פני ראשו ומניח ציצית שערוותיו לאחריו והוא בלורית ראוי הוא לקללה. ואמרו במס' סוט' (מ"ו ע"ב) על אלישע ויראם ויקללם מה ראה ראה שהיו מגדלי בלורית כעכו"ם. ומי שאינו מגדל בלורית יתברך ותהי' לו תקוה ואחר' טוב טוב ה' לטובים ושלום לכם.

רמב"ם

(ע"ז י"ב א'-ר') (א') אין מגלחין פאתי הראש כמו שהיו עושין עובדי כוכבים שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם, וחייב על כל פאה ופאה, לפיכך המגלח שני צדעיו אפילו בבת אחת והתראה אחת לוקה שתיים; אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שיער כל הראש ואחד המגלח כל הראש כאחד לוקה הואיל וגילח הפאות; במה דברים אמורים באיש המגלח אבל איש המתגלח אינו לוקה אלא אם כן סייע למגלח, והמגלח את הקטן לוקה. (ראב"ד) אבל איש המתגלח אינו לוקה אא"כ סייע למגלח - א"א אף על פי שאינו לוקה כיון שמדעתו עשה עובר בלאו [כס"מ] 'ויותר נ"ל דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו כיון דלא עבד מעשה כלל, ואפילו אם א"ל להקיף לו פאת ראשו אין שליח לדבר עבירה'.

(ב') האשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה - פטורה, שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך כל שישנו בבל תשחית ישנו בבל תקיף, ואשה שאינה בבל תשחית לפי שאין לה זקן אינה בבל תקיף, לפיכך העבדים הואיל ויש להם זקן אסורין בהקפה.

(ג') כל מצות לא תעשה שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תשחית ובל תקיף... (ה') אף על פי שהאשה מותרת לגלח פאת ראשה הרי היא אסורה לגלח פאת ראש האיש, ואפילו קטן אסור לה לגלח לו פאה. (ראב"ד) ...הרי היא אסורה לגלח פאת ראש האיש... - א"א האיסור הזה אינה לוקה עליו לא בגדול ולא בקטן אלא מדרבנן הוא דאסור, מדאמר רב אדא בר אהבה לרב הונא חובה דמקפה לבניה קטנים תקברינהו לבניה - אלמא איסורא אית בהו [כס"מ] 'וכתב הראב"ד... אלמא איסורא אית בהו - ולא ידעתי מה צורך היה לו לכתוב כן והלא רבינו לא הזכיר לוקה אלא אסור, ובהדיא אמר האשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה פטורה, ואולי לא נתכוון לחדש אלא דאיסורא דרבנן הוא ולא איסורא דאורייתא; וא"ת

מנ"ל דאיסורא דרבנן הוא ולא איסורא דאורייתא דההוא עובדא לא מוכחא אי הוי דאורייתא או דרבנן? וי"ל דאי הוה ביה איסורא דאורייתא מלקות נמי הוה ביה, א"נ אם היה אסור מן התורה לא היה רב הונא טועה בכך].

(ו) ופאה זו שמניחים בצדעים לא נתנו בו חכמים שיעור ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות; ומותר ללקט הפאות במספריים - לא נאסר אלא השחתה בתער.

סמ"ג

(לאוין נ"ז) ופיאה זו שמניחין בצדע לא נתנו לה חכמים שיעור, וכתב רבינו משה (שם הל' ו"ע"ש ובכס"מ) שמענו וקבלנו מזקנינו שלא יניח פחות מארבעה שערות, ואומר אני שיש להתיישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות (פ"ד ה"ד) יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף.

אגודה

(נזיר ו') אי כתב רחמנא זקנו פר"י במספרים כעין תער אסור בראש, לכן כשמגלחין ראש תינוקות יניח מלגלח הצדעין עיין פרק קמא דשבועות.

רבינו ירוחם

(אדם וחווה נתיב י"ז חלק ה') י"מ דלאו דוקא בתער דה"ה אם הקיף ראשו במספרים חייב והא דתניא בתו' גבי פאת הראש אינו חייב עד שיטלנו בתער פי' מספרים כעין תער אבל מ"מ חייב אפילו במספרים ולא דמי לזקן כי בראש לא פירשו כלל גלוח של השחתה. וי"מ דאפילו בראש אינו חייב עד שיגלחנו בתער וכן כתב הרמב"ם וראשון נראה עקר וכן כתבו בתו'.

יש"ש

(יבמות י"ב י"ח) דין דהקפת הראש, אף במספרים כעין תער לוקה, ואף שלא כעין התער יזהר, שלא לגלח כל עיקר, ויניח הצדעין כולו, וירא שמים למי שאפשר לו לא יגלח ראשו כל עיקר, אלא מול עורף, לרפואה.

גילוח שער דאת' לידן, נימא בה מילתא, שנינו בסוף מכות (כ' ע"א) פאות הראש שתיים, אחת מכאן, ואחת מכאן, ופיאות הזקן, שתיים מכאן, ושתיים מכאן, ואחת מלמטה, ר' אליעזר אומר, אם נטלן כולן כאחת, אינו חייב אלא אחת, ואינו חייב, אלא עד שיטלנו בתער, וכתב הרא"ש (סימן ב - ג) ואינו חייב עד שיטלנו בתער, אפיאות הזקן קאי, אבל אפיאות הראש לא בעינן תער, וכן משמע בגמרא (שם כ' ע"ב) דקאמר, ואיזהו סוף ראשו, זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו, ופדחתו, ולא פירש בו גילוח של השחתה, כמו בזקן, אלא בהשחתה כל דהו משמע דחייב, וכן מוכח בנזיר פרק ג' מינין (מ"א ע"א) גבי גילוח מצורע, דכתיב (ויקרא י"ד, ט) וגילח את כל שערו, למה לי למכתב (בראש) [ראשון], ומפרש, דאתי עשה דגילוח מצורע, ודחי לא תעשה דהקפת הראש, זקנו מה תלמוד לומר, לומר לך, דעשה דמצורע דוחה לא תעשה דהשחתת פאות הזקן, ולגופו לא איצטריך, דכבר שמעינן מראשו, דעשה דחי לא תעשה, אלא לאשמועינן דגילוח מצורע בתער, מדאיצטריך קרא למימר דעשה דוחה לא תעשה, דאי הוי במספרים, יכול לקיים עשה דגילוח מצורע, בלא דחיית הלאו, כי השחתת הזקן דוקא בתער, ומדלא שמעינן לה מראשו, אלמא הקפת הראש אפי' במספרים אסור, ואפילו אי מצורע מגלח

במספרים, איכא דחיית לאו, והא דתניא בתוספתא (מכות פ"ז ה"ז) גבי פיאאות הראש, ואינו חייב עד שיטלנו בתער, במספרים כעין תער קאמר עכ"ל, והוא מן התוספות דנזיר (מ"א ע"ב, ד"ה ואי) ולא כדעת הרמב"ם (ה' עכו"ם פ"ב ה"ו) והוא דעת ה"ג, שכתב אינו חייב אלא בתער, וכן הסמ"ג (לאוין נ"ז) והר"ן (נ"י מכות ג' ע"ב בדפי הרי"ף), כי **הראיה שהביאו התוספות פרק ג' מינין (שם) חזקה היא כחומת ברזל, ואף את"ל שהתוספתא חולקת, תלמוד דידן עיקר, דלא מתני ביה ר' חייא ור' אושעיא, כי במכות לא הזכיר כלל מענין תער, גבי הקפת הראש, אלא גבי פיאאות זקן**, משום דכתיב גילוח והשחתה, ומה שכתב הסמ"ג (שם) שדורש בתוספתא, הוקשו מקיף ומשחית, מה בהקפה לוקה, אף אם סייע למקיף, דכתיב (ויקרא י"ט, כ"ז) לא תקיפו, אף בהשחתה, ומה בהשחתה אינו חייב אלא בתער, אף בהקפה כן עכ"ל, אינה כתובה כך בתוספתא, אלא שהוא מדמה משכלו, כי התוספתא כתבה גבי הקפה, שניהם חייבים, וגבי השחתה נמי כתבה שניהם חייבים, ובכולן כתבה, עד שיטלנו בתער, וסברת הסמ"ג, דבודאי בהיקש אתי, ואומר אני, בשלמא לענין חיוב הנשחת, אם סייע למשחית, זהו שפיר אתא מהיקש, אבל תער לא אתי מהיקש, דהכא להדיא קפיד אהקפה, והכא אגילוח, ולא ילפינן בהיקשא, אלא דילפינן גילוח מהקפה, אבל לא שיהא הקפה בעצמו גילוח.

ועוד אומר אני, דאפשר, גבי הקפה, אפי' במספרים שאינו כעין תער, אפ"ה אסור, דלא קפיד קרא אלא אהיקף, וכל היכא דהיקף, ולא אמרה התוספתא עד שיקיפנו בתער למעט מספרים, אלא למעט מלקט ורהיטני, והדומה, שאין דרך היקף בכך, ותדע, שהרי גבי השחתה איתא בתוספתא, ואינו חייב אלא עד שיטלנו בתער, נטלו ברהיטני ובמספרים, פטור, ולא כתב כה"ג גבי הקפה, אלא ש"מ, דאף במספרים חייב, ואידי דנקט בסיפא תער, נקט נמי ברישא תער, ודאוי להחמיר שלא לגלח כל עיקר, דמילתא דלא פסיקא היא, וכן איתא באגודה, וז"ל, מספרים כעין תער אסור בראש, ומשום הכי כשמגלחין התינוקות, מניחין הצדעין עכ"ל, משמע להניח כולו, ולא לגלחן כל עיקר, לפי שאין אנו יודעין כמה קרוי הקפה, וכן קבלתי מאדוני מורי זקני, ומצאתי במגדל עוז (ה' עכו"ם פ"ב) וז"ל כתבו רבותינו, משעמדנו על דעתינו, לא העברנו ברזל על בשרינו, אפילו במספרים, כלל וכלל, לא בראש, ולא בגוף, מן השפה לחוץ ע"כ, והנראה בעיני, מה שהחמירו בגוף, משום תיקון אשה, ובראש משום צדעין, דאין אנו יודעין עד כמה שיעורן, והזקן נמי כה"ג, אין יודעין מקום הפיאה, ושיעורן, ואף שבמספרים כעין תער שרי לכ"ע, אפ"ה נמנעין, כדאיתא בגליון תוספות ריש שבועות (מובא בת"ה ח"א סימן רצ"ה), וז"ל, יש נזהרין, כשמספרים במספרים, שאין עושין בתחתון כלום, אלא בעליון, כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון, שמא אירע שלא יחתוך זוג העליון, אלא התחתון, והוא כמו תער, ובמספרים חדה איכא למיחש, וכן כתב מהררי"א בת"ה סי' רצ"ה על כן נמנעו שלא לגלח כל עיקר, לא ראש, ולא זקן, ומ"מ מול העורף, שעושין משום רפואה, לכ"ע לית ביה קפידא כל עיקר, דאין שם מקום צדעין כלל. הילכך, הקפת הראש, אף במספרים כעין תער לוקה, ואף שלא כעין תער צ"ע, על כן יזהר שלא לגלחן כל עיקר, ויניח הצדעין כולו, וירא שמים, למי שאפשר, לא יגלח ראשו כל עיקר, אלא מול עורף, לרפואה.

כס"מ

(ע"ז י"ב ו') ושמענו מזקנינו שאינו פחות מארבעים שערות. הטור כתב בשם רבינו ארבע במקום ארבעים נראה שכך היה כתוב בנוסחתו לשון רבינו; וסמ"ג כתב על דברי רבינו שיש להתיישב בדבר

משום דתניא בתוספתא דמכות יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף. ואיני יודע מה הוקשה לסמ"ג דהא רבינו איירי בשיעור הנחת הפאה כמה שערות חייב להניח והתוספתא איירי בתולש שערות מהפאה כמה שערות יתלוש ויתחייב וקאמר דבתלישת שתי שערות חייב ואין זה ענין לדברי רבינו.

טור

(י"ד קפ"א) כתב הרמב"ם שיעור הפאות לא נתנו חכמים שיעור ושמענו מזקנינו שאין מניחין פחות מד' שערות.

בית יוסף

(קפ"א ט') כתב הרמב"ם שיעור הפאה לא נתנו חכמים שיעור ושמענו מזקנינו שאין מניחין פחות מד' שערות. בסוף הלכות עבודה זרה (ה"ו) ויש נוסחאות שכתוב בהם שאין מניחין פחות מארבעים שערות וכתוב בסמ"ג (לאוין נז) על דברי הרמב"ם שיש להתיישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות (פ"ד ה"ד) יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף וכן כתב נימוקי יוסף בסוף מכות (ד: דיבור ראשון) בשם אבי העזרי נראה דעל כל פאה מחייב בשתי שערות כדתניא בתוספתא עד כאן ואיני יודע מה הוקשה לסמ"ג על דברי הרמב"ם מהתוספתא דהא הרמב"ם איירי בשיעור הנחת הפאה כמה שערות חייב להניח והתוספתא איירי בתולש שערות מהפאה כמה שערות יתלוש ויתחייב וקאמר דבתלישת שתי שערות חייב ואין זה ענין לדברי הרמב"ם כלל: אבל מה שיש לדקדק בדברי הרמב"ם הוא דלספרים דגרסי ארבע שערות הוא שיעור מועט ביותר ואפילו לספרים דגרסי ארבעים שערות אכתי הוי שיעור מועט ורש"י כתב בסוף מכות (כ. ד"ה שתיים מכאן) גבי פאות הזקן חמש פאות יש בזקן אחת למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פאה בחודו של לחי שבולט לחוץ ששם מתחלת הזקן וכל שלמעלה עד הצידעא בכלל פאת הראש היא עכ"ל ואהא דתנו רבנן (שם:) פאת ראשו סוף ראשו ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו כתב אחורי אזנו אין שער כלום וכך במצחו אין שער כלום אבל בצדעיו שבאמצע יש שער ואם הוא משוה ונוטל כל השער שבצדעיו למדת אחורי אזנו זהו מקום סוף הראש עכ"ל ושיעור זה רב הוא ואין לו ערך עם ארבעים שערות וכל שכן עם ארבע ומיהו אפשר דהרמב"ם לא יהיב שיעורא אלא לרוחב שיעור הפאה ולא לארכה ורש"י לא איירי אלא בשיעור ארכה אבל בשיעור רחבה לא איירי ומכל מקום משמע דלא מיתסר לגלח קצת מרחבה של פאה דהא כיון דמשייר מקצת הרי אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו וקצת יש לדקדק כן מדברי רש"י שכתב ואם הוא משוה ונוטל כל השער שבצדעיו וכו' משמע דדוקא בנטלו כולו הוא דאסר אבל ליטול קצתו שרי ועל כרחך ברוחב איירי דבכהאי גוונא אף על פי שיטול קצתו עדיין אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו עד שיטלנו כולו ויש לדחוק ולומר דבאורך מייירי דכשהוא מגלח קצת הפאה מלמטה אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו עד שגלח מצד מעלה: ונראה דכיון דספיקא דאורייתא היא יש לזהר מלגלח הצדעים מכנגד שער שבפדחתו [בדק הבית] במקום שבפדחתו צ"ל שעל פדחתו [עד כאן] ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ועל רוחב מקום זה לא תגע יד בתער או במספרים כעין תער: [בדק הבית] וז"ל הריטב"א ז"ל שם (ד"ה מחוי) אהא דמחוי רב ששת בי פירקי רישא פירוש הם

במקום חיבור הראש והעינים שהראש שתי חתיכות מקום השער חתיכה אחת ומקום הפנים חתיכה אחת ומתחברת בצד האוזן מלפניו זו עם זו והיא נקראת צידעא כי שם סוף הראש מקום חיבור הפרקים וכן אמרו וחייב על הראש שתיים אחת בראש הצידעא מכאן ואחת בראש הצידעא מכאן ולשון הכתוב שאמר לא תקיפו פאת ראשכם הוא מה שאמרו בברייתא שיטוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו לפי שהשערות בצידעא הם בולטות כלפי הפנים למטה ממקום צמיחת השער שבראש לפניו במצחו ולאחוריו באזניו וכשאדם מגלח שערות של פאה זו עד שיהא מגלח כל היוצא חוץ ממקום צמיחת השערות שבמצחו ואחורי אזניו ויהיה הכל שוה יראה מקום הצידעא עם אחורי האוזן ועם הפדחת שהוא המצח הכל חלק וישאר הראש בעיגול חלק מוקף עומד כבכוליאר והשערות שבאותו פרק הם מה שיש בגופו של פרק זה כי היורדים למטה בחתיכת הפנים אין בהם משום פאה לא מפאת הראש שהרי אינה בראש ולא מפאת הזקן שאינם מכלל שערות הזקן עכ"ל [עד כאן].

שו"ע

(קפ"א ט') שיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן, מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד.

דרכי משה

(קפ"א) ואני תמה על דבריו אלו כי הואיל וקאמרה התוספתא דאם תולש ב' שערות חייב אף על גב דבסתם פיאה הם שערות הרבה ומניח יותר מד' אפילו הכי חייב לדברי הרמב"ם כשמניח ד' שערות פטור ואם כן אמאי אין צריך להתיישב בדברי הרמב"ם הואיל והתוספתא קשיא עליו ולמה קאמר הרב שאינו יודע מה שהוקשה לסמ"ג ואפשר שהוא מפרש דהתוספתא מיירי שאין בפיאה רק ד' שערות ולכן קאמרה שחייב בב' שערות ולכן פירש שאין ענין דברי התוספתא לדברי הרמב"ם וצ"ע.

ב"ח

(קפ"א) והסמ"ג הביא דבריו וכתב עליהם וזה לשונו ואומר אני שיש להתיישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף עכ"ל פירוש דבריו דאי איתא דיש שיעור לפיאה כמו שכתב הרמב"ם אם כן קשה הא ודאי דבתולש שתי שערות מן הצדע אינו חייב כמו שחייב בתולש שתי שערות בשבת ובתולש שתי שערות מסימני טומאה דפיאה ודאי שאני דכיון שהניח השיעור תו לא מיחייב אפילו תלש הרבה שערות אלא ודאי צריך לומר דמיירי במגלח תחלה כל השערות ולא הניח אלא השיעור של פיאה בלבד וקאמר דאם תולש אחר כך שתי שערות מן השיעור שהניח חייב והשתא צריך להתיישב דאם כדעת הרמב"ם דשיעור הפיאה האחת היא ארבע שערות אם כן למה אמר דבתולש שתי שערות חייב הלא אפילו בתולש אחת מן הארבע נמי חייב כיון דלא נשאר שיעור פיאה שצריך להניח ואם אתה אומר דבתולש שער א' פטור כיון שנשארו ג' שערות אם כן לכתחלה נמי ליסגי בג' שערות אלא ודאי דלא נתנו חכמים שום שיעור לפיאה דלא כהרמב"ם דיש שיעור לדבר אלא צריך להניח כל השערות שגדלו במקום הפיאה באורך וברוחב ולכן אם תלש שתי שערות חייב משום כל תקיפו כך היא דעת הסמ"ג באין ספק והבית יוסף הוקשה לו דברי הסמ"ג ולא קשיא מידי:

עוד הקשה בית יוסף על דברי הרמב"ם דארבע שערות הוא שיעור מועט ביותר ואפילו למקצת ספרי הרמב"ם דגרסי ארבעים שערות אכתי הוי שיעור מועט והביא פירוש רש"י בסוף מכות דמשמע דשיעור רב הוא ואין לו ערך עם ארבעים שערות וכל שכן עם ד' שערות ואפשר דהרמב"ם לא יהיב שיעורא אלא לרוחב שיעור הפיאה ולא לארכה ורש"י לא איירי אלא בשיעור ארכה אבל בשיעור רחבה לא איירי ואף לרש"י יכול לגלח מקצת מרחבה של פיאה דכיון דמשייר מקצתו הרי אינו משוה (אזנו) [צדעין] לאחורי אזנו ולפדחתו והכי משמע מלשונו שכתב ואם הוא משוה ונוטל כל השער שבצדעיו וכו' משמע דוקא בנטלו כולו הוא דאסור אבל ליטול קצתו שרי וברוחב הפיאה איירי אי נמי באורך דכשהוא מגלח קצת הפיאה מלמטה אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו עד שיגלח מצד מעלה ונראה כיון דספיקא דאורייתא היא יש ליזהר מלגלח הצדעים מכנגד שער שבפדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד בתער או במספריים כעין תער עכ"ל וכן פסק בשלחן ערוך (סעיף ט) ודבריו ופסקיו אלה עולים בקנה אחד עם מה שכתבתי בפירוש דברי הסמ"ג שהשיג על הרמב"ם בשיעור הפיאות מן התוספתא דמשמע שצריך שיניח כל שיעור אורך הפיאות והרוחב כולו ואם תולש שתי שערות מהם חייב וכדין תולש שתי שערות בשבת ושתי שערות מסימני טומאה והכי נקטינן:

(ז) אלא שצריך עוד לבאר משמעות הפסוק דלא תקיפו שלא יהא למעיין בו שום ספק בסוף מכות (כ'): תנו רבנן פאת ראש סוף ראשו ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו פירש רש"י אחורי אזנו אין שיער כלום וכך במצחו אין שיער כלום אבל בצדעיו שבאמצע יש שיער ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו זהו מקיף סוף הראש עכ"ל. פירוש דבריו הם כמו שכתב בספר קרבן אהרן (קדושים פ"א אות ג) דסוף הראש מלפנים הוא סוף עיקר השיער של הפדחת ומצד האחור הוי סוף עיקרי השיער שבאחורי הקדקוד (מקום הנחת קשר של תפילין) כי משם ולמטה שיער העורף הוא לא שיער הראש דעורף להדי צואר קאי וסוף הגלגלת שאחורי ראשו הוא מכון כנגד סוף עיקרי השיער שעל הפדחת ונמצא שכל עיקרי שיער הראש הן נטועין בעיגול אלא שהצדעים שהם יורדים מכאן ומכאן הם מפסיקים העיגול שהצדעים מכלל הראש הם והם מחוברים ללחיים, שהרי הקטן שאין לו שער זקן - צדעיו מלאים שער הראש ובזה שער הראש לסוף הראש אינו עגול מפני שמפאת הצדעים יורד לכאן ולכאן וכאשר יסיר שער הצדעים ומשוה אותו עד סוף שער הראש שבמצח ובאחור תשאר כל ראשו מוקף סביב לבסוף ולהכי קרא הכתוב הסרת שער הצדעים כאשר הסיר אותו והשווה עם סוף עיקרי השער שבאחורי האזנים וסוף עיקרי השער שבפדחת הקפת הראש ואם כן אומרו לא תקיפו פאת ראשכם ירצה לא תגלחו הצדעים מכאן ומכאן שבזה ישארו שערי הראש שבסוף בהקפה ופירוש הפסוק לא תסבבו שיהיה שער ראשכם מוקף בסוף זה בהסרת שער הצדעין אשר הוא סוף הראש, כמ"ש עכ"ל.

פרישה

(י"ד קפ"א) (ב') פירש רש"י הראש שתי חתיכות הם מקום השער חתיכה אחת ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת, ומתחבר זו עם זו בצד האוזן מלפניו, ושם נקרא פיאה ששם סוף הראש.

(ט') שאין מניחין פחות מד' שערות, ספרים אחרים ארבעים (זה לשון רש"ל בביאורי סמ"ג [לאוין נז יב ב] ובמיימוני של דפוס ושל קלף ראיתי שכתוב ארבעים וכן במגדל עוז [פי"ב ה"ן]. עד כאן המגיה).

דרישה

(י"ד קפ"א) עיין בבית יוסף שהביא הסמ"ג שכתב על זה שצריך להתיישב בדבר שבתוספתא משמע דעל שתי שערות חייב ובית יוסף תמה עליו וזה לשון בית יוסף לא ידעתי מה הוקשה לסמ"ג על דברי הרמב"ם מהתוספתא דהא הרמב"ם איירי בשיעור הנחת הפיאה כמה שערות חייב להניח והתוספתא איירי בתולש שערות מהפיאה כמה שערות יתלוש ויתחייב וקאמר דבתלשת שתי שערות חייב ואין זה ענין לדברי הרמב"ם כלל וכו' עיין שם. ומורי ורבי (מהרש"ל) בביאורי סמ"ג [לאוין נז יב ב] שלו כתב ז"ל ואומר אני שיש להתיישב בדבר וכו' פירוש דעל כרחק פליגי התוספתא על שיעור של הרמב"ם דאם לא כן למה נקט שתי שערות הלא בתולש שתי שערות מפיאה שלמה עדיין נשארו הרבה אפילו טפי מארבעים ואי איירי בשיעור פיאה דהיינו ארבעים או ארבע שערות בודאי היכא דתלש מן השיעור עצמו אפילו בשער אחד חייב ועל כרחק צריך לומר דדעת התוספתא דצריך להניח פיאה שלמה רק שבשער אחד לא יתחייב דלא חשיב היקף עכ"ל. פירוש לדבריו כיון דנתנו שיעור ארבע ולא שלש שמע מינה דבהניח שלש חייב ודוחק לומר דעד ארבע מותר להקיף לכתחלה ולתלוש אחד מארבע הוא איסור ולא מלקות ובשנים הוא מלקות דאין טעם לדבר דבכל דבר המשוער אסור ולוקה על חסרונו. והכלל דלתוספתא אפיאה כשהיא שלמה אזהר רחמנא שלא תקיפנה לגלחה ואין בכלל אזהרה זו פחות משתי שערות ולהרמב"ם הכי קאמר לא תקיף באופן שלא תשאיר לך פיאה אלא תקיפנה ותניח שיעור פיאה דהיינו ארבע או ארבעים שערות הא אם תניח אחד פחות הרי עברת לאו דלא תקיף במה שגלחתה כל כך והרי יש פלוגתא ביניהן בשיעור פיאה: עוד כתב מורי ורבי שם דיש אומרים דהאי ארבעה שערות רצה לומר דבכל פיאה אין צריך להניח אלא שתים ויהיו ארבע יחד בשתי הפיאות וזה אינו דהא לגירסת ארבעים אין טעם לומר הכי גם ברמב"ם משמע בהדיא דעל כל פיאה קאי עכ"ל וכן מוכח לומר דא"כ אין טעם לדבר למה תלה הרמב"ם שיעור הנחת שערות דשתי הפיאות אהדדי הלא כל פיאה איסורא בפני עצמה.

הגר"א

(קפ"א י"ד) עב"י שמסתפק בזה אם דוקא בנוטל כל אותו המקום וכן משמע מרש"י שם בגמ'. ובתוספתא שם פ"ד אמרו יש תולש ב' שערות וחייב משום ד' דברים משום נזיר ומשום מצורע ומשום י"ט ומשום המקיף כו' אלמא בב' שערות לחוד חייב, ועברמב"ם ובבד"ה בשם הריטב"א, וכ' ב"י כיון דספיקא דאורייתא הוא יש ליזהר שכל רוחב כו' ועב"י וד"מ.

רבי עקיבא איגר

שבועות ב':

שם תוס' ד"ה חייב וכו' בהקפת הראש חייב אף במספרים [נראה מכל דברי רעק"א שהבין שכוונת תוס' לאסור גם במספרים שלא כעין תער, ראה בסיכום דבריו, ולא מצאתי בזה ידי ורגלי, שהרי במפורש תוס' כתבו 'חייב אף במספרים כעין תער' (י.ש.)]. לפ"ז נראה דגם במלקט ורהיטני חייב כיון דלא מקשי' ראש לזקן לענין

מספרים מנ"ל לפטור בראש במלקט ורהיטני, אף דתוס' כתבו אחר כך וליכא למימר דשרי במספרים וכו' דהקפת הראש אסור במלקט הרי דר"ל דלענין מספרים אתקש ולמלקט לא אתקש. היינו דאתקש רק לענין המפורש בקרא זו דלא תשחית דבעי' השחתה ולמלקט לא אתקש. אבל בהיפך לומר דלמלקט אתקש ולמספרים לא אתקש מה"ת לחלק וא"כ למה דפסקי' בש"ע סי' קפ"א ס"ב דראוי לחוש להאוסרים בהקפת הראש במספרים ה"נ יש לאסור במלקט וא"כ יהיה אסור לסרוק פאות הראש, וצ"ע לדינא וכתבתי מזה בתשובה.

ראיתי להתעורר ולתמוה איך מצינו ידינו ורגלנו בסריקת פאות הראש, הלא לדעת יש אוסרים בש"ע יו"ד (קפ"א ג') דבמספרים כעין תער ג"כ אסור בגילוח הפאות והמחבר סיים דיש לחוש לדבריהם, וזה דעת תוס' ריש שבועות דלא ילפינן פאות מזקן ול"צ דוקא בהשחתה דתער, ה"נ נימא דלא דמי לענין דרך גילוח דבפאות הראש אף שלא דרך גילוח חייב.

ועיין בתוס' שם שבקשו לומר בהיפוך דבמספרים אינו חייב ובמלקט ורהיטני חייב [והיינו דבזה י"ל אף דלא מדמינן פאות לזקן לענין שלא בדרך גילוח, מ"מ השחתה בעי' מסבא, דכמו דאמרינן לפי האמת דבמיני כדי לכוף ראשן לעיקרן לא מקרי הקפת הראש דאינו משהו צדעיו לאחוריו כיון דנשאר השער בגידול לכוף ראשן לעיקרן, ה"נ י"ל לס"ד דתוס' דכל שאינו משחית השער מעיקרא - לאו שם הקפה עליה], ובסוף העלו והוכיחו רק דבמספרים אסור, אבל במה דהוי סבורים דבמלקט ורהיטני אסור זהו אפשר גם למסקנת דבריהם, וגם מסבא בממנ"פ כיון דבמספרים חייב אף דלא הוי השחתה דלא מדמינן פאות הראש לזקן, א"כ מנ"ל לומר דבמלקט ורהיטני פטור הא פשיטא דגם בזה משהו צדעיו לאחוריו [ולפ"ז פשוט שיש לאסור גם בסם ובלייז (י.ש.)].

ואף דיש לדון קצת בס"ס, ספק דלא כתוס' אלא דתער דוקא כמו בזקן, וספק כשיטת הסוברים דבשירוב' או ד' שערות מהני דלא מקרי הקפה, מ"מ הא לפ"ז נקל ג"כ במספרים מהך ס"ס עצמו, והרי מפורש להדיא בש"ע דלא יגע יד בכל הפאה אף במספרים [והחת"ס סופר דחה שאפילו שיעור הרמב"ם של מ' שערות - הוא רק מחמת מראית העין, וממילא שיעור השו"ע אינו מן הדין (י.ש.)], הרי דגם במשייר מקצת שערות אסור במספרים, וא"כ ממילא ה"ה במלקט ורהיטני ומסרק דמ"ש זה מזה.

ומטעם דבר שאינו מתכוין א"א להתיר דהא סריקה הוי פסיק רישא כדאמרינן בנזיר אבל לא סורק, וצ"ע לדינא [תמצית: יש לתמוה כיצד ניתן לסרק את פאות הראש, הרי לאוסרים גם במספרים כעין תער - יש לאסור גם בסירוק אף שאינו דרך גילוח, וכמו שסברו תוס' לאסור גם במלקט ורהיטני, וכך גם נראית מסקנתם - שהרי גם בזה משהו צדעיו לאחוריו, ומאחר והשו"ע פסק שלא תגע יד בכל הפאה אף במספרים - ש"מ שלא מועיל במה שלא גוזז את כל הפאה, ומועיל להשאיר כדי לכוף ראשן לעיקרן שאז אינן מושחתות (מדבריו משמע שהבין שהאסור לגזוז במספרים כעין תער הוא כשנותר שיעור כדי לכוף ראשן לעיקרן - שאז אינם משחיתים; ולא זכיתי להבין, הרי אם גם שימוש גליל במספרים שלא מותיר כדי לכוף ראשן לעיקרן גם נחשב כהשחתה אא"כ נותר כדי לכוף ראשן לעיקרן - כיצד הגמ' אומרת שמוותר לגזוז את הזקן במספרים כי אינן משחיתות, הרי לאחר הגזיזה במספרים בהכרח לא נותר אפילו שיעור 'כדי נטילת הזוג' שהוא פחות מ'כדי לכוף ראשן לעיקר', ואם גם זה נחשב השחתה - הרי לא היה הבדל בין מספרים לתער? וגם כלל אין מקום להגדרת 'מספרים כעין תער'?).

יו"ד קפ"א ו'

אסורה להקיף פאת ראש האיש. לענ"ד דזהו **לכאורה לכ"ע יהיה אסור משום לפני עור דמכשלת להא שניקף**. ואף היכא דהו"מ לגלח בעצמו מ"מ הוי אסור דרבנן כמ"ש תוס' ריש שבת. ואולי י"ל דבזה ליכא אסור מדין מצוה להפרישו דאדרבה במה שהיא מגלחת אותו בזה מפרישתו דאם לא היתה מגלחת אותו היה מגלח בעצמו והיה עובר בב' לאוין דניקף ומקיף וע"י שהיא מגלחת מפרישתו מלאו דמקיף. ובמגלחת לקטן **לכאורה** מדחזיה דר"ה מניח לאשתו לגלח בניה הקטנים מוכח דליכא אסור כלל. ומה דלטיי' רב אדא (דזהו דאיידי הראב"ד) הא לרב אדא מותר אף לאיש לגלח קטן מדאמר לדידך מאן מגלח לקטן. וע"כ מה דלטיי' היינו דלדידך דס"ל דמקיף קטן חייב וכמ"ש תוס' שם. ובזה ס"ל לרב הונא אם מקיף קטן חייב. אשה אינה רשאי להקיף קטן מדאורייתא כמו במקפת לגדול. אבל **לדינא דאשה אינה בלאו דמקיף די"ל דאפילו אסור דרבנן ליכא, וצ"ע**.

חת"ם סופר

אורח חיים קנ"ד

והנה שיעור הפיאה באורך מפדחת עד למטה מהאזן, ולא שיהיה אורך כל שער כך אלא כל שער שגדל מפדחת עד למטה מהאזן אסור להשחיתו אלא יניח ממנו שיעורא, אבל כל השערות הגדלים במקום ההוא ישנם באיסור השחתה; וכל זה באורך; אמנם ברוחב הנה הרמב"ם סוף הל' ע"ז ומשמשיה (פי"ב ה"ו) כתב דקיבל מרביתו שיעור הפיאה ארבעים שערות, והסמ"ג (לאוין נ"ז) השיג דה"ל לבאר כמ"ש בתוספתא שחייב בנזיר ובפיאה על ב' שערות, פי' דשיעור רוחב הפיאה מ' שערות הסמוכות לאזן וחייב על כל ב' שערות מהם ומדלא ביאר כן משמע דלית ליה האי תוספתא וקשה מנ"ל, כנלע"ד פירוש השגת הסמ"ג ועיין ד"מ ופרישה י"ד סימן קפ"א.

ולכאורה יש קצת להביא ראי' להרמב"ם מדאמר בנזיר ל"ט: תגלחת טהרה ז' ימים דרך שיעורו לגדל מזיא כדי לכוף ראשן לעיקרן ע"ש [שאם גולח בתוך ל' - צריך ל', אם אחר ל' - לר"א די שיקיימו מצות תגלחת בשיער שארוך כדי לכוף ראשו לעיקרו, דהיינו גידול של ז' ימים], ואי ס"ד כתוספתא דשיעורא ב' שערות, א"כ גם נזיר ופיאה הוא בכלל משנתנינו דנדה ב' שערות שאמרו בכל מקום ופסקינן הלכה כדברי כולל להחמיר ושיעורא בנטילת זוג ולזה סגי בגידול בת יומא, וז' ימים למה לי, **אע"כ אין שיעורא בב' שערות ואינו בכלל משנתנינו דנדה**, ושוב י"ל בנזיר היה הלכה למשה מסיני כדי לכוף לכולי עלמא; אך אין זה ראי' די"ל לעולם כהתוספתא, ומ"מ כך ה' הלכה למשה מסיני להחמיר שאינו קדוש למנות ימי נזרו עד שיתגדל כדי לכוף ושוב חייב אפילו בשיעורא זוטא דכדי ליטול בזוג או לקרוץ לכל מר כדאית לי' וכך ה' הלכה למשה מסיני להחמיר, ובנזיר גופא י"ל דבז' ימים ודאי גדלו כשיעור לכוף אבל אפשר וקרוב לודאי יש שגדילים בפחות מז' ימים והחוש והנסיון מעיד [לא הצלחתי להביא את דבריו (י.ש.)].

וכעין ראי' לשיטת סמ"ג דבמשנתנינו תנן ב' שערות האמורים בפרה ובנגעים ובכל מקום, ונהי רש"י פירש דתינוק ותינוקת היינו משום שלא מצינו במשנה מפורש שיעור זה אלא בתינוק ותינוקת, מ"מ מה שייך בכל מקום אדבר אחד תינוק ותינוקת א' הוא, ואפילו תימא תרי מילי נינהו, מ"מ הא כתבו תוס' כתובות ח' ע"א סוף ד"ה שהכל, דלא שייך כל אתרי מילי כי אם אתלתא, וא"כ הכא דליכא

אלא תינוק ותינוקת לא שייך למתני שאמרו חכמים בכל מקום אע"כ כייל גם שבת ותער היינו נזיר ופאה, ובאמת ברמב"ם פ"ב מאישות נזהר וכתב בהיפוך ב' שערות שבבן ושבת ובכל מקום וס"ל פרה ונגעים ושבת ולא תער, אבל לפי גרסתינו במשנה דפורט נגעים ופרה ושוב כייל כל מקום ע"כ שבת ותער קאמר ששיעורן ב' שערות כהתוספתא וכסמ"ג דלא כרמב"ם, וממילא שוב שיעורא דתער הוא ג"כ בשיעורא זוטא דלכל הפוסקים לבר מרמב"ם הוא קריצת צפורן שהוא פחות מנטילת זוג.

יו"ד ב' קל"ט

אשר בדק לן מר מנ"ל היתר סריקות פאות הראש למאן דמחמר בש"ע י"ד סי' קפ"א אפי' במספריים כעין תער משום דלא ילפי' ראש מזקן א"כ יש לאסור כל מיני הקפה ואפי' במסרק וכדתנן נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק אלו דברי קדשו.

והנה ברור דמנזיר אין ראי' דהתם כתי' גדל פרע שער ראשו שמצוה לגדלם לכן אפי' תולש אסור שהרי עכ"פ אינם מגודלים אבל הכא לא הקפידה תורה אלא ההסרה אפשר לומר שאין הקפדה בתלישה וכן אין ראי' מתוספתא דמייתי סמ"ג הובאה ביתה יוסף דתולש ב' שערות חייב משום נזיר ומשום מקיף דע"כ לא מותבינן מההיא תוספתא מדשבקו תוס' ריש שבועו' מלהביא ראי' ממנה לשיטתם דלא מקשינן ראש לזקן אע"כ תוספתא לא נחית אלא לשיעורא דשתי שערו' אבל לישנא דתולש אידי דנזיר נקיט ושגירת לישנא בעלמא הוא אלא ניהו דאין ראי' לאסור מ"מ מסברא נראין דברי פר"מ וכיון דהקפיד על ההקפה שלא להשוות אחורי אזנים עם צדעיו א"כ מה לי תולש או גוזז.

איברא לא חזינא לרבנן קשישי דמזהרו בהכי וגם ראיתי למורי הגאון חסיד שבכהונה מה"ו נתן אדלער זצ"ל מרי דעובדא דעביד הכי ש"מ לית דחש להאי מילתא, ומיהו טעמא בעי ואנן עיינינן ואשכחנא ביה טעמא בעזה"י - הנה בודאי לשיטת רמב"ם דיהיב שיעורא לפאת הראש ארבעי' שערו' לא קמבעי' ליה לפר"מ דלא מבעי' למאן דאית ליה שערות מלאות בפאת ראשו שאין חשש בסרוק דבשלמא בנזיר דמחייב על השרת ב' שערות ה"ל פסיק ריש' שלא ישיר ב' שערות משא"כ בפאת ראשו לא שכיחי שישיר רוב שערותיו ויעמידם על ארבעי' ואין כאן בית מיחש אלא אפי' במי שאין לו אלא מ' שערו' מצומצמים נמי נראה דליכא למיחש למידי די"ל בפשיטו' דזקינים של רמב"ם דיהיבי שיעורא מ' שערו' לא מהלכה למשה מסיני אמרו כן ולא הוה מב"ד של יע"בין שיסדו שיעורים אשר לא שיעורם אבותינו בש"ס, אלא נראה דס"ל דשיעורו מן התורה הוא בשיוור ב' שערות דהרי לא הקפיד אלא שלא ישוה צדעיו עם אחורי אזניו וכל שלא שוו ושתי שערו' מפסיקו' שזהו שיעור המקובל בכל דיני שיעור אזי לא הוה היקף, רק שמקובל בידם מחכמי אחרונים או אפי' מחכמי התלמוד משום מראית העין להשאיר מ' שערו' שלא יראה כמשוה הצדע' עם אחורי אזניו אבל מן התורה כלל לא והמעיי' בלשון הרמב"ם יראה וישפוט בצדק כי כן דעתו וא"כ ממילא אין לאסור במסרק משום פסיק ריש' באיסור דרבנן שישיר שתים ממספר הארבעים.

וזה י"ל נמי שהבין הסמ"ג ומשו"ה השיג אהרמב"ם מהתוספתא הנ"ל תולש ב' שערו' חייב משום נזיר ומשום מקיף כיון דתוספתא מיירי מחיוב מלקות א"כ ע"כ מיירי ממי שלא השאיר אלא ב' שערו' לבד וא"כ התולשם לא יצדק לומר שחייב משום תולש ב' שערו' שהרי עוקר הכל ומשוה עתה

בתלישת צדעיו עם אחורי אזניו ואין זה דומה לתולש ב' שערו' דנזיר אע"כ דלא כרמב"ם ואפ' בפאה מלאה חייב הגוזז ממנו ב' שערות וצדקו דברי התוספתא.

מ"מ הדרן להנ"ל דלהרמב"ם לא קא מבעי' לי' רק לשיטת הסמ"ג הנ"ל דאסור לגוזז ב' שערו' מפאה המלאה לה אם כן יאסור סירוק למ"ד דאפ' בלא תער אסור ולזה **אומר אני דא"א למחמר תרי חומרי בהדדי דא"כ מ"ט תנן מתני' דאבל לא סורק בנזיר ולא אצל כל אדם בפאה שלו דשכיחי טובא והוה נמי חידוש טפי אע"כ או נימא דלא מחייב אלא בהשרדת כל השיעור מבלי השאיר ב' שערו' מן התורה וכמ"ש לעיל וזה לא היה פסיק רישיה או נימא דילפי' ראש מזקן דבעי תער דוקא, אבל לחוש ולומר דהלכה כתרומי' לחומרא א"כ תיקשי מתני'.**

גם מברייטא דת"כ גופיה מוכרח להתיר תלישה אליבא דכ"ע דהרי ממעט מספרים ומלקט ורהיטנא בזקן מדכתי' לא יגלחו וכתוב נמי לא תשחיתו וילפי' פאה פאה ליתן האמור של זה בזה וכו' וכן פירש"י להדי' פ"ק דקדושין וצ"ע היכן מצינו הכי ליתן האמור של זה בזה להקל שלא יתחייב עד שיהי' שניהם גלוח והשחתה ולמה לא נימא להחמיר לחייב על כ"א בפ"ע בין בגלוח בלא השחתה דהיינו מספרים ובהשחתה בלא גלוח היינו מלקט ורהיטנא ואין לי מנוס מלהסתר מזאת הקושי' אלא לומר דאי ס"ד להחמיר לא לכתו' רחמנא לא ה' ולא ו' לא גלוח ולא השחתה אלא לא תסיר פאת זקניך (דאי כתי' לא תגוז נמי הוה ממעט מלקט ורהיטנא שאין דרך גזיזה בכך כמ"ש רש"י בגלוח) ומדלא כתי' לא תסור ש"מ ליתן האמור של זה בזה להקל כך צריך לומר והשתא אכתי תקשה אי הוה כתיב הכי ה"א לאסור אפי' תלישה ומריטה ע"כ היה צריך למיכתב לשון גלוח והשחתה אע"כ מוכח דפשיטא לרבנן דאפ' אי הוה כתיב הכי לא הוה תלישה בכלל איסור דכל דלא מפרש בהדיא קרחה כמו בבין עיניכם אז לא נאסור בקריחה ונזיר שאני משום דכתיב גדל פרע כמ"ש לעיל וא"כ מוכח מזה לכל השיטות להתיר התלישה בפאת הראש.

וזאת לדעת כי דברי תוס' דשבעו' צל"ע דרצו לומר לאסור במלקט ורהיטנא ולהתיר במספרים מאי אולמא דהאי מהאי דממ"נ אי מקשי' ראש לזקן לא לחייב אלא בתער ואי לא מקשי' ראש לזקן אפי' במספרים לאסור ע"כ היה נראה לענ"ד דס"ל להתוס' נמי דילפי' ראש מזקן בלי ספק דהרי לענין נשים ילפינן היקשא כל דליתא בהשחתה ליתא בהקפה א"כ ה"נ לענין תער אלא דס"ל להתוס' כיון דלא כתיב השחתה בגופיה דהקפה דילפי' מזקן מ"מ אינו דומה ממש כמו זקן דכתי' השחתה בגופי' דומה קצת למ"ש בכלאי הכרם ובשר בחלב להכי לא כתיב אכילה בגופי' וכו' וה"נ דכוותי' וס"ל להתוס' נהי דתולש לא מחייב דהרי מקשינן לזקן מ"מ מספרי' כעין תער ה"ל קצת השחתה עכ"פ מיחייב מדלא כתיב השחתה בגופיה הדר אמרו דלמא דוקא לענין מלקט ורהיטנא חמיר ראש ולא לענין מספרים וחרזו בהם והעלו שניהם לאסור והכל משום דלא כתיב השחתה בגופיה סגי בקצת השחתה אבל בתלישה לית דין ולית דיינא.

ועוד נ"ל מה שאנו תופסים לאסור מספרים כעין תער בפאת הראש לאו מטעם התוס' והרא"ש אתאנין עלה דס"ל לחלק בין ראש לזקן אלא מטעם גליון תוספות שהביא בתה"ד הובא ביתה יוסף דס"ל לאסור גם בזקן מספרים כעין תער [ולפ"ז כל האיסור הוא רק במספרים חדודות העשויות משני תערים, שלזה התכוונו בגליון תוס' שהם 'מספרים כעין תער' (י.ש.)] אלא שבאו דבריהם סתומים ונראה דס"ל מכח ראיות תוס' מסוגיא דנזיר דמספרי' כעין תער בראש אסור וס"ל נמי דע"כ הקיש הכתו' ראש לזקן

וא"כ ע"כ בזקן נמי תער לאו דוקא אלא ה"ה מספרים כעין תער והש"ס דמכות דממעט מספרי' היינו שלא כעין תער אבל כעין תער אסור בשניהם מן התורה ומ"מ ילפי' זקנו דמצורע מזקנו דכל אדם דמפורש ב' השחתה דמשמע תער דוקא למימרא דבמצורע בעי' דוקא תער וכאלו מפורש במצורע השחתה דהיינו תער ומדאיצטריך זקנו ש"מ בראשו דכל אדם אסור אפי' במספרי' כעין תער והדר נילף גם זקן מיני' דראש לאסור במספרים כעין תער זה הנ"ל בדעת גליון התוס' וא"כ אין שום ה"א לאסור תולש ונ"ל שזה דעת המפרש בנזיר מ' ע"ב דמפרש מתני' דמכות שאינו מחייב אלא בתער דאזהקפת הראש קאי והקשה באורח משור הא מסוגי' זו מוכחת להיפוך כמו שהוכיחו תוס' ריש שבועו' ע"ש ולפי הנ"ל נחא דס"ל לאו דוקא תער ה"ה מספרים כעין תער מחויב בשניהם בין בראש בין בזקן מיהו בלאה"נ יש ליישב ק' התוס' דשבועו' ולמימר אי לא הוה כתי' זקנו לא מוקמי' ראשו אלא בנזיר ומצורע כמו בת"כ דמייתי תוס' אבל השתא דכתיב זקנו מוקמי' ליה אפי' בעלמא בלא נזיר ופשוט.

וצל"ע בכל זה הא בעידנא דמעיקר ללאו דהשחתה לא מקיים עשה דמצורע דעכ"פ בזקנו חייב בשתי שעריו' במלא פי הזוג ומצות גלוח מצורע לא מקיים עד שיגלח כל שעריו ולא ישאיר ב' שעריו' בכל גופו עיי' נזיר מ"ב ובתוס' שם ריש ע"א. תבנא לדינא דמכל האמור **נ"ל פשוט היתר גמור בלי פקפוק וזכות למנהגן של ישראל למיסרק רישא במסרק** מבלי לתלות בוקי סריקי ברבותינו.

מנחת חינוך

(רנ"א ה') פחות מארבעים כו'. כ"ה הגירסא בר"מ והסמ"ג והטור הי' להם גי' אחרת ד' שערות ועיין בכ"מ וב"ס קפ"א מה שהקשה סמ"ג על הר"מ מתוספתא ומה שהקשה הב"י ע"ש ובר"מ. מכל מקום צע"ק אמאי לא הביא הר"מ דין התוספתא התולש מפאה א"ח אלא בתולש שני שערות וע' במשנ"ח ובאמת בתוספתא מבואר דגם לענין נזיר והר"מ בעצמו פסק בה' נזירות דגם בשער א' עובר בלאו ע"כ כאן נמי אם לא הי' לו אלא שיעור פאה ואח"כ אפי' נטל שער א' ג"כ חייב משום מקיף ע' בב"י באריכות מדין שיעור פאה ובמשנת חכמים שם.

בארות המים

(ע"ז י"ב ו') ...ולענ"ד נראה דדעת הסמ"ג הוא דמהתוספתא נראה דשיעור הפאה הוא ב' שערות ולא ד' ולא מ' משום דאל"כ היכי קאמר התוספתא דתולש ב' שערות חייב משום נזיר והלא בנזיר חייב בתולש שיעור אחת לבדה וכמ"ש רבינו פ"ה מהל' נזירות וז"ל נזיר שגלח שיעור אחת לוקה בין בזוג בין בתער וכו' וכן אם תלשה בידו לוקה עכ"ל והוא מהתוספתא דנזיר פ"ד דקאמר התגלחת אין לה שיעור ובודאי דלא פליגי תוספתא אתוספתא אלא ודאי דמאי דקאמר תוספתא זו דיש תולש ב' שערות וחייב משום נזיר לא נקט הב' שערות אלא משום מקיף הפאה דשיעור הפאה הוא ב' שערות ולפיכך אם תלש הב' שערות דפאה חייב משום נזיר ומשום מקיף ואה"נ דמשום שיעור אחת לבד חייב משום נזיר כמ"ש דאם שיעור הפאה הוא יותר מב' ארבעה או ארבעים אמאי חייב משום מקיף בב' שערות לבד דכמה הוא שיעור הפאה כדי לחייב משום מקיף בב' שערות אלא ודאי לפי סברת התוספתא משמע דב' שערות הוא שיעור פאה ואם תלשם חייב משום מקיף ואם כן לפי זה זהו מ"ש הסמ"ג שצריך להתיישב לפי סברת רבינו דקאמר דשיעור פאה לא נתנו חכמים ושמענו מזקנינו

דשיעורה הוא מ' או ד' והלא מהתוספתא משמע דשיעורה ב' שערות כמ"ש וכן מצאתי קצת בספר קרית ספר יעו"ש ועיין בב"ח טור יו"ד סי' קפ"א.

גושפנקא דמלכא

(ע"ז י"ב ו') ותמיהא לי על תמיהתו דכוונת הסמ"ג לומר דבתוספתא קאמר בפירוש חייב משום מקיף אם תלש ב' שערות, ואם כדברי רבינו במ' שערות יצא ידי חובה (א"ה נ"ל שט"ס נפל בדברי הרב המחבר וצ"ל חיוב פאה מ' שערות) בפאה, אמאי יתחייב משום מקיף והא עדיין יותר ממ' שערות ודוק (א"ה עיין למחן ב"י ביו"ד סי' קפ"א ששם מבוארים דבריו באר היטב).

דברי ירמיהו

(ע"ז י"ב ו') ולענ"ד בלתי מובן דנראה דקושית הסמ"ג דאם יש שיעור במספר ארבעים או ארבע א"כ בתולש אחת יהיה חייב כיון שלא הניח כשיעור וראיתי במהרל"ח בסי' הנ"ל בהגהותיו בשם הדרישה שעמד ע"ז.

ונראה דדעת הכ"מ לחלק דלהניח השיעור ארבעים או ארבע אבל ללקותו משום מקיף הוי שיעור תלישה רק בשתים אבל צ"ע מנ"ל כן דגם בשער אחת מקרי מעשה, אלא דא"כ האין נבין דברי התוספתא דאם גם ליכא שיעור במספר למה דוקא בתולש ב' שערות, יהיה גם באחת וע"כ נראה מתוספתא דבעי שיעור שיהיה נקרא שם מקיף עליה דתלישת שער אחד לא מקרי הקפה וא"כ י"ל דשיעור מ' שערות ולא תקיפו במלקות לא הוי רק ב' שערות ועי' בפ"ח מהל' שבת דאין שיעור לתלישה עיין שם בפ"ט ה"ט הנוטל וכו' ב' שערות ועי' מכות כ' ע"ב, ובמג"א סי' ש"מ ס"ק ב' באחד איסורא משום חצי שיעור עיין שם.

זיו משנה

(ע"ז י"ב ו') לענ"ד נראה דשפיר הוה זה ענין לדברי רבינו דהסמ"ג הכי קא קשיא ליה דאי ס"ד דשיעור הפיאה הוא יותר משתי שערות א"כ גם אם תולש שתי שערות מה בכך הלא התורה לא חייבה אלא בבל תקיף שמשוה צדעיו לאחורי אזנו דהיינו שיטול כל השערות דוקא אבל אם נשאר שתי שערות ודאי לאו הקפה היא אפילו אם גלח כמה שערות מהפיאה, אלא על כרחך דשיעור הנחת הפיאה הוא רק שתי שערות לבד, ולכן אמרה התוספתא שפיר שאם תלש אותן שתי שערות שהניח לפיאה הוא חייב, אבל מכל מקום נראה לענ"ד דלק"מ על רבינו דודאי גם רבינו מודה לזה דפיאה דאורייתא הוא רק שתי שערות דבכל מקום שנאמר שער הוא שתיים וגם מדרבנן סגי בשתי שערות כדאמר רבינו להדיא דפיאה זו לא נתנו חכמים שיעור, וממילא מובן דסגי בשתי שערות כמו במצורע ובפרה אדומה דסתם שער הם שתיים אלא דאמר רק למצוה דלכתחלה להניח ארבעים שערות כדי שיהיה ניכר לכל כנראה לענ"ד ודו"ק.

התעוררות תשובה

(קצ"ט) (מהרב שמעון סופר, נכד החת"ס סופר)

הנה בשו"ע יו"ד מן קפ"א סעיף ט' וז"ל שיעור מקום הפיאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי תחתון יוצא ומתפרק שם וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד עכ"ל. ובסעיף ב' שם שרק בתער אסור ויש מחמירים במספרים כעין תער ע"כ. ולא מצינו שום פוסק שמחמיר שלא להסתפר פיאות הראש סתם רק ראה זה ביש"ש פרק מצות חליצה סימן ט"ז מחמיר שלאותן שיטות שבמספרים כעין תער אסור ה"ה לספר אותם כלל אסור, ומביא ראייה מהאגודה. הגם שאיני מבין דחייתו מאגודה כלל מ"מ באותו סימן כופל כמה פעמים שחושש להחמיר שמן התורה אסור לספר כלל פיאות הראש, וראוי לירא שמים לחוש לדבריו באיסור תורה.

והנה לפי פשטות התוספתא שמביא הסמ"ג משמע שגם לתלוש רק שתי שערות מהם אסור מן התורה שזה הוא השחתה (ויעוין בשו"ת חת"ס סופר יו"ד סימן קל"ט וק"מ מהגאון רע"א צ"ל שכתב שלפי זה אסור לסרוק במסרק כיון פסיק רישא הוא שיתלוש שתי שערות יעוין שם, ומה שכתב החת"ס עליו, ורגיל אני להחמיר לסרק פיאות רק באותו צד שבמסרק ששיניה גסות ורחבות שבזה לא הוי פסיק רישא לענ"ד).

ברם נראה לי במקום שנוהגים היהודים לגדל פיאות ראשם ולא הגוים וניכר בפיאות שהוא יהודי לא גרע גילוח פיאות אלו משאר מלבוש ישראל, והמגלח אותם ממש יש לו דין הלוש מלבוש נכרי לכל דיניו כבשו"ע יו"ד (סימן קע"ח סעיף א'), ואין להתעקש דווקא בלבוש עובר משום חוקות הגוי ולא במעביר ומסלק דבר ממנו - זה אינו דסתם כתיב ולא תלכו בחוקות הגוי, ומאי חילוק יש אם לובש מלבוש כגוי או מסיר מלבוש או דבר ונדמה בו עי"ז כגוי, וראי' לדבר ממה דאיתא שם בשו"ע ולא יגלח מן הצדים ומניח השער באמצע, ולא יגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויגדל פרע, הרי אע"פ שרק מסיר השערות כיון שע"ז נראה במה שנשאר מן השערות כגוי אסור ה"ה אם מגלח הפיאות דאסור.

תורה לשמה

(שפ"ט) אחד גילח שער ראשו והשאיר הפאות אך מפני סיבה אינו רוצה שיהיו שערות הפאות ארוכין ורוצה לגזוז אותם במספריים כמה שיעור חייב להשאיר מהם? מצינו בדין פרה אדומה פסק הרמב"ם ז"ל בה' פרה אדומה פ"א ה"ד וז"ל צריך שישאר המאדים כדי שינטל בזוג שכל שיערה שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה לפיכך אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות שאינן נלקטין בזוג הרי זו כשירה ע"ש; מיהו מצינו שיש שיעור אחר לחומרא והוא שיעור כדי לכוף ראשן לעיקרן והוא מה שפסק הרמב"ם ז"ל בה' טומאת צרעת פרק ח' הלכה ו', וז"ל השער השחור המציל בנתקין אין פחות משתי שערות ואינן מצילות עד שיהיו אורכן כדי לכוף ראשן לעיקרן ע"ש והנה כאן צריך להחמיר להשאיר שיעור כדי לכוף ראשן לעיקרן וסגי בהכי כפי הדין מיהו ודאי אם יהיו יותר ארוכים עדיף טפי כדי שיהיו ניכרים יותר וזהו נוי שלנו שאנחנו מתנאים במצות השי"ת אלהינו ואלהי אבותינו אשר קדשנו במצותיו והפאות הם עדות לישראל וסימן טוב להם. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו.

צמח צדק

(יו"ד צ"ג י"ז) ועוד ראייה ממ"ש ביחזקאל סי' מ"ד פסוק כ' גבי כהנים וראשיהם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם. וע' מפסוק זה בגמ' פ"ב דתענית (ד"ז ע"א). פ"ו דנדרים (ד"נ ע"א). פ"ק

דנזיר (ד"ג ע"א). פ"ב דסנהדרין (כ"ב ב.). פ"ט דסנהדרין (דפ"ג ע"ב). רבות פ' נשא (דרל"ב ב'. דרמ"א ד'). והנה רש"י ביחזקאל שם פי' וז"ל שלא יגלחו להעביר את כל השער וגם לא ישלחו דהיינו גידול שער אלא כסום יכסמו ככוסמת הזו שסדורין בשבולת ראשו של זה בצד עיקרו של זה. כך שמעתי. ויתכן לפרשו לשון מדת דבר השווה לא גזיזת ראש ולא גידול שער אלא במדה שווה עכ"ל. ובגמ' ספ"ב דסנהדרין מאי כסום יכסמו את ראשיהם תנא כמין תספורת לוליינית כו' וכ' התוס' שם ד"ה כסום יכסמו פי' כעין כוסמת הגדל כך שבלין ראשו של זה בצד עיקרו של זה עכ"ל. וכ"כ הרא"ש פ"ו דנדרים (דנ"א ע"א) הביאו הכ"מ פ"ה מה' כלי המקדש דין ו' וכתב הרמב"ם שם ואינו מספר בתער אלא בזוג ראש שערה זו בעיקר זו כו'. וכ"ה בתרגום יונתן ורישיהון לא יגלחון כו' ספרא יספרון ית ראשיהן הביאו הרד"ק ביחזקאל שם. ובספר מכלול וברשימים להרד"ק פירשו דברי התרגום שלא יגלחון ראשם בהעברת תער כו' אלא יספרו ראשיהם בדרך השווה. והנראה מכ"ז שתספורת זו היינו במספרים ולא בתער וגם אינו אפילו במספרים כעין תער ולא אפילו שלא כעין תער אלא שמשיר מן השער כדי לכוף ראשן לעיקרן וכמ"ש במצ"ד שם שגיגע ראשו של זה בצד עיקרו של זה. אשר לפ"ד הרמב"ם פ"ה מה' נזירות דין י"א זהו הנקרא מספרים שלא כעין תער כמ"ש ואם הניח ממנה כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער עכ"ל והלח"מ שם הביא דלהתוס' דנזיר בפחות מזה נקרא שלא כעין תער. דכעין תער [לא נקרא] אלא כשקצצה מעיקרה. נמצא להתוס' ה' הכה"ג מספר באופן שיניח מהשער יותר ממספרים שלא כעין תער דהיינו כדי לכוף ראשן לעיקרן. והנה רש"י ס"ל דלא דוקא הכה"ג אלא אף הכהנים ההדיוטות בכלל מצוה זו משום דקרא אמר בלשון רבים כסום יכסמו את ראשיהם כ"כ הר"ן בחידושי ספ"ב דסנהדרין והוא ז"ל נחלק על רש"י שזה אינו מצוה אלא לכה"ג דוקא ושכ"ד התוספות. ולפ"ז אם איתא דהפאה והזקן מותר לכתחלה לגלח במספרים והרי כהנים וישראל שוין בזה כמו שמבואר פ"ק דקדושין (דל"ה ע"ב). א"כ לפ"ז יציבא בארעא וגירא בשמי שמיא. ר"ל על מה שבא הציווי בתורה בפירוש שלא יגלחו דהיינו פאת זקנם ופאת ראשם יהי' מותר לכתחלה לגלח במספרים כעין תער או שלא כעין תער עכ"פ והיינו יציבא בארעא ועל שער הראש שלא בא בתורה שום אזהרה ע"ז לא לכה"ג ולא לכל הכהנים יהי' אסור לגלח עד שישיר כדי לכוף ראשו לעיקרו לרש"י בכל הכהנים ולתוס' בכה"ג מיהת. וזה דבר שאין השכל מקבלו אף שיהיה שווה דין שער הראש לפיאות הראש והזקן דא"כ נעקר מצות התורה שעושה הפרש ביניהם כש"כ שא"א לומר שיש בזה חומר יותר מבגילוח הזקן שגילוח הזקן לפי דעת השו"ע מותר אפילו כעין תער אף בכהנים ואף בכה"ג ושיער הראש אסור בכהנים או בכה"ג עכ"פ כדי לכוף ראשן לעיקרן שהוא יותר משלא כעין תער להתוס' זה תמוה וזר. א"ו דלכתחלה יש איסורא מיהא שלא לגלח פיאות הראש אפילו במספרים כלל ואפילו שלא כעין תער כמשנ"ת לעיל גבי העברת שער בית השחי ובית הערוה לדעת תשובת הרשב"א ח"א סי' ק"ו הובא בכנה"ג סי' קפ"ב בהגהות הב"י. ועוד ראינו מדין איסור תגלחת באבל שהוא שלשים יום ולמדו זה בגמ' פרק ואלו מגלחין (ד"ט ע"ב) שלשים יום מנלן יליף פרע פרע מנזיר כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו (ע' בגמ' דף י"ד ע"ב) וכתוב התם גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים יום אף כאן שלשים יום. והדבר פשוט שהאבל אינו מגלח שער כלל אף במספרים ח"ו. וקשה איך ילמוד זה מנזיר הא בנזיר גופא לר"א ור' יונתן הקרא דגדל פרע מיתוקמא בתער דוקא ולא במספרים כמש"ל. וא"כ גדל פרע היינו שלא יגלחנו בתער ומנלן לאסור באבל ובמנודה ובמצורע

אף במספרים ואף שלא כעין תער א"ו דמ"מ גם לר"א ור' יונתן איסורא איכא בנזיר אף במספרים אף שלא כעין תער. ולמדו חכמים מזה לאבל ומנודה ומצורע ולפ"ד כמה פוסקים זהו איסור תורה. א"כ אמאי לא נאמר כמ"כ בגילוח פאות הזקן דנהי דאין הלאו כ"א בתער עכ"ז אסור לגלחו כלל שהרי כך אנו רואים בכמה דינים דאיסור גילוח שער שאע"פ שאין החיוב כ"א בתער עכ"ז האיסור הוא שלא ליגע בשערות כלל לא בתער ולא במספרים ומ"ש במסכת שמחות פ"ז שהאבל אסור כל שלשים בתגלחת זקנו ג"כ משמע לכאורה דבאינו אבל שרי פשוט דזה קאי על כל שער זקנו לבד וחזון מחמש פאות הזקן.

קיצור. עוד ראיה מכסום יכסמו את ראשיהם לרש"י כל הכהנים ולתוס' ושאר מפרשים רק כה"ג שלא היה מגלח אלא בענין שמשייר בהשער כדי לכופ ראשן לעיקרן. והוא יותר משיעור מספרים שלא כעין תער. וא"כ בלתי אפשר בשום אופן לומר דפאות הזקן קילי מתספורת שער הראש דכה"ג. א"ו בפאות הזקן אסור ליגע כלל וכלל בברזל. ועוד ראיה מדין איסור תספורת דאבל ומנודה ומצורע דאסור ליגע במספרים ג"כ וכ"ש שהדין כן בפאות הזקן. [\[תמצית: פירש את המצוה של תספורת כהן גדול, וכן של שאר הכהנים בכך שצריכים להשאיר שיער באורך כדי לכופ ראשו לעיקרו, ולא הסתבר לו שיהא חמור דין זה שלא התפרש בתורה מדיני גילוח הזקן ופאות הראש המפורשים בתורה, אלא ע"כ שגם בהם צריך להשאיר שיער לפחות באורך זה \(ויש לדחות ששם אין זו אלא מצוותן כדי שיהיו מרשימים, ולגבי איסורי תגלחת הזקן ופאות הראש הרי התורה אסרה להשחית או להקיף, ולא חייבה שישאר מראה מרשים, וממילא אין ללמוד משם לכאן\)\].](#)

זרע אמת

(י"ד ליקוטים דף קצ"ג) ...וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד, עי' ב"י שכתב כן דרך דחיה, אבל מדברי הרמב"ם מבואר להיפך דא"צ להניח כל הרוחב, ומביאו הב"י, ואף מדברי רש"י נראה כן; ובאמת אחר המחילה הראויה אנכי לא ידעתי מקום לספיקו של הרב ב"י בדבריו, וגם מלשון הגמ' מבואר דדי שלא ישוה אחרי אזנו לפדחתו, וכן נראה מדברי הריטב"א שהביא הבד"ה; אכן הב"ח דקדק להיפך מדברי הסמ"ג, ע"ש; ומ"מ משאר הפוסקים אינו נראה כן, וכן הוא מנהגו.

מהר"ם שי"ק

(רנ"ב ד') הערוך לנר במכות דף כ' מסתפק לי' אי רשאי לתלוש השער בידים מן הפאות, ולדעת התוס' אפי' בלי תער מספרים כעין תער אסור בפאת הראש דלא בעינן גלוח שיש בו השחתה כמו בזקן, וא"כ איכא למימר דגם בתלישה דלא הוי רק השחתה אפ"ה אסור; ובש"ע יו"ד סי' קפ"א הביא פלוגתא דהרמב"ם ותוס' ומסיק דיש להחמיר כדעת התוס', וא"כ גם בתלישה יש לאסור; ובתשובות מרן הגאון בעחת"ס ז"ל חיו"ד סי' קל"ט מסתפק דאפשר לומר דאפי' סריקה יהיה אסור דסריקה הוי פסיק רישא דתולש השערות, ופסיק רישא אסור, ולבסוף מסיק דסריקה וודאי מותר, ואפילו בתלישה צידד שאין הלכה פסוקה לאסור, עיי"ש בתשובה; ולפימש"כ בס' התורה והמצוה פי' על תורת כהנים דלשון לא תקיפו יש לפרש בב' אופנים: א' לשון הקפה שמשווה צדעיו לאחריו אזנו כדמפרש הש"ס, וב' לשון תלישה ושבירה כנוקף זית שהוא לשון שבירה ותלישה, וא"כ אפשר לן הספק הנ"ל דקרא עצמו כולל ב' דברים דאפי' ע"י תלישה אסור להשוות צדעיו לאחריו אזנו; ובה מבוארים דברי מרן הגאון בעחת"ס ז"ל הנ"ל דשיעור הרמב"ם ארבעים שערות

הוא רק משום מראית העין, ועיקר האיסור הוא שמשווה צדעיו לאחורי אָזנו, כנלענ"ד [אולי כוונתו שלפי 'התורה והמצוה' שבפסוק מונחים שני איסורים, השוואה ושבירה - התלישה תהיה אסורה דהוה שבירה, אך החת"ם סופר שנקט שעיקר האיסור הוא רק ההשוואה, ולכן שיעור מ' שערות (שיש בו רק שבירה ולא השוואה) הוא רק משום מראית העין ולא עיקר האיסור - לכן הסיק שאין הלכה פסוקה ששבירה אסורה כשאינה משווה (י.ש.)].

דרכי תשובה

(קפ"א) (ד') יש לסמוך על דעת הרמב"ם שאיסור פאות הראש הוא רק בתער כלפי תשובה לשעבר (זרע יצחק יו"ד י"ב).

(ה') הלאו של לא תקיפו כולל גם ע"י תלישה (מהר"ם שיק מצוה רנ"ב ד').

(ו') שום איסור תורה לא נדחה מפני כבוד הבריות בקום ועשה, ולכן אין להתיר לגלח בתער את ראשו וזקנו למי שסובל, אא"כ מגלח ע"י נכרי במספרים שאינן חדודות מאד כדי שלא יבואו לגלח בתחתון דהוי כעין תער, ולאחר הגילוח אסור להעביר בתער (מהרי"א הלוי א' יו"ד קי"ט).

(ז') גם הרמב"ם מודה שלניקף יש איסור דאורייתא (חקרי לב ב' יו"ד כ"ח).

(ח') המהר"ם מרוטנבורג (יו"ד י"ד) חקר האם פירוש המחבר שלניקף שאינו מסייע אין כל איסור או שיש לאו אלא שלא לוקה.

(י') אשה המקיפה איש שהיה מקיף את עצמו - מפרישה אותו מלאו דמקיף, ולכן אינה עוברת על לפני עיור, ואין מצוה להפריש אותה (רעק"א יו"ד קפ"א ו').

(י"א) מאחר שאין איסור מקיף לאשה - נראה שכשמקיפה קטן אין אפילו איסור דרבנן, וצ"ע (רעק"א יו"ד קפ"א ו').

(י"ב) בשו"ת זרע אמת (ג' ליקוטים דף קצ"ג) כתב שא"צ להניח כל הרוחב דלא כשו"ע, אמנם אין לנו אלא דברי הב"י.

(י"ג) כתב היד הקטנה (ע"ז ו' ע"א) שלכל שיער הראש יש גבול תחתון במצח, מעל האוזן או בעורף, פרט למקום הצדעא, ששם השערות יורדות עד הזקן ללא גבול תחתון, והן הנקראים פאות, ואסורות בהקפה שהרי גילוחן גורם להתראות אחורי האוזן עם המצח; משמע בב"י שכל שיעור זה מלמעלה למטה הוא מדאורייתא, אבל לרחבה אין שיעור ומותר לגלח קצת מרוחבה - שאם משייר מעט מרוחבה לכל אורכה [מלמעלה למטה] הרי שלא השווה; אבל מדברי התוספתא שהביא הב"י משמע שיש שיעור גם לרחבה ולכן אסור ליגע בו יד; ועוד כתב שהמנהג להשאיר עוד מלמעלה הרבה יותר מהשיעור הנ"ל מאחר ויש הרבה בני אדם שאצלם תוספת זו היא מדינא - מכיון שיש להם מפרץ במצחם הגורם שאצלם מקום פאות הראש מתחיל גבוה יותר, ולכן נהגו אף מי שאין לו מפרץ להניח שיעור גדול יותר לפאה בגובה הראש; האר"י היה נוהג שלא לגלח עד שליש המצח מכאן ומכאן, ובגובה היה מניח כשיעור אם יקומו [=יצמידו (י.ש.)] האוזן למעלה בראשו עד אותו המקום ויותר מעט למעלה.

(י"ד) האזהרה שלא תגע יד בכל הרוחב היא רק אם אוחז בכוונה דרך כעס או חרון אף, ולא כשמסרק בכוונה ליפות צורת פרצוף היהודית בפאות וזקן לכבוד השי"ת והשבת - שאינו מתכוון לתלוש (חת"ס סופר).

(ט"ז) עצה לחולה שמתחילה יסיר השערות שלא בתער אלא בצפרנים וכדו' כדי שלא ישאר כדי נטילת הזוג, ואז יוכל להניח לנכרי להעביר תער על זקנו מדי יום בלי הפסק, ומיד לפני ולאחר השבת, ואין בזה משום מראית העין במדינתם כי הרוב אינם יודעים שאסור לגלח בתער, והיודעים - יכירו שמכתו מעידה עליו.

(י"ז) ראיתי את צורת הרמ"ע מפאנו שהיה בזקן מלא, וזו הכחשה למי שאמר שלא היה לו זקן (באר עשק); יש לאסור גילוח הזקן במספרים גם מטעם לא ילבש גבר.

(י"ח) משום חסידות יש לזהר שלא לגלח הזקן במספרים כעין תער מפני חשד הרואים.

בה"ל

(רנ"א ב') ראיתי להזכיר ענין אחד מה שאיזה מהמון נכשלין בו בעו"ה והוא בענין איסור דהקפת פאת הראש וכמו שאבאר כי ידוע דעל איסור הקפת פאת הראש יש ג"כ לאו בתורה והוא הלאו דלא תקיפו פאת ראשכם וי"א דפאת הראש חמור עוד מפאת זקן דעובר על הלאו אפי' אם מעבירים במספרים כעין תער דהיינו סמוך לבשרו ושיעור הפאה הוא מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחב השערות שבמקום זה לא תגע בו יד להעבירם מצד שהוא הכל בכלל פאת הראש ומשם ולמטה מתחלת פאת הזקן וכמבואר כ"ז בש"ע יו"ד סימן קפ"א ע"ש גם אחד המקיף ואחד הניקף הוא בכלל לאו זה וכמבואר שם ובעו"ה מצוי שמעבירים את הפאות עד סמוך לבשרן ממש ואין משיירין כלל ויש בזה חשש דאורייתא והיה להם לשייר עכ"פ קצת מן הקצת וביותר מזה יש מהבחורים שבעת שהספר מספר ראשו הוא מגלח לו השער שאצל אזנו והוא מחמת שמוטעין שחושבין שפאת הראש נקרא רק מה שאנו קורין פאה ולא כן הוא כאשר כתבנו והוא לאו גמור דאורייתא לד"ה וגם זה הלאו הוא אפילו על הניקף וכנ"ל וע"כ אפילו אם המספר הוא א"י יש לישראל להזהירו שלא יגע בו כלל במקום ההוא וגם במרחץ מותר להפסיק את המספר שלא יגלח במקום ההוא אם יהיו דבריו נשמעין לו וכמבואר לעיל בסימן פ"ד דכדי לאפרושי מאיסורא מותר אפילו במרחץ עיין שם.

ארץ צבי

(ג' ה') באות ד' כתבתי להשאיר פאות עד אמצע האוזן; האמנם כי בשו"ע (י"ד סי' קפ"א) דשיעור הפאות עד למטה מן האוזן לע"ד צע"ג כי המעיין בטור וב"י שם יראה לעינים דאין שום דיעה להחמיר כ"כ, ותנו דמקום חיבור הלחי לצדעים בכלל פאות הזקן הוא לכל הדיעות כמ"ש הטור שם, ולמטה מן האוזן ליכא צדעים כלל, ולכאורה לשון השו"ע נובע מרשי"י מכות כ' ד"ה שתים מכאן וז"ל ה' פאות יש לו לזקן א' למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, ושם נקרא פאה בחודו של לחי הבולט לחוץ ששם מתחלת הזקן, וכל מה שלמעלה עד הצידעא בכלל פאות הראש הוא עכ"ל - משמע לכאורה דמה שלמעלה ממקום הנ"ל דהיינו מלמטה מן האוזן בכלל פאת הראש הוא, אבל אי

אפשר לומר כן דרש"י ז"ל עצמו כ' שם (ד"ה חייב על הראש שתי) דשתי פאות יש לו להראש שהראש כשתי חתיכות מקום השיער חתיכה א' ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת, ומתחברות זו עם זו בצד האוזן משלפניו מקום שלועזין טופלא, ובתוס' יו"ט שם כ' דטופלא בלשונינו שלוף, וידוע דהשלעפין אינו למטה מאוזן רק למעלה, גם דכתב ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת והפנים מתחילין למעלה סמוך לעינים שהוא גובה הפנים רימנא דאפי, ע' רש"י שיר השירים קפיטל ב' פסוק ג', ותו דרש"י עצמו כ' דלמטה מן האוזן היא מקום לחי התחתון ובוודאי גם לחי העליון מכלל הפנים הוא ולא מכלל הראש עי' יו"ד ריש סי' ל"ז, ותו דהרא"ש והטור סי' קפ"א כתב בשם רש"י דפאת הזקן הוא במקום חיבור לחי לצדעין כמ"ש לעיל, וכן מצאתי בפרישה סי' קפ"א סק"א דבלחי התחתון ליכא חיבור לחי לצדעים עיי"ש והוא פשוט, ועכצ"ל דמ"ש רש"י דמה שלמעלה עד הצידעא בכלל פאת הראש הוא אין הפי' למעלה מלחי התחתון שדיבר לפני זה דהרי לא כ' למעלה מזה, רק כוונתו למעלה ממש דהיינו למעלה מלחי העליון, ומש"כ עד הצידעא היינו עד סוף הצידעא ועד בכלל; אמת כי בפרישה ס"ק י"א נראה קצת דדיבור רש"י הנ"ל ד"ה שתיים מכאן אינו עולה בקנה אחד עם מש"כ הרא"ש והטור בשם רש"י הנ"ל דלפי דבריו התחלת פאת הזקן בלחי התחתון ואילו הרא"ש והטור כתבו בשמו דהתחלת פאת הזקן הוא במקום חיבור לחי העליון עם הצדעים וא"כ אזדא לה ראי' הנ"ל ממ"ש הטור בשם רש"י להוכיח ממנו כוונת דברי רש"י הנ"ל כיון דפליגי אהדדי אליבא דרש"י, מ"מ גם בפרישה עצמו מבואר כדברינו בגוף הדין דאף לפי דיבור רש"י הנ"ל מ"מ אין מקום פאת הראש מתחיל למטה מן האוזן שהרי כ' דלפמש"כ הרא"ש והטור בשם רש"י יהי' פאות הראש והזקן סמוכין ותכופין זה אצל זה, משמע אבל לפי משמעות רש"י בדיבור הנ"ל דפאות הזקן אינו במקום חיבור הצדעים עם הלחי רק בלחי התחתון ע"כ יש הפסק בין פאת הראש לפאת הזקן, דפאת הראש הוא למעלה במקום חיבור הלחי והצדעים, ואילו פאת הזקן הוא למטה בלחי התחתון, וא"כ כל משך המקום של לחי העליון אינו לא מכלל פאת הראש ולא מכלל פאת הזקן, הנה מפורש כדברי, ובריטב"א הובא בב"י בבדה"ב בסי' הנ"ל מפורש כן דיש הפסק בין פאת הראש לפאת הזקן שאינו לא מכלל פאת הראש ולא מכלל פאת הזקן; עוד הוכחה לזה דהב"ח כ' סי' קפ"א דגם הצדעים בכלל הראש הם לענין פאה דהרי חזינן דקטן שאין לו עדיין זקן מ"מ הצדעים מלאים שיעור עיי"ש, וקטן אין לו שיעור לעולם בסוף האוזן, עוד הוכחה לזה מגדולים שיש להם זקן בגוון אחר מגוון שער הראש - אז ניכר להדיא ונראה לעינים כי מקום התחלת גוון הזקן הוא בשערות שיוצאים באמצע האוזן ולמטה, והשערות שלמעלה משם דומים לגמרי למראה שערות הראש, ומשם ולמטה דומים לגוון הזקן דו"ק ותשכח; ע"כ חלקי אמרה נפשי דשיעור פאת הראש אינו נמשך רק עד למטה קצת מאמצע האוזן ולא יותר, ודברי השו"ע צע"ג, ה' אייר עיני... וע"כ הא דשיעור הפיאה מפדחת עד למטה היינו כל השערות הצומחין שם אסור לגלחן סמוך לבשר, וכ"מ להדיא ברש"י מכות כ' ד"ה שתיים מכאן דכל מה שלמעלה מן הזקן עד הצידעא בכלל פאת הראש הוא וז"ב, ומזה תבין דמה שכתבתי להשאיר פאות עד נגד אמצע האוזן אין כוונתי שיהי' אורך הפאות כ"כ - דאין שיעור לאורך השערות כלל רק שישאיר עיקרי השערות עד המקום המסומן הנ"ל ולא יגלחם סמוך לבשר רק ישאיר מהם קצת.

אמרי יושר

(ב' קפ"ג ב') ומה שעמד כת"ר [ארץ צבי פרומר] במ"ש בש"ע (י"ד סי' קפ"א) דשיעור פאות הראש למטה מן האוזן, דכפי המבואר מכל הפוסקים היא רק על חיבור הלחי לצדעין, והוא עד למטה מעט מחצי אוזן, ובש"ע משמע למטה מכל האוזן; הנה מה"ת בודאי כמ"ש כת"ר דהרי הקפת הראש במשנה צדעים לאחורי אזנו, וא"כ באינו משנה לאחורי אזנו שמניח מעט למטה - שוב אינו עובר; ובאמת השיעור שכ' כת"ר מקום חיבור הצדעים הוא מעט למטה מאחורי אזנו, ואפשר דמחמיר בשו"ע מדרבנן עד אחר כל האוזן דאין אנו בקיאים כ"כ בצימצום שיעורין כמ"ש בתשו' מהרי"ל (סי' ק"ג) לענין פדיון הבן וכתמים, ועמ"ש בספרי (שו"ת אמרי יושר ח"א סי' פ"ח), וע' תשו' חת"ס (י"ד סי' קל"ה) במ"ש הרמב"ם ז"ל דשיעור שערות פיאה ברוחב מ' שערות דהוי רק מדרבנן, דהא כל שמניח איזה שערות עכ"פ אינו משנה צדעים לאחורי אזנו יעו"ש, ועכ"פ נראה דהחומרא היא רק עד עור הרך של האוזן דמשם ואילך אינו קרוי אוזן דהוי רק עור של אוזן כמ"ש רש"י (בכורות ר"פ אלו מומין) שהביא כת"ה, ובזכרוני שכ"כ בש"ע האר"י ז"ל דשיעור פיאה עד אליה רכה ולא עד בכלל, ובאמת שזה נמוך מעט מהצדעים מטעם חומרא דאי אפשר לצמצם; ומאז הערותי על סתימת הפוסקים (באו"ח סי' תפ"ו) לענין כזית מצה שלא ביארו שאין ליקח מצומצם, ובשע"ת (או"ח סי' תרמ"ח ס"ק י') כתב דאתרוג כשיעור כביצה מצומצם אין לברך עלי' יעו"ש, ועמ"ש בזה (בספרי טל תורה בהגהות ירושלמי חלה ד' ע"ב), יעו"ש.

תשובות והנהגות

(ד' קצ"ח) בענין השיעור של פאות הראש למטה, שעד שם אסור מה"ת להקיף ואפילו במספרים כעין תער, מפורש בש"ע סי' קפ"א (סעיף ט') דהיינו מכנגד שער שעל פדחתן עד למטה על האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד, וכל רוחב המקום ההוא לא תגע בו יד ע"ש. ובמשמוש היד מרגישים שיש בליטה בצדדין שנמשך עד קרוב לסוף האוזן ואז מתפרד ומתחיל הלחיים, ועד שם נקרא פאת הראש, ואם מקיף עובר באיסור תורה. ויש להצטער שבעו"ה המון מבית ישראל ואפילו מבני תורה נכשלין בזה, ומדמין שמעט אחר התחלת האוזן מספיק, ומפרשים כן בכוונת הש"ע (סעיף א') במש"כ שפאות הראש הם במקום חיבורו ללחי ומפרשים דהיינו למעלה, אבל מפורש בש"ע להלן (בסעיף ט' הנ"ל) דהיינו למטה על האוזן במקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד.

ובשו"ת "אמרי יושר" (ח"ב קפ"ג) מביא השיעור עד סוף האוזן, רק מיקל דהיינו עד הרך שבאוזן ולא הרך בכלל, שאין צריך להניח רק עד מקום הרך וכמ"ש. ובמשמוש היד נראה קרוב הדברים להיות אמת, אבל מאידך גיסא תמוהין דבריו שמפרש דאין זה מן התורה, שמה"ת מספיק אם אינו משנה הדבוק הסיבוב דהיינו היקף הראש, ומספיק שמשאיר הפיאה במעט מהאוזן למעלה ששוב אינו כמקיף ע"ש, וע"ז אני תמה, שלהלכה הרי איפסק בשו"ע שכל המקום נקרא פאת הראש עד מקום הזקן ואסור מה"ת, ובנטילת ב' שערות מאותו מקום עובר בלא תעשה וכמבואר בביאור הגר"א שם מהב"י ומהתוספתא ע"ש, והיינו עד מקום שהלחי התחתון מתפרד. ויש ליזהר לא לגלח בכל המקום הזה אפילו במכשיר כעין תער שעלול ליכשל באיסור תורה, ומצוה לפרסם ד"ז בתפוצות ישראל. ונראה שמן הדין יכול לגלח במספרים בכל מקום, שהאיסור הוא רק בתער או בכעין תער, אבל חסידים

ואנשי מעשה מיחידי סגולה מחמירים לעצמם שבכל אורך ורוחב הפאות נמנעים מלספר ולא תגע בו יד כפשוטו, עיין יש"ש פרק י"ב דיבמות סימן יח, ורק בסוף האוזן כשמגיעים לפאות זקן חותכים הפאות, והיינו שלדברי המקובלים והאריז"ל אין לערב פאת הראש עם פאת הזקן ומספרים הפאות בסוף האוזן שמשם הוא פאת הזקן.

ובעצם יש הרבה חסידים ואנשי מעשה שמגלחים כל שער הראש עצמו בכעין תער ומניחים פאות ארוכות, אבל נכשלין בחשש איסור תורה, שהאיסור הוא לא להקיף פאת הראש, והפאה מתחלת למעלה בקו השער של הראש עצמו, ומשם נקרא פאה ואסור מה"ת לגלח במכונת תספורת דהיינו כעין תער, והם מספרים במכונה כזו מעט בצדדין כשמגלחים למעלה אצל שער ראשם, ואם כן מצד אחד הם מחמירים לגדל פאות ארוכות ולגלח לגמרי את שערות הראש, ומאידך גיסא יתכן שנכנסים עם המכונה מעט למקום הפאה ועוברים בזה על איסור תורה ר"ל, וראוי להזהירם על כך. **והכי טוב אם אין בקי אין היטב מהיכן מתחיל מקום הפאות, שגם את שער הראש לא יגלחו לגמרי, והיינו שלא ישתמש שם במספר אפס סמוך לפאת הראש למעלה, ועיין היטב בבה"ל ס"ס רנ"א וכפי הנראה רמז לכך, ואם רוצים להדר להשאיר השער שבמקום הפאה בכדי לכוף ראשו לעיקרו, אז אולי לא סגי מספר קטן (מספר אחד), אלא צריך לגלח שם באופן שנשאר כדי לכוף ראשו לעיקרו.**

ומיהו עיין ב"ד הקטנה" (מובא בדרכ"ת שם) **דהשיעור למעלה הוא שימתח קו מכנגד שער שעל פדחתו והיינו באלכסון ועד שם מותר לגלח, ומתחת קו זה הוא פאת הראש, וכדבריו הורה מרן בעל הקה"י מעיקר הדין.**

ארחות רבינו

(פיאות הראש והזקן) (א') אמר לי מו"ר שהי' מספר את מרן החזו"א צצוק"ל, והראה לו מרן שיעור הפיאה מהמקום שמעגל השערות שמעל האוזן מתחיל להשתפע לצד הפנים ומשם עולה בשפוע עד הפנה העליונה במצח שמתחברים שם שערות הצדע עם שערות הראש - כל השערות שבתוך שטח זה - פאה, ושאר השערות מיותרים **[כפי שצייר הקה"י]**.

(ב') אמר לי מו"ר, למי שנתקרחו השערות בזויות המצח מסתבר שהפאה מתחילה מהפנה שלצד הצדע ולא מהזוית שלצד המצח.

(ג') אמר לי מו"ר שליט"א צצוק"ל מה שאומרים בשם מרן החזו"א צצוק"ל ששיעור הפיאות עד העצם של אמצע האוזן - אין זה נכון, כי הוא מו"ר היה מספר את מרן, ומרן אמר לו ששיעור הפיאות עד סוף האוזן, דהיינו עד סוף מקום חיבורו של האוזן ללחי, כ"ז אמר לי מו"ר; א"ה, נראה פשוט דכונת ק' בשיעור זה לשערות הצומחות בלחי ולא לאורך השערות שמותר לקצרם. מצאתי כתוב אצלי באחת ממחברותי הישנות על מרן החזו"א אמר לי הגר"ק שליט"א שאמו אמרה לו בשם מרן החזו"א צצוק"ל ששיעור פאה עד העצם הבולט בהתחלת הלחי שהוא בערך מול אמצע האוזן, ע"כ, ונראה שהשומעים אף המקורבים לא הבינו כראוי את דעת מרן החזו"א עד שבא מו"ר והעמידו על כונתו האמיתית - שלא נתכוין מרן עד עצם שכנגד אמצע האוזן, רק עד סוף חיבור האוזן ללחי.

(י"ד) וכן לא סרק את פאותיו, ונראה משום דחשש להגרע"א ז"ל בגליון הש"ס שבועות ד"ב ב' דאסור לסרוק פאות הראש, ואף כשלמדתי עם מו"ר מסכת שבועות ברר אתי את הדבר ודעתו שאין הלכה כגרע"א ז"ל, ואח"כ הדפיס בקהלות יעקב, וכן עי' בשו"ת חת"ס חיו"ד קל"ט ק"מ; אמנם מרן החזו"א צוק"ל סרק זקנו ופאותיו, ואמר אין הלכה כר"ע.

מלמד להועיל

(ב' יו"ד ס"ד י"א) והנה בהקפה ובהשחתה לא כתב הרמב"ם השיעור דב' שערות ומשמע דבשערה אחת חייב והסמ"ג השיג עליו דבתוספתא קתני יש תולש ב' שערות וחייב עליהן משום נזיר משום מצורע משום יום טוב ומשום מקיף, משמע דהשיעור במקיף נמי ב' שערות, והח"ס כתב דהרמב"ם לית ליה להאי תוספתא, אך זה דוחק במחכ"ת, ויותר נראין דברי הגאון בספר קרן אורה על מסכת נזיר דהרמב"ם סובר דהתוספתא קתני ב' שערות משום י"ט, אבל במקיף חייב בשערה אחת, תדע דהא התוספתא קתני ג"כ נזיר ובנזיר חייב אפילו בשערה אחת וכן הדין במקיף. והנה לפ"ז היה מקום לומר דגם במקיף השיעור כמו בנזיר דאם הניח כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו לוקה, ויש קצת סמך לזה מלשון הרמב"ם פ"ה דנזירות הי"א שכתב ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער, וא"כ כיון דהרמב"ם בפ"ב מה' עכו"ם ה"ו פסק דגם במקיף לא נאסר אלא השחתה בתער א"כ במשייר כדי לכוף ראשו לעיקרו ודאי שרי דהא לא הוי אפילו כעין תער, ולשאר פוסקים דאסרי במקיף אפילו במספרים מ"מ כעין תער בעי, וכל היכי דמשייר כ"כ לא הוי כעין תער. והנה מדברי הרמב"ם נשמע דאם לא הניח במקיף בתער כדי לכוף לוקה כמו גבי נזיר, אלא שהתוס' בנזיר חולקין וס"ל דנזיר אינו לוקה אא"כ קצצו מעיקרו דרך זה הוי כעין תער, ועיין בקרן אורה שהביא ראיות לדעת הרמב"ם. והנה לדעת הרמב"ם מסתמא בהשחתת זקן גם כן הדין הכי דאם גלח בתער ולא משייר כדי לכוף ראשו לעיקרו ומאי שני מספרים מתער, וצ"ל כמ"ש הרנה"ו והכתב והקבלה בביאוריהם על התורה דהא באמת גם התער אינו מעביר השער עם השרש אלא דעכ"פ נקרא השחתה משום דמכלה חלק גדול בבת אחת עיין שם, עוד י"ל דכיון דהתער יכול להשחית עד השרש א"כ כיון דהעביר עד שלא נשאר כדי לכוף חייב דהתורה לא הקפידה על תער אלא משום דראוי להשחתה אבל מ"מ כדי לכוף סגי דזה נקרא גלוח ואם נעשה בתער הוי כמו והשחתה. שמעינן מכל הנ"ל דעכ"פ להרמב"ם אם גילח בתער עד שלא נשאר כדי לכוף חייב.

שבט הלוי

(ה' ק') הנה בענין שיעור פאות הראש, ושיעור איסורים מה"ת ודרבנן רבו הדעות, ואכתוב בקצור כדרכי והיוצא להלכה, הטור כ' בשם הרמב"ם (סוף ה' ע"ז) שיעור פאות לא נתנו חכמים שיעור, ושמענו מזקנינו שאין מניחין פאות פחות מד' שערות ולרוב גורסים מ' שערות, ובב"י בשם סמ"ג כ' די' להתישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף וכ"כ בנמו"י סוף מכות, ובב"י וד"מ נוטים די"ל דרמב"ם מודה לסמ"ג, אלא דרמב"ם מפרש ב' שערות משיעור מ' שערות.

ודרך זה קשה בהלכה, חדא דהשמטת הרמב"ם התוספתא לגמרי משמע דלא ס"ל כלל שיעור ב' שערות בהקפה מדלא הובא התוספתא בש"ס, וכן מסברא קשה התוספתא דהא בהקפת הראש העיקר ההקפה להשוות המצח עם אחורי אזניים, ואם נימא דמן התורה האיסור גם במתחיל להקיף א"כ גם כשיש יותר ממ' שערות אם מתחיל להקיף והתחלת גלוח נקרא בב' שערות חייב מה"ת, ועיין תשובת ח"ס או"ח סי' קנ"ד בזה ובח"ס יו"ד סי' קל"ט.

וע"כ גם מש"כ הפרישה והב"ח דלדעת הרמב"ם אם לקח רק שער א' מארבעים שערות חייב מה"ת צ"ע מסברא דודאי שיעור מ' שערות איננו בכלל שיעורים הלל"מ כמש"כ הח"ס באו"ח סי' קנ"ד שם, ומ"מ לדעת הב"ח ופרישה ע"כ צריכים לקבל דוחק זה דס"ל דארבעים שערות להרמב"ם מה"ת.

ומ"מ המעיין בנמוקי יוסף סוף מכות יראה ברור דס"ל דאם ננקוט התוספתא ללא משובשת והיא הלכה, אז חייב מה"ת בלקח ב' שערות אפילו מפאה שיש בה הרבה יותר מארבעים שערות, וזה פשוטות התוספתא, ופשטות דברי הסמ"ג וכעין מש"כ ח"ס ביו"ד שם בהבנת הסמ"ג, ודברי הח"ס ביו"ד שם יותר עיקרים ממש"כ באו"ח סי' קנ"ד בהבנת הסמ"ג, וכן מוכח מנמו"י דפשיטא לי' דלרמב"ם אין כאן שיעור ב' שערות כלל, ובאמת לא ידעתי למה לא חשו האחרונים לדברי הנמו"י המפורשים ונראים בהירים בדרך ב' דעות הללו.

א"כ היוצא דאיכא ג' דרכים בדאורייתא דעת הסמ"ג והנמו"י והראב"י דבכל שיעור פאה אפי' מאות שערות חייב כשנוטל ב' שערות, וע"כ לדידהו במקום הקפה דהיינו הצידעא שבין מצח לאוזן נאסר אפי' תחילת הקפה מה"ת, ולא תקיפו פידושו אפילו לא תתחיל להקיף.

דעת הרמב"ם לפי פשוטו יראה דמה"ת פ' לא תקיפו לא תגמור להקיף שזה הנקרא הקפה כמש"כ ג"כ ב"י בשם רש"י מכות, ושיעור ארבעים שערות הוא רק שיעור זקנים שקבל הרמב"ם.

ודעת הב"ח והפרישה דלא תקיפו לא תתחיל להקיף, אלא דהתחלת האיסור רק במ' שערות, וזה הדרך דחוק.

ולהלכה אף על פי שאין להכחיש שפשטות הש"ס וראשונים דלא כסמ"ג ותוספתא הנ"ל ולא תקיפו פ' לא תגמור להקיף מ"מ כבר תורה יוצאת מרבינו הב"י לחשוש לכל החומרות, וכל רוחב השטח אפילו יותר ממ' שערות לא תגע בו יד, והיינו בתער או במספרים כעין תער כמש"כ מפורש בב"י, ומה שמניחים השערות שם ארוכות ממש הוא מדברי קבלה וחסידות וקדוש יאמר לו.

חשוקי חמד

(כתובות מ'). חולה מסוכן שצריך לגלח פאת ראשו האם להשתדל שיגלחנו נכרי.

שאלה מעשה ביהודי שנחבל קשה בפניו, וכדי להצילו יש לגלח פאת ראשו כדי לחטא את המקום ולתופרו. והנה הדבר פשוט שמותר לישראל לגלחו, ואף על פי שעובר על מה שנאמר בתורה 'לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך' (ויקרא יט, כז), שהרי פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה. ויש להסתפק כשאפשר לגלח את הפאות ע"י גוי, האם יש להשתדל שהגוי יגלח את החולה ולא יהודי, או שאין בזה ענין?

תשובה באמרי משה (סימן יב) דן בשאלה זו, וכתב שמכיון שמותר לחולה להתגלח, אם כן אין איסור לגלח אותו ואפשר לגלחו לכתחילה על ידי יהודי, יעו"ש. ולכאורה דבריו צ"ב שהרי כתב הרמ"א (או"ח סימן שכח סעיף יב) דאם אפשר לעשות רפואה הכרוכה בחילול שבת על ידי אינו יהודי בלא איחור כלל, עושים ע"י אינו יהודי. ולכאורה ה"ה בנידוננו עדיף לגלח על ידי אינו יהודי.

אלא שיש חילוק בין הנידון של הרמ"א לנידוננו, דהנה הגמרא במסכת יבמות (דף ה ע"א) כתבה שילפינן דעשה דוחה לא תעשה מנזיר ומצורע שמגלחים ראשם, יעו"ש. הרי שמצות עשה דוחה את הלא תעשה של גילוח פאת הראש. ואם כן גם בנידוננו כשהיהודי יגלח את החולה, הוא יקיים בזה מצות עשה של 'והשבותו' ומצות 'ונשמרתם' [מלבד הל"ת של לא תעמוד על דם רעך], ואם כן יתכן שהעשה ידחה את הלא תעשה, ולא נחשב שעובר כלל על הלא תעשה, כיון שמה שעשה דוחה לא תעשה יתכן שהוא בגדר הותרה ולא דחוייה. ואין הדבר דומה למה שכתב הרמ"א בהלכות שבת שעדיף לחלל שבת על ידי אינו יהודי, דשם מדובר במלאכת שבת שיש בה עשה ולא תעשה [וגם יש בו כרת ומיתת בית דין], ואין העשה של 'והשבותו' יכול לדחותם, וכל מה שמותר לחלל הוא משום שנאמר וחי בהם, והרי קיי"ל שפיקוח נפש דחוייה היא אצל שבת, משא"כ בנוגע לאיסור לא תקיף שהוא רק לאו הנדחה מפני עשה, אולי בכה"ג לא צריך לחפש נכרי, כי עשה הדוחה ל"ת הוא בגדר הותרה.

עוד ראיה אפשר להביא לסברא זו, מדברי הגמרא במסכת יומא (דף פה ע"א) שדנה מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת, ובהגהות המהרש"ם (הר"ד באסיפת זקנים על יומא שם) הביא מחתן בנו שהעיר למה לא דנה הגמרא בשאר איסורי התורה, והשיב שלא תעשה גרידא, ודאי שפיקוח נפש דוחה אותם משום שעשה דוחה לא תעשה, משא"כ בחילול שבת שיש בו גם עשה, ולא שייך לדחות אותו מכח עשה לא תעשה, לכן צריך לימוד מיוחד.

וכעין זה כתב בספר שם אריה (אבהע"ז סימן לד ג) שנשאל באשה שבהקשותה בלידתה שלחה אחר מילדת עבריה בשבת, והעגלון היה נכרי והסתפקו איך לנהוג, ודן שם האם יסע עמה 'שומר' ישראל, כדי למנוע איסור יחוד, או לא יסע עמה ישראל, כדי שנמנע בחילול שבת. ונמנו הלומדים וגמרו שיסע עמה תינוק, שאין בזה אלא איסור דרבנן. ונשאל אם הורו כדן. וענה שלכאורה עדיף שיסע עמה ישראל, משום ששבת נדחית מפני פקוח נפש, מה שאין כן "יחוד" שהוא בכלל אביזרייהו דגלוי עריות שנאמר בהם "יהרג ואל יעבור", וכמו שהוכיח הנימוקי יוסף מסנהדרין (דף עה), יעו"ש, אולם במשנה למלך (פרק יז מאיסורי ביאה הלכה ז) הביא המגיה שיש חולקים על הנימוקי יוסף, ודעתם שבאיסורי ערוה הם רק בלאו, יעבור ואל ייהרג. ופוסק השם אריה שעד כאן לא אמרו בגלוי עריות שיהרג ואל יעבור, אלא באיסורי ערוה שיש בה כרת, אבל באיסורי לאו וכל שכן איסור יחוד שאין בו לאו, ודאי נדחה מפני פקוח נפש, על פי הכלל, שעשה דוחה לא תעשה, והצלת נפשות של אחרים יש בה מצות 'והשבותו לו', וגם להציל עצמו יש בו מצות עשה של 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם'. והכלל שגלוי עריות ושפיקוח דמים וע"ז אינם נדחים מפני פקוח נפש נאמר רק בעבירות שיש בהם כרת, יעו"ש. ואם כן מובן הפסק של האמרי משה, שמותר לגלח לכתחילה על ידי יהודי אף על פי שגוי מזומן לגלח.

אלא שיש לדחות את דברינו, דיתכן שאף בשאר המצוות פקוח נפש היא רק דחוייה ולא הותרה, וכן משמע מדברי הרמב"ם (פ"ב מהלכות שבת הלכה א) שכתב: 'דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצוות', משמע דבכל המצוות פקוח נפש היא רק דחוייה ולא הותרה.

ויעוין בארצות החיים (סימן יח אר"י סק"א) שחקר האם מה שאמרינן שעשה דוחה לא תעשה הוא בגדר הותרה או דחוייה, וכתב שדבר זה תלוי במחלוקת הרמב"ם ור"ת, דלדעת הרמב"ם שאסור ללבוש כסות יום בלילה כשיש בו כלאים הוא משום שכלאים בציצית היא רק דחוייה, ור"ת הסובר שמותר ללבוש כסות יום בלילה (כמבואר במנחות דף מ) הוא משום דס"ל שעשה דוחה לא תעשה הוא בגדר הותרה, יעו"ש.

ויעוין גם ברשב"א בביצה (דף ח ע"ב ד"ה אתי) שהקשה לפי הס"ד של הגמרא שעשה של כסוי הדם דוחה את הלאו של יום טוב, מדוע אסור לשחוט לכתחילה ביום טוב אף על פי שאין לו דקר נעוץ, דהא בשעת שחיטה לאו מידי קא עביד ובהתירא קא שחיט, ולבתר דשחיט יחפור ויכסה דאתי עשה ודחי את ל"ת? ותירץ דכיון דלבסוף אי אפשר לו לכסות אלא בדיחוי הלאו, לכתחילה לא ישחוט, שהרי זה כמתכוין לבטל ל"ת, יעו"ש. הרי שס"ל שמה שעשה דוחה לא תעשה הוא רק דחוייה ולא הותרה.

ואם כן בנידוננו אף על פי שיתכן שהעשה דוחה את הלא תעשה, אולי הוא רק בגדר דחוייה ולא הותרה, ואם כן עדיף שהגילוח יעשה על ידי הגוי, וצ"ע.

דף על הדף

(מכות כ'): הנה בפשטות נראה דבכל משך שיעור זה באורך וברוחב, כשנוטלין אפילו רק שיעור אחת או עכ"פ שתי שיערות עוברין בלאו זה, וכן כתב בסמ"ג ונפסק כן בשו"ע, אמנם דעת הרמב"ם דהשיעור ברוחב אינו אלא ד' ולגירסא אחרת מ' שיערות דבאם נשאר כ"כ שיערות ברוחב אין עוברין בלאו זה אבל באורך כתב בב"י דגם להרמב"ם ממעט השיעור פיאה אפילו רק בשתי שיערות באורך עובר, ובהסבר דברי הרמב"ם, מבאר שיטתו בתשב"ץ ח"ב סימן ק"י וח"ג סימן צ"ג דכן הוא לדינא דפחות ממ' שיערות עובר בלאו, דילפינן לי' משיעור גריס בנגעים שהוא מ' שיערות ע"ש, אמנם החתם סופר (ביו"ד סימן קל"ט) כתב דלהרמב"ם אינו עובר כל זמן שנשאר רק שתי שיערות דבנשאר שתי שיערות הרי אינו משהו צדעיו והשיעור מ' שיערות אינו אלא גדר משום מראית העין עי"ש.

פאות כהלכה

הרב אפרים צאלער

תמצית קונטרסו 'פאת הראש - שיעורו': (054-8409631, 6776032@gmail.com)

א' - אורך מצד הדין

בהגדרת מספריים כעין תער, פירשו הב"ח והש"ך (קפ"א ב') שגוזז במספריים סמוך לבשר כעין תער, וכך בלשון המפרש (נזיר נ"ח:), וכ"ה לשון הפרישה (קפ"א ג') 'לספור כל השער עד שיהיה חלק כאילו סיפר בתער', והחכמ"א (פ"ט י"ז) 'אבל בפאת הראש אפי' במספריים, אם הוא כעין תער דהיינו שמגלח סמוך לבשר ואינו משייר כלום מן השערות סמוך לבשר חייב... אם צריך לגלחם לצורך רפואה

יזהר שלא יגלח **סמוך לבשר ממש**, ואז מותר לכו"ע, וכן לשון הקיצור שו"ע (ק"ע), והבה"ל (רנ"א) צווה על המעבירין את הפאות **סמוך לבשר ממש ואין משיירין כלל**, ויש בזה חשש דאורייתא, **והיה להם לשייר עכ"פ קצת מן הקצת** - הרי מבואר בדבריהם להדיא דמה שהרא"ש החמיר במספריים כעין תער, **פירושו שלא נשאר כלום**, אך די במקצת מן המקצת, ופשוט שאין זה השיעור של לכוף ראשו לעיקרו, וכ"כ כדבר פשוט בשו"ת תשובות והנהגות (ד' קצ"ח), ועוד פוסקים רבים. ובודאי שדי בהשאת מ"מ אחד, כלומר פלסטיק מס' 1.

ב'- המקור לזה מהראשונים והסוגיא של פאת הזקן

הרא"ש (מכות ג' ב') חידש לאסור הקפת פאת הראש גם במספריים כעין תער דכיון שלא נתפרש בו "השחתה" כמו בזקן, א"כ משמע דבהשוואה כל דהוא גם חייב'. ומהו מספריים כעין תער שהתירה התורה בפאת הזקן, פירשו רוב המפרשים דענינו הוא שבזה נשאר משהו מהשיער, עי' בפירוש הריב"ן ועוד, ויש בראשונים לשון כזה גם לענין גילוח פאת הראש לדעת המקילין במספריים כעין תער, עי' ברבינו פרץ (מכות כ'). שכתב "מכאן ראייה דהקפת הראש אינה אסורה אלא בתער, אבל במספריים שרי מדקתני המשוה צדעיו ובמספריים אינו יכול להשוות, אבל תער אינו מניח מן השער כלל".

ועפ"ז הורו גדולי האחרונים ז"ל, דבאופן שמעשה הגילוח הוא כמו בתער ממש, דהיינו שלא נשאר כלום, הרי אין נ"מ בין תער לכל דבר אחר, דאטו תער כתיב בתורה, אך גם לדעתם, באופן שנשאר שיער בשיעור של קריצת הציפורן מותר, דהיינו שכאשר מעבירים את הציפורן בכיוון ההפוך מצמיחת השערה, תורגש השערה, וכשנשאר שיעור של 0.40 מ"מ, הרי יש בזה שיעור זה בודאי - כלומר, דשיעור זה הוי מספריים כעין תער שבזה כבר מותר לגלח את הזקן; ויש להוכיח שאם שיעור של 0.40 מ"מ דינו כמספריים כעין תער - יותר מכך הוי כמספריים שלא כעין תער, ומותר, וא"צ בשיעור לכוף ראשו לעיקרו.

ג'- המקור לזה משרשי הסוגיא בנזיר

לגבי נזיר נאמר 'תער לא יעבור על ראשו', ובמשנה (נזיר ל"ט). אי' דגם בשאר המעבירין אסור, ובגמ' (נזיר מ'). מבואר דזהו רק כשעושה "כעין תער", ויש שם נ"מ דאם מגלח כעין תער לוקה, אבל אם מגלח שלא כעין תער אינו לוקה, ופירשו תוס' (נזיר ל"ט. ד"ה נזיר, ל"ט: ד"ה ת"ר, מ'), דכעין תער פירושו **שעוקר השער מן השורש ומשחיתו מעיקרו**, מבואר בתוס' דמספריים כעין תער, פעולתו כמו תער ממש, ורק זה מה שנוסף לאיסור בנזיר, אבל אם אינו עוקר את השיער משרשו, אף שלא נשאר כלום אין זה כעין תער, ולא ילקה ע"ז, וכמו כן מדויק מלשון הרמב"ם (נזירות ה' א') "נזיר שגלח שערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג **והוא שקצצה מעיקרה כעין תער**"; וא"כ גם לגבי פאת הראש חומרת מספריים כעין תער צ"ל דוקא באופן זה, אבל באמת א"א לומר כן, שהרי אז גם לגבי הזקן היו צריכים להתיר במספרים שלא מותרות שארית - ומי שאוסר לגלח את הזקן במכונת גילוח ביארו שרק לענין נזיר פירשו תוס' כן כי שם נאמר בתורה "תער", ע"כ גם לאחר שנתרבה כעין תער, עדיין אין זה אלא באופן שעושה כמעשה תער ממש, אבל בגילוח הזקן שלא נאמר בתורה "תער", ונתמעטו מספריים

כעין תער - הרי נתמעט רק באופן שנשאר קצת מעיקרי השיער, דאל"כ הרי זה כתער ממש [עי' בשבט הלוי], אבל בעלמא מספריים כעין תער מתפרשים על אופן שנשאר קצת מעיקרי השיער.

אמנם גם לדבריהם די בשיעור של קריצת הציפורן דהוה שפיר מספריים כעין תער, ולכן התיירו את השימוש במכונת גילוח כשמשאירה שיעור של קריצת הציפורן שהוא 0.4 מ"מ. ומ"מ לגבי פאות הראש כשתוס' והרא"ש חידשו שגם מספריים כעין תער אסור - הוא דוקא כשנותר שיער כלשהו, אבל קצת יותר מזה כבר מותר.

ד'- קושי בלשונות הפוסקים

אמנם בלשונות כל הפוסקים לענין פאת הראש מבואר שפירוש מספריים כעין תער - **שאינו משייר כלום**, ולפ"ז היה צ"ל מותר להתגלח במכונת גילוח רגילה.

לשון תוס' (נזיר מ': ד"ה דתניא) שפירוש תער שנוטל השער מעיקרו ושרשו, אבל מספריים אינו נוטל השער מעיקרו ושרשו, ומשמע דנוטלו לגמרי אלא שנשאר השורש, וכן סתימת לשון הפרישה (י"ד קפ"א ג'), ולפ"ז אם נותר כדי קריצת הציפורן יהא מותר לספר את הפאות - כדין מספרים שלא כעין תער; וכן לשונות הרבה מגדולי הפוסקים - ולדבריהם צ"ל מותר להתגלח בכל מכונות הגילוח, וצ"ע טובא.

ה'- חיזוק הדברים

המחמירין במכונת גילוח (מנח"י והרב קארפ) גם דחקו את לשון הפרישה והחכמ"א, שמוכח מלשונם ש'מספריים כעין תער' הוא גילוח באופן שלא נשאר כלום - ודחקו שלשונם לאו דוקא, וזה קשה טובא שהרי כך לשונות פוסקים רבים; הגרב"צ הלוי ואזנר שליט"א (קובץ אור ישראל כ"ג) השיא דבריהם רק לפאות הראש ולא לגילוח הזקן; ויש שביארו שהוא רק בהקפת הראש - שבפועל אינו מוקף כעת, משא"כ לגבי תגלחת - הרי עשה מעשה תגלחת.

הלהורות נתן אכן הסכים שלדעת הפרישה יהא מותר להתגלח במכונת גילוח, אלא שכתב שיש לחוש לפוסקים האחרים - אמנם כל גדולי הפוסקים כתבו כלשון הפרישה ממש, ולדבריהם צ"ל מותר הן להתגלח במכונת גילוח, והן לענין הקפת פאת הראש כשמשאיר אפילו מעט שערות. מ"מ לכוף ראשו לעיקרו מאן דכר שמיה.

ו'- הרמב"ם בהל' נזירות אין לו שום שייכות לניד"ד

לגבי נזיר התרבו בגמ' מספרים כעין תער, אף שנאמר בו "תער לא יעבור על ראשו", והרמב"ם (נזירות ה' י"א) כתב 'נזיר שגלח שיערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג **והוא שקצצה מעיקרה כעין תער**...' ואם הניח ממנה כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער, ויש בלשונו סתירה שבתחילה כתב שלוקה כשקצצה מעיקרה כעין תער, ובסוף כתב שאם הניח ממנה כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה - משמע שאינו לוקה בפחות מכדי לכוף ראשה לעיקרה; ורוב האחרונים לא עמדו על הקושי בלשונו, אלא כתבו שלדעתנו לוקה אם הניח פחות מכדי לכוף, דלא כתוס'.

בפועל, גם האוסרים במספרים כעין תער לא חששו לשיעור שעד כדי לכוף, מארבע סיבות: א'- סברו דהעיקר להלכה לא כרמב"ם. ב'- אין קשר בין לכוף ראשה ובין השיעור של "כעין תער" - שעניינו שנראה כמו תער ממש, וביאר המנ"ח שם שבאמת סתם מספריים כעין תער פירושו שקוצץ

מעיקרו, ורק לענין איסור גילוח בנזיר הבין הרמב"ם שיש ללמוד זאת מדין הסתירה שבנזיר, שסותר רק כשגילח פחות מכדי לכופ ראשו לעיקרו, ויש עוד ביאורים, ומ"מ אין ללמוד מכאן לגבי פאות הראש. ג' - מהיכי תיתי להחמיר יותר מהרמב"ם שכלל לא אסר במספרים כעין תער, וגם יותר מתוס' שאסרו רק כשעוקר השיער מעיקרו, או קצת יותר מזה? ומאחר והמושג מספרים כעין תער לא נאמר בגמ' בהקשר זה, אלא זו לשון מושאלת של תוס' - לא שייך ללמוד מביאור הרמב"ם למושג זה שנאמרו בהקשר לנזיר - לדברי תוס' שאמורים בהקשר לפאות הראש, ובמפורש חולקים על הרמב"ם. ד' - עוד י"ל שסברו שאין כזה רמב"ם, שבערוה"ש העתיד (נזירות ט"ו דין ח'-ט') העלה שלרמב"ם אינו עובר אלא בקוצץ מעיקרה כעין תער, ומה שכתב בסוף דבריו שאינו לוקה כשהשאיר כדי לכופ - ר"ל שבזה אינו לוקה וגם אינו עובר בעשה של גדל פרע שער ראשו [וכ"כ המהר"ם שיק (מצוה שע"ד) שכשהשאיר כדי לכופ - אינו עובר לרמב"ם על לאו ד'בל יחל']. מ"מ כ"ז רק לבאר מדוע לא חששו לדברי רמב"ם אלו, אבל מה באמת השיעור - הרי הפוסקים גילו דעתם בפירוש.

מי שחידש שלפי הרמב"ם הזה ישתנה גם הדין בפאת הראש, הוא הגר"ש בראך זצ"ל (שאול שאל צ"ט), וכן המנח"י (ד' קי"ג אות ה'), ומ"מ בכל הפוסקים מבואר לא כן, ואין בכחם לשנות סדרי עולם, נגד דברים שהיו מקובלים אצל כל גדולי ההוראה במשך כל הדורות, ובפרט שרק כתבו מה יוצא לדעת הרמב"ם.

ז' - למשנה בנדה אין שייכות לנדו"ד, ודעת ה'תורה לשמה'

איתא (נדה נ"ב:): שהלכה כדברי כולם להחמיר בשיעור השיער, וממילא האוסרים במספריים כעין תער יצריכו להשאיר שיעור כדי לכופ כדי שיהיה שמו 'שיער'; אמנם שם הנידון במקום שיש דין "שיער" כמו לגדלות, לפסול פרה, או לסימני טומאה בנגעים, אבל בפאת הראש לא נאמר דין "שיער", אלא רק שאסור להקיף, ולכן גם אם לנשאר לא נשאר דין "שיער" - עדיין אין כאן הקפה.

הנוב"ת (י"ד פ') אסר לספר את הזקן עד שלא יהיה בו דין שיער, ולאחר מכן לגלחו בתער, כי אין קשר בין דין גילוח למשנה זו.

גם אם היה מבואר שדין המשנה אמור גם לגבי פאת הראש - הרי שנידון זה היה שמי שיש לו שיער קצר פחות משיעורים הנ"ל - מותר להקיפו כי לשערות שנשארו לו אין דין 'שיער', אבל אין לומר מכאן שהמגלח פאת ראשו, ומשאיר פחות משיעור של לכופ ראשו - יחשב שהקיף כי גרם לשיער שלא יהיה בו כשיעור.

אכן, גדולי הפוסקים לא הביאו ראיה ממשנה זו לדין הקפת הראש, אלא שה'תורה לשמה' (בתשובות סי' שפ"ט) הצריך שיעור כדי לכופ - מחמת אותה משנה, אלא שהוא יחידי בדבר זה, וכשהדבר נוגע לדינא, הרי רבותינו גדולי הפוסקים ז"ל גילו לנו עד איזה שיעור אסור לגלח את פאת הראש, ומתוך דברי כולם מבואר שאין זה השיעור של לכופ ראשו לעיקרו, ואין כל קשר בין ניד"ד לאותה המשנה.

ח' - מהחת"ס בתשו' משמע נגד חומרא זו

החת"ס (או"ח קנ"ד) הניח שמדשנינו 'בכל מקום' כלפי הלכה כדברי כולם להחמיר - ש"מ לאתויי תער של נזיר ופאת הראש, ומכאן הביא כעין ראיה לסמ"ג (ל"ת נ"ז) שאיסור הקפת הראש הוא גם

בשתי שערות, ולכן כתב שאם יש שייכות למשנה לענייני גילוח - הרי שאם יגלח בזוג, עדיין ישאר שיעור של קריצת הציפורן, שצריך לחוש לו לחומרא - **ויהא אסור לגלחו בתער**, וכן גם אם יגלח במשחה ולא ישאר שום דבר, הרי שלמחרת יצטרך לחוש שכבר יש בשיער קריצת הציפורן - ויהא אסור לגלחו. והוסיף שלרמב"ם הסובר שאינו חייב בשתי שערות המשנה אינה מדברת על פאת הראש - וממילא אף אם ישאר שיער בשיעור כלשהו - יהיה אסור לגלחו בתער; אח"כ הוסיף שממ"נ לכו"ע יעבור באיסור שהרי בפסוק לא כתוב תער אלא לא תשחית, וא"כ אם השערות הנשארות אחר גילוח הזוג הן כמאן דליתא, הרי השחית והיינו בתער ולא במספריים כעין תער, ואם נאמר דזה לא הוי השחתה, א"כ מה שנשאר יש לו דין שיער, וא"כ מה שיגלח אח"כ בתער יהיה בזה איסור גמור. עפ"י דבריו צידד בס' שערי זבולון (י"ד ל') שגם מי שיחתוך פאות הראש לשיעור של פחות מכדי לכופ ראשן לעיקרן, הרי גרם שלא יהיה להם דין "שיער", ונמצא שעבר על איסור הקפת הראש. עיקר דברי השערי זבולון הם מסברא שאם המשנה בנדה מיירי גם לענין פאת הראש - נמצא שמחלוקת התנאים שייכת גם לפאות הראש, ומאחר והלכה כדברי כולן להחמיר - הרי אם אין בשיער שיעור של לכופ ראשו לעיקרו אין לו דין 'שיער', וסביר שהמגלח ומשאיר פחות מהשיעור הזה עבר על איסור הקפת הראש.

עיקר נידון המשנה [**אם דבריה קשורים גם להקפת הראש**] הוא על איזה שערות עוברים באיסור הקפה, וממילא נמצא שאם הקיף שערות בשיעור קריצת הציפורן - עובר בלאו.

אמנם, אין צורך להחמיר לאידך גיסא שאם מקצר אותן משיעור כדי לכופ יעבור באיסור - כי זה לא נאמר במשנה, שהרי גם אם מבטל מהן דין 'שיער', מ"מ אין זה גובל בהקפת הראש, וראיה לזה שהרי הסמ"ג עצמו סובר שאיסור הקפת הראש הוא רק בתער ולא אסר כשמקצר את השערות במספרים; ועוד, אם היה זה נכון הרי היה גם אסור לקצר את הזקן מכדי לכופ ראשו - והרי מפורש בברייתא ובגמ' שמוותר לספרו במספרים, ואפילו במספרים כעין תער, וכן הוראת הגריש"א להתיר להתגלח אם נותר בשערות שיעור כדי קריצת הציפורן; ויש להוכיח כך גם מהחת"ס גופיה, שאם המשנה מיירי גם בהקפת הראש - הרי מאחר ומבואר דכשיש שערות באורך של קריצת הציפורן עוברים באיסור של הקפת הראש, הרי בהכרח שהמגלח עד לשיעור זה אינו עובר באיסור זה.

אכן כמה פוסקים הבינו שכשם שהחת"ס חשש במגלח בזוג דיעבור על איסור תער דתער לא כתיב אלא לא תשחית - ה"נ במגלח במכונת גילוח: המנח"י, השבט הלוי, וכ"כ שו"ת מלמד להועיל [**ב' ס"ד אות ט"ו**] הבין שכך צריך להיות לפי החת"ס, אלא שנתקשה שא"כ נמצא שכמעט כל ישראל עוברים באיסור של גילוח בזקן בתער, ובשו"ת צור יעקב (א' ק') הפליג יותר מזה שהמספר עד שאין בזקנו כדי לכופ - עובר באיסור תער.

אמנם הישוב לזה פשוט, שכל דבריו הם מסברא שאפשר שיעבור על איסור תגלחת גם במגלח בזוג, אבל אם השאיר שיעור כדי לכופ - גם הוא לא טען שיעבור בזה איסור גילוח או הקפה אף אם אין לו שם שיער, שהרי לא השחית ולא הקיף [**ואם באמת המשנה היתה מיירי באיסור גילוח הזקן - אה"נ** שלרבי ישמעאל היה מותר להסתפר באופן שאין בשיער שיעור כדי לכופ - ואת הנוותר היה מותר לגלח בתער, ולפי הפשטות שהמשנה לא מיירי באיסורים אלו - גם לרבי ישמעאל אסור לעשות כן].

וכ"כ בתשו' החלקת יעקב [י"ד צ'] שכתב בדעת החת"ס שאף אם הסתפר במספרים כעין תער - לא עובר באיסור תער כיון שנשאר משהו, ורק אם לא נותר כלום יש מקום לסברתו, אמנם בחת"ס מפורש כן גם על מספריים כעין תער, אך עכ"פ בשיעור של לכוף ראשו לעיקרו, בודאי אין מקום לסברא זו.

וגם בתשובת להורות נתן (ג' ס"ב) תמה כיצד הוציא המנח"י כן מהחת"ס - שהרי אי אפשר ללמוד את נידון של גילוח הזקן במכונה מהחת"ס, כי לדבריו גילוח השערות לפחות מכדי לכוף הוי בגדר השחתה והוי תער ממש, וזה דבר שא"א לאמרו, דהרי תער לא הוי אלא בגוזז השער מעיקרו, או באופן שלא ניכר השיער הנשאר, אבל באופן שניכר קצת השערות, בודאי אין בזה איסור גילוח של הזקן לכו"ע, ודהרי מספריים כעין תער מותר, אלא שהחת"ס לא התכוון שכך הוא להלכה; אך יש לדחות דבריו כי באמת לדעת החת"ס (ביו"ד קל"ט) גילוח הזקן אסור גם במספריים כעין תער מן התורה, ומה שמותר לגלח במספריים היינו שלא כעין תער [ונמצא שמאותו החת"ס שלשה מגדולה ההוראה הבינו דברים שונים: הצור יעקב הוציא ממנו דעד לשיעור של לכוף ראשו לעיקרו אסור, המנחת יצחק והחלקת יעקב הוציאו ממנו שפחות מהשיעור של קריצת הציפורן יהיה אסור, והלהורות נתן העלה שהחת"ס לא נתכוין לומר שכך הוא להלכה]. הוראת הגריש"א היתה שכדי שלא להכשל באיסור גילוח הזקן צריכים להשאיר בשערות שיעור כדי קריצת הצפורן [היינו 0.4 מ"מ], וכך יוצא גם מהמנח"י; אמנם לפמשנ"ת א"א ללמוד זאת מהמשנה [דא"כ היה צריך להחמיר עד שיעור של לכוף ראשו לעיקרו] - כי אין דין "שיער" בשערות הזקן, אמנם אפשר שניתן לומר כן מסברא שפחות משיעור זה הוי כתער ממש.

ט'- אם יש לזה גילוי מהרע"א

הן אמנם שבתשו' רע"א (בחדושי על שבועות ב') כתב ששיעור הקפת הראש הוא בכדי לכוף ראשה לעיקרה, והמנח"י הבין שכוונתו להחמיר מחמת הרמב"ם בהל' נזירות הנ"ל, ולעיל התבאר שתמוה מאד להוציא כן ע"פ אותו רמב"ם; וגם תמוה לומר שזה הפירוש ב'כעין תער'; וגם תמוה לומר שלמד כן מהמשנה בנדה; אלא י"ל [ולזה העירני ה"ר פפויפר שליט"א] שכוונתו לחוש לדעת היש"ש שאסור לספר את מקום הפאות גם במספריים שלא כעין תער, ולזה כתב רע"א דשיעור של לכוף ראשו לעיקרו, גם לדעת היש"ש אין לחוש, והוא לא נחת שם לברר הדין למעשה אלא רק לומר שיש דברים שאפשר להכריע מסברא פשוטה - שאין שום חשש כשמשאירים שיעור של לכוף ראשו לעיקרו, אבל למאי דקיי"ל להתיר במספריים שלא כעין תער - אין מקום לשיעור כדי לכוף, ודוחק גדול מאד הוא לומר שכוונתו לדינא.

י'- דעת החת"ס בענין

החת"ס כתב (שו"ת החדשות סי' ל') ששיעור אורך הפאות הוא כדי לכוף ראשו לעיקרו; בביאור שיטתו הסבירו 'השאל שאל' (סי' צ"ט) והמנח"י שהחת"ס הרכיב את שיטת הרמב"ם בהל' נזירות עם שיטת הרא"ש ותוס', ולעיל התבאר שלא רק שאין לזה מקום בדעת הרמב"ם, ותמוה מאד לומר שזה הפירוש בכעין תער; גם אי אפשר להוציא כן מהמשנה בנדה כפי שצייד השערי זבולון, ואף שהחת"ס כתב כן להדיא - אך הדברים קשים מאוד, ובכל הפוסקים מפורש לא כן, ובדבריו בחאו"ח קנ"ד משמע להיפך שאם באמת המגלח ואינו משאיר שיעור כדי לכוף עובר על לאו דהקפה - צ"ל שהמקיף שערות אלו לא יעבור על לאו זה כי כבר הקיף, והנו"ב דחה את הבשמים ראש והשואל

בנוב"ת חיו"ד סי' פ', והנו"ב דחה ענין זה מכל וכל, כיון דהמשנה בנדה אין לה ענין לפאת הזקן כלל וכנ"ל.

וגם החת"ס גופי' בתשו' (חאו"ח סי' קנ"ד) העלה כן. איברא דבחת"ס שם יש איזה קושי, דתחילת דבריו הם בדעת הסמ"ג לענין פאת הראש, ובהמשך דבריו עובר לדעת הרמב"ם, ודבריו שם הם לענין פאת הזקן עיי"ש היטב, אך מתוכן דבריו נראה דכן הוא הדין לענין פאת הראש, דהמגלח פאת הראש גם אם לא נשאר רק שיעור של קריצת הציפורן, יעבור על לאו דהקפה, ובהכרח דעד לאותו השיעור לא נקרא שהקיף.

אמנם דבריו סותרים למה שהוא עצמו כתב (בשו"ת החדשות סי' ל') שאם אינו משייר כדי לכוף ראשו לעיקרו - נחשב כהקפה, וממילא לאחר מכן כבר לא יעבור על הלאו, וצ"ע, וקשה מאד לומר שהלכה כדברי המחמיר בנדה לשני הצדדים.

ולכאורה קשה מאד לחוש לדעה זו שנכתבה בקיצור נמרץ, והיא נגד מה שיוצא מדבריו באו"ח, ונגד שאר הפוסקים המקובלים, ונגד ההבנה הפשוטה בכעין תער, ובפרט שדעתנו לא היתה ידועה עד לשנים האחרונות ממש [אותו שו"ת החדשות נדפס לראשונה בשנת תשמ"ט, וכן הגהת הכת"ס על השו"ע לא היתה ידועה עד לימינו, ומלבד בספר שאול שאל הנ"ל לא מצינו מי שהתייחס לזה, ורק לאחרונה נדפס מחדש, וגם הדרכ"ת (ס"ק ט"ז) שהביא את הגהת הכת"ס הביא את מ"ש ששיעור אורך הפאות הוא כדי לכוף ראשן לעיקרן רק כמנהג ולא מדינא, וא"כ גם מי שראה ענין זה בדרכ"ת סבר דאינו אלא מנהג].

עוד יש להעיר שמכל אלו שהביאו את דעת החת"ס שצריך לשייר כדי לכוף ראשן לעיקרן, לא הביאו גם את מה שכתב 'שיעור הפאה ברוחב ארבעים שערות סמוך לאוזן' - שהוא כדעת הרמב"ם ודלא כפסק השו"ע שבכל מקום הפאות לא תיגע בו יד, וצע"ג.

ובפשטות מי ששאל על אורך השערות את גדולי ההוראה בכל הדורות - היו מורים לו כדעת הש"ך והחכמ"א והמשנ"ב שהם עמודי ההוראה; וגם הגר"ש בראך רק מצא חומרא זו בהג' הכת"ס בשם החת"ס, והמנח"י חישב שכך צריך לצאת עפ"י הרמב"ם בהל' נזירות ומצא כן בתשו' הרע"א, וכל זה היה חידוש אצלם.

י"א- דעת המחמירין בזה, קשה מאוד מאוד להבנה

התבאר מה'תורה לשמה' ומהחת"ס ואולי גם מרע"א שצריך להשאיר שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו, ודבריהם תמוהים שהרי הלשון 'כעין תער' לא מכריחה את השיעור הזה; ותמוה לומר ששיעור זה יוצר מהרמב"ם בנזירות כמ"ש השאול שאל והמנח"י, וגדולי הפוסקים בכל הדורות סברו שאין קשר בין הדברים, וגם הם רק ביארו את דעת המחמירים ולא הורו כן לדינא; וגם אין להכריח כן מהמשנה בנדה כמ"ש ה'תורה לשמה' - שזה נגד כל הפוסקים שסברו שאין קשר בין המשנה בנדה לניד"ד; וגם לביאור החת"ס שלפי הסמ"ג יש קשר בין המשנה לפאת הראש - אדרבה אפשר להוכיח שכשמשאיר פחות משיעור כדי לכוף - לא יעבור בלאו דהקפה [בשערי זבולון (חיו"ד סי' ל' אות'ו) צידד שאם יסוד האיסור הוא שלא לעשות הראש מוקף - יש מקום לדון שבהפחתת השערות משיעור כדי לכוף - הראש נחשב כמוקף, משא"כ אם יסוד האיסור הוא 'גילוח מקום הצדעים', אך חזר בו מזה; עוד ביאר את המחמירים שלרמב"ם שהאיסור הוא רק במניח פחות מארבעים שערות - גדר האיסור הוא להוריד את הפאות' - וזה לא נעשה

כל זמן שנשארו ארבעים שעורות, ואילו לסמ"ג גדר האיסור הוא 'להוריד מהפאות' שהרי סובר דגם על ב' שעורות עוברין על איסור, ולפ"ז לרמב"ם יש מקום לדון שדוקא בשיעור של לכוף ראשו לעיקרו לא יחשב ש'הוריד את הפאות' - וגם זה תמוה, וברמב"ם בודאי אי אפשר לומר כן, שהרי לדעתו מספרים כעין תער מותרים, וממילא ברור שמותר גם כשמשייר רק שיעור פחות מכדי נטילת הזוג].

ובקריינא דאיגרתא (א' מכתב קנ"ט, ב' מכתב תקע"ז) כתב 'ובכל אופן הלא הרבה הוראות תמוהות נמצא בדברי האחרונים ז"ל אשר אין חוששין להם כלל, ואנו אין לנו אלא מה שמתברר מש"ס ופוסקים ראשונים ז"ל, או הכרעת גדולי האחרונים ז"ל שבא אחר מו"מ עם דעות החולקים, אבל מה שנמצא באחרונים ז"ל הוראות בלי ראיות ובלא מו"מ אין סומכין ע"ז בזמן שזהו נגד המבואר בש"ס ופוסקים' - וכך מתאים גם לניד"ד.

י"ב- בירור דעת גדולי ההוראה מהדור הקודם

את שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו הביאו כמה מלקטים גם בשם הגריש"א ז"ל, והובא שכך נהג לעצמו הגר"א קוטלר ז"ל, אך לא אמרו מה הגריש"א אמר, האם זו כוונת רעק"א, או שלמד כך מהרמב"ם בנזירות, והאם הכריע כן מדינא ממש או רק לחוש לחומרא; הראשון שפירסם כן בשמו, היה הלשכנו תדרשו בשנת תשנ"א שכתב שי"א שהשיעור משהו, וי"א שהוא שיעור כדי לכוף, וכתב שזה בהתייעצות עם הגריש"א ז"ל, והוסיף שהרוצה לינצל מכל חשש יסתפר יותר מחצי ס"מ, שבזה בודאי יש גם לכוף ראשה לעיקרה; ועוד יותר רחוק הוא לומר שדעתו היתה שיש לחוש מדינא לשיעור כדי לכוף, ויתכן שרק אמר יש לחוש לזה, ואחד מתלמידי הגריש"א מכחיש שכלל אמר כן, אלא אולי רק אמר שחמשה ס"מ הם בודאי שיעור של כדי לכוף, אך לא אמר שיש לחוש לזה.

ויש שפירסמו כן בשם מרן בעל הקה"י זצ"ל, אך לא נמצאה לכך כל עדות, ומ"מ בפרישה בחכמ"א במ"ב ובקיצור שו"ע מפורש לא כן, וגם אם רע"א והחת"ס היו סבורים כן - היה זה נגד דעת הש"ך ושאר הפוסקים המקובלים, וכ"ש כשאין הכרח שלזה נתכוין רע"א, והחת"ס לא כתב ע"ז תשובה מפורטת - אלא כל שנתגלה לנו הוא רק תשובה משו"ת החדשות ומהגהת בנו הכת"ס שלא ביאר את הדברים, וזה גם מסתמא לא היה ידוע אצל רוב בעלי ההוראה ז"ל במשך הדורות.

וגם פירסמו כן בשם מרן החזו"א זצ"ל (קובץ קול התורה כ"ד, עמ' ז-ט), אך יתכן ששם אין זו הוראה מעשית אלא רק שראוי להזהר בזה כדי להתרחק מהאיסור, או שסתם כך אין ראוי לגלח את מקום הפאות עד כדי כך, והנדו"ד הוא מה מחוייב מצד הדין.

י"ג- פירסום שיעור זה של לכוף ראשו לעיקרו נתחדש בתקופה האחרונה ממש

מאחר והשמועות והתשובות להחמיר בזה נדפסו רק בזמן האחרון ולא היו ידועות בזמן הפוסקים [לשכנו תדרשו שכתב שהתייעץ עם הגרי"ש נדפס בשנת תשנ"א, שו"ת תורה לשמה נדפס בתשל"ג, שו"ת רע"א נדפס בתשכ"ה, תשובות החת"ס החדשות נדפס בתשמ"ט, הגהת הכת"ס נדפסה רק בדפוס לבוב ולא היתה מצויה אצל רוב הלומדים], ופשוט שההוראה הפשוטה בכלל ישראל היתה כדעת כל הפוסקים המקובלים; ב'תשובות והנהגות' (ד' קצ"ח) כתב שאם רוצים להדר, יש מקום להשאיר שיעור של כדי לכוף ראשו לעיקרו, וקרוב לודאי שזו ההוראה שהיתה מקובלת בכלל ישראל מימות עולם עד ימות

הלשכנו תדרשו, שהרי הש"ך והפרישה והחכמ"א והקיצור שו"ע והמשנ"ב היו עמודי ההוראה בכל כלל ישראל, עכ"פ אצל בני אשכנז.

הרוצה למצוא חומרות בזה יכול גם להחמיר לגדל הפאות עד סוף האוזן (כדעת רבי הלל מקאלמיא והתפא"י), או להחמיר שלא לסרק את פאות הראש שמא יתלוש (כדעת רע"א בגליין הש"ס שבועות ב'), וגם יש מחמירים בגילוח הזקן במספריים שלא כעין תער - שיש להן יותר מקום והבנה, ואעפ"כ לא שמענו שפירסמו כן בציבור, ואילו לחומרא זו אין אפילו התחלה של הבנה.

י"ד- אם יש מנהג להחמיר כשיעור זה

אמנם, אף שמצד הדין אין כמעט מקום לחומרת לכוף ראשו לעיקרו, אבל מצד המנהג כתב הדרכ"ת (ס"ק ט"ו) שכך נוהגין, ויתכן שאם יש או היה מנהג כזה, אפשר שמקורו מחשש לדעת היש"ש האוסר גם מספריים שלא כעין תער, ובשיעור זה איננה הקפה גם לדעתו. יש בודאי מנהג לגדל פאות ארוכות יותר, אך מעולם לא שמענו שמי שלא מגדל פאות ארוכות יותר משיעור כדי לכוף - נקרא שעובר על המנהג, וגם מי שלא מניח את הפאות לפני האזניים, כמפורסם בשם החזו"א - לא נקרא שעובר על המנהג.

ט"ו- יש ליזהר בקצת יותר מכעין תער ממש, ומידת חסידות לגדל יותר

יש שכתבו שיש מדת חסידות לגדל את הפאות יותר מכדי לכוף, ויתכן שהמקור הוא בדברי האגודה (נזיר ו') 'כשמגלחין התינוקות, מניחין הצדעין', ועוד, יש שהביאו מקורות נוספים למנהג זה, אך אינם מקורות חזקים.

ט"ז- הענין לגדל יותר מהחיוב

ובודאי די שנין לגדל יותר מהחיוב, וכמ"ש החת"ס, ובתשובת תורה לשמה הרחיב בשבח גידול הפאות; וכן נמצא במדרש (שה"ש רבה ג' כ') 'צאינה וראינה בנות ציון, בנים המצוינין לי בתגלחת במילה וציצית' - ואפשר ש'תגלחת' היינו פאת הראש. ויש שחידשו (ארץ צבי א' ג' ה') שצריך לגדל פאות עד סוף האוזן משום דרכי האמורי.

י"ז- סוף דבר

נתבאר כאן מכל גדולי הפוסקים שהשיעור שצריך להשאיר כדי שלא לעבור על איסור הקפת פאת הראש הוא משהו בעלמא, והיחידי שכתב בהרחבה להחמיר בשיעור זה הוא התורה לשמה, וכן החת"ס בתשובות החדשות - אך בדבריו באו"ח מבואר להדיא לא כך, ויש שהבינו כך גם בדעת הרע"א - אבל אין הכרע שזו כוונתו; ודברי המחמירים נתגלו רק בשנים האחרונות - ועד אז לא עלה בדעת איש שצריך להחמיר כשיעור זה; ובלא"ה דבריהם נגד כל שאר גדולי הפוסקים, וגם לא זכינו להבין היאך חידשו כן, ודבריהם קשים להבנה, ובפרט שגם דעת הרא"ש והתוס' שמחמירין במספריים כעין תער לא נתקבלה כעיקר הדין אלא כחומרא בעלמא שמשום ספיקא דאורייתא יש לחוש לה.

אמנם בודאי שיש מקום להחמיר קצת יותר מהשיעור הנצרך כדי להרחיק מן האיסור, וגם משום שאין זו צורת יהודי.

[תמצית מהמחבר] הנה בענין אורך פאת הראש, סבורים רבים כי האורך שצריך לשייר כדי שלא לעבור על הלאו של הקפת הראש, הוא שיעור של כדי לכוף ראשו לעיקרו, ובאמת כל הלומד סוגיא זו בעיניו ובישוב הדעת יראה שלא מיניה ולא מקצתיה, ובכל הפוסקים מבואר שאין זה השיעור; אין כאן איזה לימוד זכות או משהו בסגנון זה, כיון שבדברי גדולי הפוסקים ז"ל מבואר להדיא שהשיעור של אורך הפאות אינו לכוף ראשו לעיקרו, וכשמדברים על ענין זה עם בעלי הוראה או שאר אברכים חשובים, מגיבים ואומרים, "כך ידוע מהסטייפלר" או "כך אמר מרן הגריש"א זצ"ל", כביכול שמשה קיבל תורה מסיני ומסרה להסטייפלר או למרן הגריש"א - ואף אחד אינו מעלה בדעתו את השאלה המתבקשת ביותר שהיא "ומה היה עד הסטייפלר או הרב אלישיב". ולזה הארכנו כאן מכל גדולי הפוסקים בדורות האחרונים שבדבריהם מפורש לא כן, ועד לפני כשלושים שנה לא עלה בדעת מאן דהוא, שזהו השיעור שצריך להשאיר [ואף שהיו יחידים שחידשו כן, מ"מ לא היה זה אלא בזעיר אנפין ממש, וגם הם לא הורו כן לציבור, וכמו שיתבאר עוד בהמשך], אלא שבשלב מסוים פירסם מאן דהוא שיעור זה לציבור הרחב, וכך לאט לאט נשתרש כן בציבור, זה תולה כן בסטייפלר זצ"ל וזה תולה כן במרן הגריש"א זצ"ל; יש שתולים כן ברמב"ם בפ"ה מהל' נזירות ה"א, ובאמת אין לו שום קשר לניד"ד וכמו שיתבאר בתוך הדברים; ויש שתולים כן ברע"א ובחת"ס - ובתוך הדברים יתבאר שגם זה קרוב לודאי שלא היתה זו דעתם האמיתית להלכה. ובהמשך יתבאר עוד, כי מלבד שבכל גדולי ההוראה שבדורות האחרונים מפורש לא כן, הרי שגם הם לא הורו כן מעולם; עוד יתבאר, כי כל הצד הזה שכביכול השיעור שצריך להשאיר הוא כדי לכוף ראשו לעיקרו, תמוה הוא עד למאוד, ואין לו שום הבנה לכאורה - עוד יתבאר כי גם אם י"א שזהו השיעור, אין שום טעם שיהיה צריך לחוש לזה. אמנם יש להקדים, כי כל דברינו אינם אלא לפרש כוונת התורה בלאו של בל תקיף, וכן לענין חיוב מלקות במקיף, אבל לכתחילה בודאי ראוי מאוד לגדל פאות ארוכים ושיהיו ניכרים לעין כל. הקונטרס כולו היה קמ"י דהג"ר פינחס שוב שליט"א, והסכים לדינא לכל הנכתב, והוסיף גם דבדאי שגם בדעת הרע"א עדיף טפי לידחק, מאשר לתלות בו בוקי סריקי. גם בדעת החת"ס צידד לומר, דמלבד מה שבתשו' בחא"ח סי' קנ"ד מוכח שסובר לא כן וכמו שיבואר בהמשך, הרי גם מש"כ בתשו' החדשות בסי' ל' דשיעורו לכוף ראשו לעיקרו, מסתבר דלא כתב כן אלא למיגדר מילתא בעלמא, ולא שזהו השיעור מדינא ממש, אלא שהעיר דכיון שסו"ס יש בזה דבר טוב [לגדל פאות ארוכין], הרי שאין כדאי לעשות מזה רעש גדול [להעיר על השיבוש בזה], ולזה, גם לאחר שביררנו דמדינא אין לזה מקום, הבאנו מכמה מקורות על גודל הענין לגדל פאות ארוכין.

יחיאל מאיר

מכות כ': והמקיף פאת ראשו, ת"ר פאת ראשו - סוף ראשו, ואיזהו סוף ראשו - זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו, והיינו דגדר הקפת הראש הוא השוואת הצדעיים לאחורי אזניו ולפדחתו, שיהא עור חלק בכולם יחד, ולפי"ז אין החיוב כאשר מגלח רק שתי שערות אלא כאשר משוה ומגלח כל פאת הראש, וכ"כ רש"י ד"ה המשוה 'ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו', והיינו דלא סגי אם מגלח שתי שערות אלא דווקא אם מגלח את כל הפאה יחדיו. וכ"כ הריטב"א 'וכשאדם מגלח שערות של פאה זו עד שיהא מגלח כל היוצא חוץ מן מקום צמיחת השיער שבמצחו ואחורי אזניו

ויהיה הכל שווה יראה מקום הצדעא עם אחורי האוזן והפדחת שהוא המצח הכל חלק וישאר הראש בעיגול עומד ומוקף כבכוליאר'.

וכ"כ הרמב"ם ע"ז (י"ב ו') 'פאה זו שמיניחים בצדעא לא נתנו בה חכמים שיעור ושמענו מזקנינו שאין מניחים שם פחות מארבעים שערות', וסמ"ג (לאוין נ"ז) כתב על דברי הרמב"ם 'יש להתיישב בדבר משום דתניא בתוספתא יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף ומשום מצורע', והנה אף הוא לא הכריע למעשה דלא כרש"י ריטב"א ורמב"ם אלא כתב שיש להתיישב בדבר, ובאמת הדחיה לראיה מדברי התוספתא פשוטה דלא אמרו שלעולם חייב על ב' שערות אלא שיתכן שמגלח ב' שערות ויהא חייב משום ג' שמות - והיינו כאשר מגלח שערותיו האחרונים, וכן מתפרש בפשיטות ואי"ז קושיא כלל ע"ד הרמב"ם, וש"ר שכ"כ ב"י (קפ"א ט'); אמנם עי' בנמו"י סוף מכות שהביא מדברי ראב"ה שעל כל פאה חייב כשמגלח ב' שערות מהראיה מהתוספתא, וכן החמיר השו"ע.

וכמ"ש בתחילה ודאי פשטא דמילתא כרוב הראשונים ודלא כהראב"ה שהוא דעת יחיד בדבר, שהרי הכי לישנא דקרא לא תקיף פאת ראשך, וכן הוא לישנא דברייתא זה המשווה צדעיו לאחורי אזניו, וכשמשיאיר כל הפאה ומגלח ב' שערות אין כאן לא השוואה ולא הקפה, ואין לו להתחייב. והב"י כתב שיש להחמיר בספיקא דאורייתא, אמנם מאחר שהרמב"ם ורש"י והריטב"א הקילו וכן נראה מגמרא ומסברא אין מקום לדעת ראב"ה לספק הדבר.

ובדברי הרמב"ם שכתב שיעור מ' שערות, הוא מתאים לעיקר דברי הרמב"ם שאין החיוב אלא כאשר מקיף ומשווה לגמרי את הצדעים, אך ודאי צריך שיעור כמה כן ישאר, כי אם נשאר זעיר כאן זעיר שם עדיין יש לזה צורת הקפה והשוואה, ואף אם לא היה בזה שיעור היו מוכרחים החכמים לקבוע לזה שיעור מה"ת, ועל כן שיעורו של הרמב"ם בשם הזקנים, הוא הקבוע להלכה, בין אם נמסר הדבר מחז"ל בין אם לא, כל זמן שלא קבעו חכמים אחרים שיעור אחר, והרי זה בכלל שיעורים הלכה למשה מסיני, כידוע למבין.

ולמחרת שהעליתי כן מן הסוגיא, אנה ה' אלהי לידי, וראיתי גדוד כמרים מחללים עיר קדשנו תבנה ותכוננן במהרה, וראיתי כולם שיש להם פס דק מגולח מן הפדחת עד אחורי האזנים, והשוו ממש הפדחת לאחורי האזנים, וזהו הקפת הראש כפשוטו, אמנם מתחת לפס המגולח היה מגודל שיער, ולא גלחו כל מקום הפאה ממש אלא כל רוחב הפאה עד שהוקף ראשם. וכשראיתם, העלתי בדעתי שאף אם יתכן להחמיר יותר מרש"י רמב"ם וריטב"א ולאסור אף כשאינו מקיף את כל הראש, מ"מ אין להחמיר יותר מאם משווה הפדחת לאחורי האזנים בכדי פס אחד דק וניכר, שבכה"ג גם נקרא הקפה והשוואה, אבל כאשר מגלח מקצת שערות לאורך הפאה ואין חיבור בשר חלק ומגולח מהפדחת לאחורי האזנים אין לאסור. וכן נראה שאף רש"י רמב"ם וריטב"א ס"ל דבכה"ג אסור מדרבנן ואף שאין כאן השוואה גמורה מ"מ יש כאן קצת השוואה ואסור.

ועכ"פ נראה הלכה למעשה שמי שנחתך במקום פאת הראש, וכדי לתפור או להדביק לו, צריך לגלח כמה שערות, מותר לגלח ואין בזה שום חשש כל זמן שאינו עושה השוואה אחת מצדעיו לאחורי אוזניו, ובמקרה זה אין מקום להחמיר כדעת ראב"ה שהחמיר השו"ע.

עוד היה נראה פשוט שכל המקום שמתחת לתחילת האוזן, אין בו משום הקפת הראש, כיון שאין כאן השוואה לאחורי אזניו כאשר האוזן חוצצת ביניהם, ועל כן כל ה'פאתים' שמלפני האוזן, הם לחומרא בעלמא, וגם אם לענין נזיר דינו כשיער הראש שצריך לגלח [ואת הזקן אי"צ לגלח], ואף שאינו בכלל פיאת הזקן, מ"מ אינו בכלל פיאת הראש, היות ואינו במקום שיכול להיות שווה לאחורי האוזן, אמנם רש"י (מכות כ'. ד"ה שתים) ושו"ע (קפ"א ט') לא כתבו כן, וצ"ע.

(יוסף ליאני) זה עניין קשה ולא מובן כה"צ, דהרי גם לדעת הרמב"ם א"א לומר שחייב אדם למנות שערות צדעיו במספר ארבעים.. אלא שהוא בקירוב וב'שטח' ולא במניין, וא"כ דברי התוספתא קשים מאד להרמב"ם דאיך יצויר שיעור שעליו אמרה התוספתא שהתולש ממנו 2 שערות חייב? אני מסכים לכל מילה, ודווקא בגלל זה בלתי אפשרי שב38 שערות אין ע"ז שם פאה, וגם אין הכוונה שיספרו 40 שערות ביחוד והוא דבר בלתי אפשרי בעליל, אלא באומד הדעת ושיעור כפי שציננת, ולכן קשה מהו השיעור שהתולש ממנו 2 שערות חייב?? (יוסי בן ארזה) עכשיו הבנתי את קושיתך. ומה אפוא מוכח מהתוספתא? שכל הסרת שער מהפאה חייבים עליה, גם אם יישאר עליה שם פאה אחר כך. אם כן אולי י"ל גם ברמב"ם כך (ודלא כמו שכתבתי קודם), שהחויב הוא אפילו אם יישאר עליה שם פאה. אלא שמסרו זקנים גבול בדבר, שמעל ארבעים שערות לא מסתבר שיהא אסור לתלוש כי אין בזה שום צביון של הקפה מאחר שנשארו שם שערות רבות, ורק בשער מועט חייבים על כל תלישה. (יוסף ליאני) ועדיין זו קושיא לענ"ד וממש לא "מתפרש בפשיטות" וכיו"ב.